GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

KARŞI CİNS TERCİHLERİ: KÜLTÜRLER ARASI KARŞILAŞTIRMA

BİTA GHANDCHİLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

OCAK, 2015

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren .....(….) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : BİTA

Soyadı : GHANDCHİLAR

Bölümü : REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : KARŞI CİNS TERCİHLERİ: KÜLTÜRLER ARASI KARŞILAŞTIRMA

İngilizce Adı : PREFERENCES ABOUT THE OPPOSITE SEX: A CROSS-CULTURAL COMPARISON

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: ……..

İmza: ……...

JÜRİ ONAY SAYFASI

Bita GHANDCHİLAR tarafından hazırlanan "Karşı cins tercihleri: Kültürler arası karşılaştırma" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: (Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY) ……
(Eğitim Bilimleri Anabilim dalı, Hasan kalyoncuÜniversitesi)

İkinci Danışman: (Unvanı Adı Soyadı) .....…….....
(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Başkan: (Doç.Dr.Erdal AKSOY) .....
(Edebiyat Fakültesi Anabilim Dalı, GaziÜniversitesi)

Üye: ((Doç.Dr.Şerife TERZİ) ……
(Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, GaziÜniversitesi)

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)
(Anabilim Dalı, Üniversite Adı) ……

Tez Savunma Tarihi: …../…../…….

Bu tezin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.
Unvan Ad Soyad

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü
Prof. Dr. Servet KARABAĞ ……

TEŞEKKÜR

Tezimin oluşmasında bana her zaman destek veren, değerli eleştiri ve önerileri ile çalışmanın şekillenmesinde beni yönlendiren tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY'a, çalışmalarım esnasında yaşadığım stresi, yorgunluğu ve maddi-manevi imkanlarını benimle paylaşan sevgili aileme ve tüm arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

KARŞI CİNS TERCİHLERİ: KÜLTÜRLER ARASI KARŞILAŞTIRMA

(Yüksek Lisans Tezi)

Bita Ghandchilar

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ocak 2015

ÖZ

Araştırmanın temel amacı karşı cins tercihlerini kültürler arası karşılaştırmaktır. Bu anlamda İran ve Türkiye karşılaştırmalı çalışma yapılması açısından seçilmiş iki ülkedir. Bu çalışmada nicel veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılar seçkisiz olmayan örnekleme yöntemiyle seçilmiş olup 300 Türk birey ve 300 İranlı birey belirlenmiştir. Veri toplama yönteminde sosyal, ekonomik ve demografik durum belirleyici toplam 10 soru sorulmuştur. Bu sorular: Yaş, cinsiyet, medeni durum, evlilik süresi, ilişki durumu, eğitim durumu, çocuk sayısı, meslek, ikamet yeri ve gelir düzeyidir. Bu soruları takiben 3 adet açık uçlu soru sorulmuş olup bu sorulardan birinde evlenilecek kişi, ikincisinde normal bir arkadaş, üçüncüsünde ise içinde yaşanılan toplumda herhangi bir erkek veya kadının özellikleri istenmiştir. Katılımcılardan bu özelliklerden en az beş tane belirtmeleri istenilmiştir. Sonuçlar SPSS programı ve Excel programı aracılığı ile değerlendirilmiştir.

Çıkan sonuçlar göstermiştir ki evlenilecek kişide bulunması gereken özellikler açısından her iki ülke karşılaştırıldığında farklı sonuçlar gözlemlenmiştir. Bu anlamda eğitimli olmak İran'da evlenilecek kişi de aranılan en büyük özellik olarak ortaya çıkarken, dış görünüm Türkiye'de evlenme kriteri olarak ön plana çıkmaktadır. Normal erkek/kadın arkadaşlarda bulunması gereken özellikler açısından her iki ülke karşılaştırıldığında da farklı sonuçlar gözlemlenmiştir. Dürüstlük her iki ülke katılımcıları açısından da en önemli kriter olarak algılanmış olsa da sadık olmak ve eğitimli olmak İran'da dürüstlükten sonra gelen en önemli kriterler olarak göze çarpmıştır. Türkiye'de ise bu kriterler hem düşük olarak göze çarpmakta hem de başka kriterler örneğin; eğlenceli olmak, anlayışlı olmak ve ahlaklı olmak normal arkadaşlarda bulunması gereken en önemli kriter olarak ortaya çıkmıştır. Herhangi bir erkek/kadında bulunması gereken özellikler açısından ise her iki toplumda benzerlik göstermiştir. Bu anlamda saygılı olmak her iki toplumda da en önemli faktördür. Sonuçlar cinsiyet farklılıklarına göre değerlendirildiğinde ise sadece bazı noktalarda farklılıklar ortaya çıkmıştır. Normal erkek/kadın arkadaşlarda bulunması gereken özellikler açısından ve toplumda herhangi bir erkek/kadının sahip olması gereken özellikler açısından değerlendirildiğinde ise cinsiyet açısından çok da farklı sonuçlar ortaya çıkmamıştır. Yine yaş da belirleyici bir kriter olarak ortaya çıkmamıştır ancak medeni durum önemlidir. Bu anlamda evli kadınlar arasında, Türkiye'de evlenilecek erkekte bulunması gereken en önemli faktör dürüstlük olurken; İran'da ise eğitimli olmak en önemli özellik olmuştur.

Çekicilik ve dürüstlük, bekar Türk kadınlar arasında en önemli faktörler olurken; bekar İranlı kadınlar arasında ise eğitimli ve sadık olunması en önemli faktörler olmuştur. Boşanmış kadınlar arasında ise evlenilecek erkekte bulunması gereken en önemli faktörler İran'da maddi durumun iyi olması ve eğitimli olmak iken; Türkiye'de ise dürüstlük ve sadık olmak en önemli kriterlerdir. Buna karşılık, çekicilik hem İran'da hem de Türkiye'de evli ;bekar ve boşanmış erkeklere göre evlenilecek kadında bulunması gereken en önemli faktördür.

Bilim Kodu :

Anahtar Kelimeler : Eş seçimi, kültür, eş seçimini etkileyen faktörler, İran, Türkiye

Sayfa Adedi : 137

Danışman : Yaşar ÖZBAY

PREFERENCES ABOUT THE OPPOSITE SEX: A CROSS-CULTURAL COMPARISON

(M.S Thesis)

Bita Ghandchilar

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

January 2015

ABSTRACT

This study mainly aims to determine opposite sex the preferences by making a cross-cultural comparison between Iran and Turkey. The study used the survey model. The participants of the study were selected by random sampling; the study sample consisted of 300 participants from Turkey and 300 from Iran. The survey included 10 questions in total about social, economic and demographic status of the participants. The questions were about age, gender, marital status, length of marriage, relationship status, educational status, number of children had, occupation, place of residence and income level. Along with these questions, the participants were asked three open-ended questions: one about the person that they would get married to, one about an ordinary friend and one about a regular male or female in the society that they lived together. These questions were asked to describe the characteristics of these persons. The participants were asked to name at least five charecteristics or preferences for each of these categories. The research outcomes were assessed using the SPSS and Excel programs. The results indicated that the traits of the persons that the participants would get married to were different when a comparison was made between the answers from the two countries. In Iran, the most-desired quality in the future husband / wife was being an educated person; however, in Turkey physical appearance was considered the most. Regarding the traits sought for an ordinary friend (male or female), the participants from the two countries gave different responses. Honesty was the most important criterion for both countries. Being a loyal and educated person was the second most important criteria for Iranian participants while these criteria have much less importance for Turkish participants. For the latter, the most important criteria were to be amusing, understanding and having moral values were the most important criteria regarded while seeking for ordinary friends. In terms of the characteristics which supposed to be had by the ordinary person, it was found that respectfulness is the main character that the ordinary person should have in both countries. When the results were evaluated regarding gender differences, there were only a few points that the two countries differed from each other. The responses were almost the same for the traits that were desired in an ordinary male / female friend. The qualities that a regular male / female in the society was supposed to have were again very similar. The “Age” was not a determinant criterion either. Findings of this study also indicated that marital status of the people plays a significant role in their perceptions. For

example, according to the married people in Turkey, man which were going to be get married with should be honest. However, Persian married women claimed that man should be educated. Attractiveness on the other hand was the most popular answer given by the Turkish single women, while being educated and being trustable are the most popular two answers given by the Persian single ladies. Divorced women in Iran on the other hand claimed that man should be in good condition in terms of its economical situation while Turkish divorced women look for a trust in man who they would like to get marry with. However, man did not show a difference in terms of their opinions although their marital status were different. In this manner, it was identified that attractiveness was the main factor that effect man in both countries regardless of their marital status. The results are also discurred with the implication for further research and practice in across cultural mate selection and opposite sex preferences.

Science Code :

Key Words : Mate selection, culture, factors effecting mate selection, Iran, Turkey

Page Number : 137

Supervisor : Yaşar ÖZBAY

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR ..... **v**
ÖZ ..... **vi**
ABSTRACT ..... **viii**
İÇİNDEKİLER ..... **x**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xiii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xiv**
BÖLÜM I **1**
GİRİŞ **1**
1. 1. Problem Durumu **3**
1. 2. Araştırmanın Amacı **4**
1. 3. Araştırmanın Önemi **4**
1. 4. Sınırlılıklar **7**
1. 5. Tanımlar **7**
1. 6. Kısaltmalar **7**
BÖLÜM II **8**
KAVRAMSAL ÇERÇEVE **8**
2. 1. Karşıt Cins Tercihleri Kuramları **8**
2. 1. 1. İlk Eş Seçim Teorilerine Yönelik Evrim Kuramı **8**
2. 1. 2. Sosyal Rol Kuramı **9**
2. 2. Yeni Eş Seçim Teorileri **10**
2. 2. 1. Freud ve Psikoanalitik Teori **10**
2. 2. 1. 1. Ebeveynle Özdeşleşme Teorisi **10**
2. 2. 2. Ortak Özellikler (Homogony) **11**
2. 2. 2. 1. Yaşta Uyum **12**
2. 2. 2. 2. Sükûnet Yerinde Uyum **12**
2. 2. 2. 3. Dinde Uyum **13**
2. 2. 2. 4. Irk ve Etnik Köken Uyumu **14**
2. 2. 2. 5. Sosyal Sınıf Uyumu **14**
2. 2. 2. 6. Eğitimde Uyum **14**
2. 2. 3. Zıt Özellikler (Heterogami) **15**
2. 2. 4. Birbirini Tamamlayan Gereksinimler **16**
2. 2. 5. Uyaran-Değer-Rol Kuramı **16**
2. 3. Sosyal Bağlam Teorileri **17**
2. 4. Karşıt Cins Tercihlerini Etkileyen Faktörler **19**
2. 4. 1. Bilişsel Faktörler **19**
2. 4. 2. Eğitim **20**
2. 4. 3. Ebeveyn Etkisi **20**
2. 4. 4. Din **21**
2. 4. 5. Statü / Ekonomik Durum **22**
2. 4. 6. Cinsiyet - Dış Görünüş / Fiziksel Çekicilik **23**
2. 4. 7. Yaş **24**
2. 5. Değer Kavramı **24**

2. 6. Değerin Tanımı 25
2. 7. Değerin Özellikleri 27
2. 8. Değerlerin Oluşumu 29
2. 9. Değer Konusuna Yaklaşımlar 30
2. 9. 1. Maslow'a Göre Değerler 30
2. 9. 2. Hofstede'e Göre Değerler 34
2. 9. 3. Rokeach'a Göre Değerler 38
2. 9. 4. Schwartz'a Göre Değerler 42
2. 10. Kültür 46
2. 11. Kültürün Eş Seçiminde Etkisi 52
2. 12. Müslüman Toplumlarda Kültürün Eş Seçimi Üzerindeki Etkisi 54
BÖLÜM III 57
YÖNTEM 57
3. 1. Araştırmanın Modeli 57
3. 2. Araştırma Grubu 58
3. 3. Ölçme Araçları 58
3. 4. Ölçüm Güvenirliği 59
3. 5. Ölçüm Yorumlarının ve Kullanımlarının Geçerliği 59
3. 6. Verilerin Toplanması 60
3. 7. Veri Analizi 60
BÖLÜM IV 61
BULGULAR 61
4. 1. Evlenilecek Kişide Bulunması Gereken Özellikler – Cinsiyete Göre Dağılım 61
4. 2. Normal Erkek-Kadın Arkadaşta Bulunması Gereken Özellikler – Cinsiyete Göre Dağılım 64
4. 3. Toplumda Herhangi bir Erkek/Kadında Bulunması Gereken Özellikler – Cinsiyete Göre Dağılım 67
4. 4. Evlenilecek Kişide Bulunması Gereken Özellikler – Yaşa Göre Dağılım 70
4. 5. Normal Erkek-Kadın Arkadaşta Bulunması Gereken Özellikler – Yaşa Göre Dağılım 72
4. 6. Toplumda Herhangi bir Erkek/Kadında Bulunması Gereken Özellikler – Yaşa Göre Dağılım 74
4. 7. Kadınlara Göre Evlenilecek Erkekte Bulunması Gereken Özellikler – Medeni Duruma Göre Dağılım 76
4. 8. Erkeklere Göre Evlenilecek Kadında Bulunması Gereken Özellikler – Medeni Duruma Göre Dağılım 78
4. 9. Katılımcıların Boşanmadan Önceki Evlilik Sürelerine Göre Dağılımı 81
4. 10. Katılımcıların Boşanmadan Sonraki Sürelerine Göre Dağılımı 83
4. 11. Katılımcıların Evlilik Sürelerine Göre Dağılımı 85
4. 12. Katılımcıların İlişki Durumlarına Göre Dağılımı 86
4. 13. Katılımcıların İlişki Sürelerine Göre Dağılımı 87
4. 14. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları 89
4. 15. Katılımcıların Sahip Oldukları Çocuk Sayılarına Göre Dağılımı 91
4. 16. Katılımcıların Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı 92
4. 17. Katılımcıların İkamet Yerlerine Göre Dağılımı 93
4. 18. Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı 95
BÖLÜM V 97
TARTIŞMA 97
BÖLÜM VI 103

SONUÇ VE ÖNERİLER 103
Öneriler 107
KAYNAKLAR 109
EKLER 120

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Evlenilecek Kişide Bulunması Gereken Özellikler / Cinsiyete Göre Dağılım Tablosu 63
Tablo 2. Evlenilecek Kişide Bulunması Gereken Özellikler / Cinsiyete Göre Dağılım / Ki-Kare Testi 64
Tablo 3. Normal Erkek/Kadın Arkadaşlarda Bulunması Gereken Özellikler / Cinsiyete Göre Dağılım Tablosu 66
Tablo 4. Normal Erkek/Kadın Arkadaşlarda Bulunması Gereken Özellikler / Cinsiyete Göre Dağılım / Ki-Kare Testi 67
Tablo 5. Toplumda Herhangi Bir Erkek/Kadının Sahip Olması Gereken Özellikler / Cinsiyete Göre Dağılım Tablosu 69
Tablo 6. Toplumda Herhangi Bir Erkek/Kadının Sahip Olması Gereken Özellikler / Cinsiyete Göre Dağılım / Ki-Kare Testi 69
Tablo 7. Ülke ile Katılımcıların Boşanmadan Önceki Evlilik Süreleri Çapraz Tablosu (Crosstabulation) 82
Tablo 8. Ülke ile Katılımcıların Boşanmadan Önceki Evlilik Süreleri Çapraz Tablosu / Ki-Kare Testi 82
Tablo 9. Ülke ile Katılımcıların Boşanmadan Sonraki Süresi Çapraz Tablosu (Crosstabulation) 83
Tablo 10. Ülke ile Katılımcıların Boşanmadan Sonraki Süresi Çapraz Tablosu / Ki-Kare Testi 84
Tablo 11. Ülke ile Katılımcıların Evlilik Süreleri Çapraz Tablosu (Crosstabulation) 85
Tablo 12. Ülke ile Katılımcıların Evlilik Süreleri Çapraz Tablosu / Ki-Kare Testi 85
Tablo 13. Ülke ile Katılımcıların İlişki Durumları Çapraz Tablosu (Crosstabulation) 86
Tablo 14. Ülke ile Katılımcıların İlişki Durumları Çapraz Tablosu / Ki-Kare Testi 87
Tablo 15. Ülke ile Katılımcıların İlişki Süreleri Çapraz Tablosu (Crosstabulation) 88
Tablo 16. Ülke ile Katılımcıların İlişki Süreleri Çapraz Tablosu / Ki-Kare Testi 88
Tablo 17. Ülke ile Katılımcıların Eğitim Durumları Çapraz Tablosu (Crosstabulation) 89
Tablo 18. Ülke ile Katılımcıların Eğitim Durumları Çapraz Tablosu / Ki-Kare Testi 90
Tablo 19. Ülke ile Katılımcıların Çocuk Sayısı Çapraz Tablosu (Crosstabulation) 91
Tablo 20. Ülke ile Katılımcıların Çocuk Sayısı Çapraz Tablosu / Ki-Kare Testi 91
Tablo 21. Ülke ile Katılımcıların Çalışma Durumları Çapraz Tablosu (Crosstabulation) 92
Tablo 22. Ülke ile Katılımcıların Çalışma Durumları Çapraz Tablosu / Ki-Kare Testi 93
Tablo 23. Ülke ile Katılımcıların İkamet Yeri Çapraz Tablosu (Crosstabulation) 94
Tablo 24. Ülke ile Katılımcıların İkamet Yeri Çapraz Tablosu / Ki-Kare Testi 94
Tablo 25. Ülke ile Katılımcıların Gelir Düzeyleri Çapraz Tablosu (Crosstabulation) 95
Tablo 26. Ülke ile Katılımcıların Gelir Düzeyleri Çapraz Tablosu / Ki-Kare Testi 95

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Araştırmanın modeli 57
Şekil 2. Kadınlara göre evlenilecek erkekte bulunması gereken özellikler 61
Şekil 3. Erkeklere göre evlenilecek kadında bulunması gereken özellikler..... 62
Şekil 4. Kadınlara göre normal erkek arkadaşlarda bulunması gereken özellikler..... 64
Şekil 5. Erkeklere göre normal kadın arkadaşlarda bulunması gereken özellikler 65
Şekil 6. Kadınlara göre toplumda herhangi bir erkeğin sahip olması gereken özellikler ... 67
Şekil 7. Erkeklere göre toplumda herhangi bir kadının sahip olması gereken özellikler.... 68
Şekil 8. Evlenilecek kişide bulunması gereken özellikler / yaşa göre dağılım 71
Şekil 9. Normal erkek/kadın arkadaşlarda bulunması gereken özellikler / yaşa göre dağılım 73
Şekil 10. Toplumda herhangi bir erkek/kadının sahip olması gereken özellikler / yaşa göre dağılım..... 75
Şekil 11. Evli kadınlara göre evlenilecek erkekte bulunması gereken özellikler..... 77
Şekil 12. Bekar kadınlara göre evlenilecek erkekte bulunması gereken özellikler..... 77
Şekil 13. Boşanmış kadınlara göre evlenilecek erkekte bulunması gereken özellikler 78
Şekil 14. Evli erkeklere göre evlenilecek kadında bulunması gereken özellikler..... 79
Şekil 15. Bekar erkeklere göre evlenilecek kadında bulunması gereken özellikler..... 80
Şekil 16. Boşanmış erkeklere göre evlenilecek kadında bulunması gereken özellikler..... 80
Şekil 17. Ülke ile katılımcıların boşanmadan önceki evlilik süreleri çapraz tablosu (crosstabulation) grafiği 83
Şekil 18.Ülke ile katılımcıların boşanmadan sonraki süresi çapraz tablosu (crosstabulation) grafiği 84
Şekil 19. Ülke ile katılımcıların evlilik süreleri çapraz tablosu (crosstabulation) grafiği... 86
Şekil 20. Ülke ile katılımcıların ilişki durumları çapraz tablosu (crosstabulation) grafiği . 87
Şekil 21. Ülke ile katılımcıların ilişki süreleri çapraz tablosu (crosstabulation) grafiği..... 89
Şekil 22. Ülke ile katılımcıların eğitim durumları çapraz tablosu (crosstabulation) grafiği90
Şekil 23. Ülke ile katılımcıların çocuk sayısı çapraz tablosu (crosstabulation) grafiği 92
Şekil 24. Ülke ile katılımcıların çalışma durumları çapraz tablosu (crosstabulation) grafiği93
Şekil 25.Ülke ile katılımcıların ikamet yeri çapraz tablosu (crosstabulation) grafiği..... 94
Şekil 26. Ülke ile katılımcıların gelir düzeyleri çapraz tablosu (crosstabulation) grafiği... 96

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsanın bir toplumu oluştururken en küçük yapı taşları kadın ve erkektir. Bir toplumda kadın ve erkeğin birbirleriyle nasıl ilişki kurduğuna bağlı olarak toplumlar şekillenir.

Hayatın en önemli gerçeklerinden biri kadınlar ve erkeklerin karşı cinsi oluşturan bireyleri aynı şekilde ve aynı oranda tercih etmemeleridir. Herkes bir başkasını tercih edebilmekte ve bu tercihler kimi zaman birbiriyle hiç benzerlik göstermemektedir. Bazı kişiler karşı cinsleri tarafından çok fazla rağbet görürken bazı kişilerin ilgiden yoksun olması günlük yaşamda sıkça karşılaşılan bir durumdur.

Aslında eş seçimi insan hayatında büyük bir önem taşımaktadır ve bu nedenle bu seçimi etkileyen faktörlerin belirlenmesi, özellikle ailenin toplumu oluşturan en küçük birim olduğu düşünüldüğünde, sağlıklı toplum geliştirebilmek açısından çok önemlidir.

Nüfusun %100'e yakın bir kısmı için eş seçimi çok önemli bir karar olmakla birlikte (Price ve Vandenberg, 1980) bireylerin eş seçiminde hangi kriterlere dikkat ettikleri konusunda kesin ve üzerinde mutabık kalınmış bilgi çok fazla bulunmamaktadır (Thiessen ve Gregg, 1980). Bazı kişiler karşı cinsleri tarafından çok fazla rağbet görürken bazı kişilerin ilgiden yoksun olması günlük yaşamda sıkça karşılaşılan bir durumdur.

Bireylerin eş seçiminde geçerli olan kriterlerine dair sorular gündelik yaşamın olduğu kadar bilimin de ilgi alanına girmektedir. Bu ilgi Darwin'e (1871, aktaran Yıldırım, 2007) kadar uzanmaktadır. Darwin (1859, aktaran Yıldırım, 2007), The Origin of the Species adlı çalışmasını tamamladıktan sonra doğal seçimlerin evrimsel değişimi sağlayan tek bir faktör olmadığı konusunda ikna olmuştur. Örneğin, tavus kuşlarının tüylerine bakıldığında bu tüylerin hayatta kalmak için hiçbir anlam ifade etmediğini gözlemlemiş olduğundan sadece en güçlü olanın hayatta kalacağı prensibine aykırı olduğunu düşünmüştür. Bu konuyu açıklamak adına evrime neden olmak üzere ikinci bir faktör olarak cinsel seçim kavramını

ileri sürmüştür. Sadece doğal seçimle açıklanamayacak olan kavramları cinsel seçim kavramının açıklayabileceğini söylemiştir. Cinsel seçim kavramı iki süreci kapsar. Birincisi; karşı cinsten bireylere ulaşırken rekabet gücünü arttırmak amacıyla aynı cins bireylerin yatkınlığı; ikincisi ise cinsiyetler arasında yapılan seçimdir (Regan, 2008).

Daha yakın dönemde, 1930-1960 yılları arasında aile sosyolojisinde, karşı cinsin aradığı özelliklerle ilgili ampirik çalışmalar yapılmıştır (Powers, 1971). Powers'a (1971) göre bu dönemde bireylerin kendilerine eş seçmek amacıyla hangi özelliklere (güzellik, çekicilik, zeka vb.) önem verdiklerine dair sıralama yapılan anketler kullanılmıştır.

Bu konu ile ilgili yapılan sosyolojik araştırmalarda karşılaşılan bulgular sonucunda fiziksel çekiciliğin erkekler için çok daha önemli ve seçimlerini etkileyen bir faktör olduğu belirlenmiştir (Kalkan ve Epli Koç, 2010). Kadınların ise fiziksel olmayan özellikleri (sosyo-ekonomik statü gibi) daha önemli bulduğu, fiziksel çekiciliğin sonraki planda yer aldığı görülmektedir.

Çağdaş araştırmacılar ise insanın çiftleşmesi ile ilgili evrimsel bir bakış açısı ile konuya yaklaşmışlardır (Buss, 1989). Evrim teorisini savunanlar tarafından bireylerin üreme biyolojisinden etkilenerek eş seçimi yaptıkları ileri sürülmektedir. Cinsiyet konusundaki farklılıklar eş seçiminin üreme konusundaki biyolojik cinsiyet farklılıklarını yansıtmaktadır. Örneğin, kadınların sınırlı sayıda döllenme imkânı varken erkekler çok sayıda kadını dölleyebilmektedir. Triver'in (1985) ebeveynlik yatırım modeline atıfla kadınların döllenme sonucunda erkeklere nazaran daha ağır yatırım yaptığı söylenebilmektedir (Buss, 1989). Bu anlamda, üreme konusunda kadınların erkeklere nazaran daha kısa ömürlü olmaları nedeniyle erkeklerin üreme kapasitelerini gösteren fiziksel ipuçlarına sahip olmaları durumunda karşı cins tarafından çekici bir duruma gelmektedir. Ancak kadınların fiziksel görünümden başka bir takım faktörleri aradıkları gerçeği de bu araştırmacılar tarafından kabul görmektedir (Sandhya, 2013).

Evrimsel hipotezlere dayanarak kadınların fiziki çekicilikten (Feingold, 1991) daha çok sosyo-ekonomik statü ve erkeğin hırslı olmasına daha fazla önem verdiği söylenmiştir (Buss, 1989). Yapılan araştırma sonucunda kadınların eş seçiminde dikkate aldıkları bazı kriterler şöyle belirlenmektedir: Sosyo-ekonomik statü, zekâ, karakter, fiziksel çekicilik, kişilik ve espri anlayışı (Buss ve Barnes, 1986).

Eş seçimlerinin değerlendirildiği çalışmada bireyin karakteri, kişiliği gibi özelliklere dayanılarak cinsiyet farklılıkları göz önüne alınarak bir takım sonuçlar elde edilmesine rağmen yine de bulguların çok tutarlı olduğu söylenemez. Örneğin, bazı çalışmalarda kadınlar zekâyı erkeklere kıyasla daha önemli sayarken (Coombs ve Kenkel, 1966), başka bir çalışmada ise cinsiyetler arasında fark bulunamamaktadır (Roscoe, Diana ve Brooks, 1987).

Yukarıda verilmiş olan çalışmaların sonuçları göstermektedir ki eş seçimini etkileyen faktörler çalışmadan çalışmaya farklılık göstermekle birlikte kültürler arasında da farklılıklar göstermektedir. Ailenin toplumu oluşturan en küçük birim olduğu ve toplum sağlığını yakinen ilgilendiren bir olgu olduğu düşünüldüğünde çalışmanın önemi açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda yüzyılı aşkın bir süredir üzerinde çalışmalar yapılan eş seçimini etkileyen faktörleri araştırmak oldukça önemlidir.

Bu anlamda bu çalışmada hem eş seçimini etkileyen faktörler, hem toplumda normal bireyde aranan özellikler hem de toplumda arkadaşlarda olması gereken özellikler birlikte incelenmiş ve insanların her türlü davranışlarını derinden etkileyen kültür değerlerinin farklılıkları da araştırma konusuna dahil edilmiştir.

Bu çalışmada hem eş seçimini etkileyen faktörler, hem toplumda normal bireyde aranan özellikler hem de toplumda arkadaşlarda olması gereken özelliklerin birlikte incelenmiş olması yapılan yazın taramasıyla doğru orantılıdır. Buna göre eş seçiminin özel bir seçim olduğu normal arkadaş ve toplumda bulunan bireylerin özelliklerinden farklı olduğu olgusunu ortaya koyabilmek ancak bu şekilde mümkündür. Yine kültürün etkisi yazın taramasında çok da fazla incelenmemiş bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlamda bu çalışmada kültürün etkisi de ortaya konmaya çalışılmıştır.

1. 1. Problem Durumu

Genel olarak toplumsal yapı, insan ilişkilerini kuşatan bütünsel bir sistem görünümü taşısa da bireyin yaşadığı ilişkiler, bu bütünsellik içerisinde kategoriktir. İnsanlar kendilerini sahip olduklarıyla veya olmadıklarıyla herkesten farklı olarak algılar ve bu algılamalar çerçevesinde bir sınıfa koyarlar. Yeri geldiğinde kendilerini bazen bir Müslüman veya Hıristiyan, bazen Türk veya Alman, bazen öğretmen veya işçi, bazen zengin veya fakir bazen de yaşlı veya genç olarak algılar ve tanıtırlar. İnsan hayatında belirlenebilecek bir

diğer kategori de kadın veya erkek olarak ifade edilmesidir ki, bu bireysel ve toplumsal hayatın temel karakteristik vasıflarını ve dayanaklarını oluşturur. Cinsiyet şeklinde kavramlaştırılan bu olgu, bireye yönelik toplumsal anlamaları, değerleri, rolleri biçimlendiren, özellikleri ve beklentileri ihtiva eden önemli bir sosyal kategoridir. Yine kültür, toplumda bireylerin davranışlarını etkileyen ayırıcı bir faktördür. Buna göre bu çalışmada cinsiyet, medeni durum, yaş, kültür gibi faktörlerin eş seçiminde ne derecede etkili oldukları konu edilmiştir.

1. 2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı karşı cins tercihlerini kültürler arası karşılaştırma yaparak ortaya koymak olarak belirlenmiştir. Bu anlamda İran ve Türkiye karşılaştırmalı çalışma yapılması açısından seçilmiş iki ülkedir. Kişilerin eş seçim tercihleri açısından karşılaştırılması önemli sosyolojik cevaplar bulunmasına yardımcı olacaktır. Araştırmanın alt soruları şu şekildedir:

- Karşı cins tercihlerinde etkili olan faktörler nelerdir?
- Karşı cins tercihlerini etkileyen faktörler sosyoekonomik ve demografik faktörlere göre değişkenlik göstermekte midir?
- Karşı cins tercihlerinde kültürün bir önemi var mıdır var ise Türk Kültürü ve İran Kültürüne ait bireylerin eş seçimi arasındaki farklılıklar nelerdir?

1. 3. Araştırmanın Önemi

Bireylerin eş seçiminde geçerli olan kriterlerine dair sorular popülerizmin olduğu kadar bilimin de ilgi alanına girmektedir. Bu ilgi Darwin'e kadar uzanmaktadır. Darwin, genel evrim kuramına dayanarak karşı cinslerin eş seçimini açıklamıştır. Darwin'in (1859, aktaran Yıldırım, 2007) evrim teorisine göre dış çevrede oluşan değişikliklere uyum sağlamayı başaran türler hayatta kalabilmektedir. İlerleyen zamanda Darwin (1871, aktaran Yıldırım, 2007) "*cinsel seçim*" konusunu ileri sürmüştür. Buna bağlı olarak psikologlar genel evrim teorisinden yola çıkarak eş seçimi ile ilgili evrimsel bir yaklaşıma doğru yönelmişlerdir (Kenrick, Groth, Trost ve Sadalla, 1993). Evrimsel yaklaşım incelediğinde, eş seçiminin bireylerin üretkenlik (cinsel) kapasitesi üzerine kurulduğu görülmektedir. Bu anlamda seçilecek eşin yaş, fiziksel özellikleri ve sağlık durumu üretkenliği için önemli

göstergeler olmaktadır. Bu özellikler kadınlar ve erkekler açısından farklılık göstermekle birlikte kadının üretkenliği açısından yaş, sağlık ve fiziksel özellikler daha fazla önem taşımaktadır. Ancak yaş ve sağlık durumu doğrudan değerlendirme bakımından zor olabilmektedir (Yıldırım, 2007). Bu sebepten dolayı erkekler, kadınların yaş ve sağlık durumlarını anlayabilmek adına bir takım verilere yönelmektedirler. Dış görünüş ilk ve en bilinen sağlık göstergesi olmaktadır. Pürüzsüz bir cilt, parlak saçlar, beyaz dişler, berrak gözler, diri bir beden ve canlı bir yürüyüş şekli dış görünüşle ilgili ilk akla gelen verilerdir.

Bu anlamda dış görünüşe göre tercihlerini yapan erkekler doğal seçim sürecinde doğru bir karar vermiş sayılmaktadır (Yıldırım, 2007). Erkeklerin üreme kapasiteleri ise yaştan daha fazla çocuğuna verebileceği sosyal ve ekonomik imkânlarla ilişkilidir. Bu sebeple kadınların eş seçimlerinde fiziksel özelliklerin yerini ekonomik olanaklar almıştır. Tüm bunlara bağlı olarak Buss (1994), kadın ve erkeklerin eş seçiminde farklı kriterlere yöneldiklerini ileri sürmektedir.

Eş seçimi konusunda karşı cinsler arasındaki farklılıkları konusuna bir başka bakış açısı ise Sosyal Rol Kuramı olmaktadır (Doosje, Rojahn ve Fischer, 1999). Bu kurama göre kadın ve erkeklerin toplumda geleneksel olarak üstlendiği roller eş seçiminde etkili olmaktadır. Sosyalleşmenin bir sonucu olarak kadınlar fiziksel çekim ve aile terbiyesi; erkekler ise ekonomik kazanç, fiziksel güç durumu, toplumsal statü ve özgüven gibi konularla özdeşleşmektedir (Yıldırım, 2007). Bu bağlamda erkekler eş seçiminde fiziksel çekicilik ve aile terbiyesi kriterlerine önem verirken, kadınlar ise yüksek kazanç, fiziksel güç ve özgüven kriterlerine göre hareket etmektedirler (Yıldırım, 2007). Ancak toplum ne kadar gelişir, demokratik olarak ilerlerse kadın ve erkekler arasında sosyal ve ekonomik eşitlik sağlanarak geleneksel özellikler arka plana atılmaya başlar ve eş seçimi tercihlerinde karşı cinsler birbirlerine benzer özellikler göstermeye başlarlar (Yıldırım, 2007).

Her iki teori birbirleriyle karşılaştırıldığında Darwin'in yaklaşımının daha ölçülebilir ve objektif değerlerden oluştuğu (örneğin: parlak saçlar, beyaz dişler, berrak gözler, diri bir beden) buna karşılık Sosyal Rol Kuramının daha sübjektif değerlerden oluştuğu (örneğin: aile terbiyesi) görülmektedir. Bu anlamda bu çalışma Darwin'in teorisinden yola çıkarak ölçülebilir değerler üzerinde araştırmada bulunacaktır.

Görüldüğü üzere, çok sayıdaki araştırmalar sonucunda üretilen teorilerde bireylerin eşlerinde bulunmasını istedikleri özelliklere göre seçim yaptıkları belirlenmiştir. Tüm dünyada yıllardır yapılan bu araştırmalar Türkiye'de son 20 yılda yapılmaya başlanmış ve

yapılan bu çalışmalarda genellikle iki konu üzerinde yoğunlaşılmıştır. Bunlar; eşte aranan özelliklerin tespit edilmesi ve bu tespitler doğrultusunda cinsiyet farklılıklarının incelenmesidir.

Eş seçimlerinin değerlendirildiği çalışmalarda bireyin karakteri, kişiliği gibi özelliklere dayanılarak, cinsiyet farklılıkları göz önüne alınarak bir takım sonuçlar elde edilmesine rağmen yine de bulguların çok tutarlı olduğu söylenemez. Yine aynı şekilde insanların her türlü davranışlarını derinden etkileyen kültür değerlerinin farklılıkları da eş seçimini etkileyen faktörler arasında sayılmış, ancak bu konuda da çok da fazla çalışma yapılmamıştır. Bu anlamda bu çalışma, hem tartışma içinde olan yazına hem de eksik olan akademik yazına katkıda bulunacaktır.

Bu araştırma, literatürdeki diğer araştırmalara benzer yönleri vardır ancak onlardan farklılaşan ve önemli olan yönü ise Türkiye ve İran kültürüne odaklanmış olmasıdır. Bu iki farklı kültürün seçilmesinin önemi ise, hem Batı ile Doğu arasında köprü olan Türkiye'nin kültürel farklılığına odaklanabilmek hem de bir Ortadoğu ülkesi olarak İran'a odaklanabilmektir. Ve bu çalışma, şimdiye kadar Türkiye özelinde yapılan çalışmaların bir de İran ile karşılaştırılabilmesi açısından önemli olmaktadır. Cinsiyetler arasındaki tutum ve davranışların, geçmiş çalışmalar ile karşılaştırılarak zaman içerisinde bu davranışların ne kadar farklılaştığını anlamak açısından da önemli olacaktır. Kişilerin eş seçimlerinde önemli buldukları ölçütlerin Türkiye'de araştırılması eş seçmeye dair davranışlara ilişkin literatüre katkısı olacaktır. Aynı zamanda, İran üzerine de odaklanacak olan bu çalışma Batı kültüründen farklılaşan Doğu kültürünü anlayabilmek açısından da önemlidir. Ayrıca, bu çalışma ile eş seçime dair tutum ve davranışların kültürlerarası farklılıkların saptanmasının yanı sıra, benzerliklerinin de ortaya konmasına olanak sağlayacaktır. Son olarak da, Türkiye'de gelişmekte olan evlilik ve aile terapisi alanındaki çalışmalara da katkı sağlayacaktır. Diğer bir ifade ile kişilerin hangi özelliklere sahip eşler seçmesi gerektiğine dair bir genel yaklaşım benimsenebilecektir.

Bu anlamda bu çalışma kuramsal açıdan yeni bir bilgi ortaya koyacağı için oldukça önemlidir. Yine araştırma anlamında sınırlı sayıda olan kültürün etkisi ele alındığı için bu çalışma araştırmaya oldukça katkı sağlayacaktır. Yine uygulamada bu çalışmanın sonuçlarının evlilik ve aile terapisi alanında çalışan psikologlara eşleri daha iyi anlayabilmeleri açısından oldukça yardımcı olacağı düşünülmektedir.

1. 4. Sınırlılıklar

Burada ortaya konacak sınırlılıklar, araştırmanın nasıl bir düzlemde ortaya konulacağının anlaşılabilmesi için önemlidir. Bu çalışma, konu açısından, kişilerin eş seçimleri ile ilgili düşünceleri ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca, kişilerin yanıtta ortaya koydukları eş özellikleri ile sınırlandırılmıştır. Örneklem açısından ise, İran kültürü ve Türk kültürüne ait kişilerden seçilecek 300'er kişi ile sınırlandırılmıştır. Bu araştırma, yalnızca Ankara ve Tebriz ile sınırlandırılmıştır. Araştırma, yaş, eğitim, maddi gelir gibi değişkenler ile sınırlandırılmış olup, diğer değişkenler bu çalışmanın dışında bırakılacaktır.

1. 5. Tanımlar

Eş seçimi: Evliliğin mutlu ve başarılı olması eş tercihi yapımıdır.

Kültür: House, Hanges, Javidan, Dorfman ve Gupta (2004) kültürü, bir toplumda yerleşmiş uygulamalar olarak ifade etmektedir.

Değer: Rokeach tarafından, aksine karşıt bir davranış şekli ya da yaşama amacına karşılık kişisel ya da toplumsal olarak tercih edilmiş belli spesifik bir davranış şekli ya da yaşama amacına olan daimi inanç biçiminde tanımlanmıştır (Özkul, 2007).

Değer sistemi: Tercih edilen davranış şekli ya da yaşama amacına duyulan daimi inançların daimi organizesidir (Rokeach, 1973).

1. 6. Kısaltmalar

IDV : Bireyselliğe karşı kolektivizm

MAS : Maskülenliğe karşı feminenlik

MMPT: Erillik-dişillik ve sosyal içe kapanıklık ölçekleri

UAI : Belirsizlikten kaçınma endeksi

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın temel amacı karşı cins tercihlerini kültürler arası karşılaştırma yaparak ortaya koymak olarak belirlenmiştir. Bu anlamda bu bölümde çalışmaya konu olan yazın taraması yapılmıştır. İlgili teoriler açıklanmış yazında yapılmış olan çalışmalar derinlemesine incelenmiştir.

2. 1. Karşıt Cins Tercihleri Kuramları

2. 1. 1. İlk Eş Seçim Teorilerine Yönelik Evrim Kuramı

Söz konusu kuramda, Darwin'in genel olarak türlerin evrimi kuramından hareketle cinslerin eş seçimi açıklanmaktadır. Türlerin evrimi hususunda Darwin (1859, aktaran Yıldırım, 2007) tarafından bir takım ana ilkeler ortaya konmuştur. Darwin'e göre, türler dış çevrede ortaya çıkan değişikliklere uyum sağlayabildikleri (doğal seçim) oranda hayatta kalmaya adaydırlar. Darwin (1871, aktaran Yıldırım, 2007) tarafından daha sonra cinsel seçim kavramı ortaya atılmıştır. Psikologlar genel evrim kuramından hareketle insanoğlunun eş seçimine evrimsel bir anlayış geliştirmişlerdir (Buss ve Barnes, 1986). Bu yaklaşım eş seçiminin, insanoğlunun cinsel (üretkenlik) kapasitesi üzerine kurulduğunu ifade etmektedir. Üretkenliğin en önemli göstergeleri; eşin yaşı, fiziksel özellikleri ve sağlık durumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar ve erkekler açısından söz konusu göstergeler bazı farklılıklar içermektedir. Erkeklerle karşılaştırıldığında, kadınlardaki üretkenlik verimliliğinin ve değerinin sağlık, fiziksel özellikler ve yaşla daha çok ilgili olduğunu söylemek mümkündür. Sağlık durumu ve yaş unsurlarının doğrudan değerlendirilmesi ise pek kolay olmamaktadır.

Erkeklerin yaş ve sağlık durumu ile ilgili ipuçlarını yakalamak istemelerinin nedeni de budur. Sağlık durumu ile ilgili en iyi ipucu dış görünüşten alınabilir. Saçların parlaklığı, cildin kusursuz ve pürüzsüz oluşu, dişlerin beyazlığı, gözlerin berrak ve dudakların dolgun olması, yürüyüşün canlı ve vücudun diriliği bu ipuçları arasında yer almaktadır (Symons, 1979 aktaran Yıldırım, 2007). Bundan dolayı erkeklerin eş seçimini dış görünüşe göre yaptıklarında, doğal seçim (natural selection) süreci içerisinde kazançlı çıktıkları görülmüştür. Tam tersi, erkeklerdeki üretkenlik kapasitesinin yaşla ilgili değil, daha çok yavrusuna sağlayacağı ekonomik ve sosyal avantajlarla ilgisi vardır. Kadınların geçmişteki doğal seçim sürecinde, tercihlerini fiziksel özelliklerden çok daha fazla maddi kazanç sağlayacak erkeklerden yana yapmalarının nedeni de budur. Buss (1994) tüm bu çıkarımların ışığında, kadın ve erkeğin evrimsel yaklaşımla uyumlu olarak eş tercihlerindeki kriterlerinin farklı olduğuna dikkat çekmiştir.

2. 1. 2. Sosyal Rol Kuramı

Söz konusu kuram, eş tercihinde cinslerin arasındaki farklılıkların açıklandığı bir ikinci yaklaşımdır (Eagly ve Wood, 1999; Doosje vd., 1999). Sosyal Rol Kuramında, cinslerin geleneksel anlamda üstlenmiş oldukları sosyal roller birbirlerinden farklılık göstermektedir. Eş tercihinde belirleyici rol oynayan unsurları; toplum içinde kadın ve erkeğe verilen roller, onlardan beklentiler, yine toplum içinde cinsiyete dayanan işbölümü, kadın ve erkeğin çocuk yaşlardan itibaren nasıl bir eğitim aldıkları, cinsiyetler ve sınıflar arasındaki eşitsizlikler, sosyalleşme süreci ve ataerkil bir ideoloji olarak sıralamak mümkündür. Kadın ve erkek sosyal cinsiyet rolleri ile uyumlu bir biçimde toplumsallaştırılmaktadır.

Bu sürecin sonucunda geleneksel olarak kadınlar, aile terbiyesi ve fiziksel çekicilikle özdeşleştirilmekte; erkekler ise, fiziksel güç, kazanç kapasitesi, öz güven ve statü gibi unsurlarla özdeşleştirilmektedir. Gerek kadınların fiziksel çekiciliğine, gerekse erkelerin kazanç kapasitesine verilen toplumsal değerin, sosyal rollerin yapısal olarak üremesine hizmet ettiği görülmektedir. Erkeklerin iyi bir aile reisi olması beklentisi onların sosyal alanda yarışmalarına ve başarmalarına teşvik etmektedir. Bir diğer yandan, kadınların da terbiyeli ve fiziksel olarak çekici olmaları beklenmektedir. Bu bağlamda erkekler için karşı cinste aile terbiyesi ve fiziksel çekicilik önemliyken; kadın için ise erkeğin fiziksel gücü,

öz güveni ve yüksek kazanç kapasitesi önem kazanmaktadır. Toplum içindeki rollerin göz önünde bulundurulduğu bir durumda, toplumun demokratikleşme oranı ve cinsler arasındaki ekonomik ve sosyal eşitlik, eş seçimi tercihlerinin birbirlerine daha çok benzemesine yol açabilmektedir. Böylelikle eş tercihinde geleneksel niteliklerin aranması oranında azalma söz konusu meydana gelebilmektedir.

2. 2. Yeni Eş Seçim Teorileri

Evliliğin mutlu ve başarılı olması eş tercihinin doğru yapılmasıyla doğrudan ilişkilidir. İnsan hayatında eş seçimi bir dönüm noktasıdır. Eş seçimine ilişkin araştırmalar tercihlerin zamana ve sosyal faktörlere göre farklılıklar gösterdiğini belirtmektedir. İnsanoğlunun eş seçimine ilişkin çok çeşitli tez ve kuramların olduğu ise bir gerçektir (Özdoğan, 2009).

2. 2. 1. Freud ve Psikoanalitik Teori

Söz konusu kuramda, eş seçiminin büyük oranda daha çocukluktan karşı cins ebeveyne duyulan hayranlıkla ilişkili olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle de, kız çocuklarının babalarına benzeyen erkekleri, erkek çocukların ise annelerine benzeyen kadınları eş olarak tercih ettikleri belirtilmektedir (Özgüven, 2001).

2. 2. 1. 1. Ebeveynle Özdeşleşme Teorisi

Ebeveynle özdeşleşme teorisi büyük ölçüde psikoanalitik teoriyi temel almaktadır (Freud, 1927, aktaran Moorefield ve Lindsey, 2005). Ebeveynle özdeşleşme, çocukların ebeveynlerden biri ya da her ikisi ile benzer değerleri, rolleri, idealleri ve kişilik özelliklerini almasıdır (Feinberg, 1980). Bu hasletleri kazanmaya "ebeveyn şablonu" adı verilir (Daly ve Wilson, 1990). Freud teorisine göre, çocuklar ebeveynlerden kendileri ile aynı cinsiyete sahip olanı tanır ve bu tanıma falik dönemin başarı ile sona erdiğine ve süper egonun başarı ile geliştiğine işaret eder (Freud, 1927, aktaran Moorefield ve Lindsey, 2005). Bu safhanın tamamlanmasının ardından karşıt cins olan ebeveyne olan arzu bastırılır ve bu arzu kendisini yetişkinlikte karşıt cins olan ebeveyne benzeyen romantik bir eş seçme olarak gösterir. Kendisini takip eden birçok teorisyenin aksine Freud (1927, aktaran Moorefield ve Lindsey, 2005) homoseksüellik ve ebeveynle özdeşleşmeye

değinmiştir. Freud ebeveynle özdeşleşme kavramının heteroseksüel erkek ve kadınlara uygulandığı gibi eşcinsel erkek ve kadınlara da uygulanabileceğine inanmıştır. Aslında Freud insanların biseksüel olarak dünyaya geldiklerini ve büyüme, olgunlaşma ve sosyalleşme sonucunda cinsiyete özgü rolleri kabullendiklerini iddia etmiştir.

1980 yılında Feinberg erkek ve kadının ebeveynle özdeşleşmesini karşılaştıran bir çalışmada psikoanalitik teorinin bu bakışını kısmi olarak destekleyen veriler tespit etmiştir. Feinberg erkeklerin yüksek oranda babaları ile kendilerini özdeşleştirdiklerini, kadınların ise her iki ebeveyn ile kendilerini eşit derecede özdeşleştirdiklerini bulmuştur. Bu örüntüler yüksek seviyede ebeveynle özdeşleşmenin cinsiyete özgü rolleri güçlü biçimde benimsemeye yol açtığını ortaya çıkarmıştır. Ailede cinsiyet rolü daha iyi tanımlandıkça (erkek ya da kadın; eril ya da dişil) katılımcıların kendilerini aynı cinsten oldukları ebeveyn ile özdeşleştirme ihtimali artmıştır.

McDonald (1977) ve Stephens ve Day (1979) de ebeveynle özdeşleşmeye getirilen psikoanalitik olmayan açıklamaları destekleyen veriler bulmuşlardır. McDonald (1977, aktaran Moorefield ve Lindsey, 2005) ebeveynle özdeşleşme ile sosyal güç arasında bir ilişki bulmuştur: çocuklar kendilerini, cinsiyetten bağımsız olarak, aile kaynakları üzerinde en fazla güce ve kontrole sahip olan ebeveyn ile özdeşleştirmektedir. Stephens ve Day (1979, aktaran Moorefield ve Lindsey, 2005) annenin olmadığı, babanın olmadığı ve her iki ebeveynin bir arada bulunduğu ailelerdeki ebeveynle özdeşleşme farklarını araştırmıştır. Sonuçlar her iki ebeveynin bir arada bulunduğu ailelerdeki ebeveynle özdeşleşmenin anne ya da babanın olmadığı ailelerdekinden daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmada tek bir ebeveyn ile özdeşleşme ya da ailenin tipi ile ilgili istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

2. 2. 2. Ortak Özellikler (Homogony)

Kimin kiminle evleneceği hususunda uzmanların çoğu, çeşitli toplumların "Denktaş evliliği"ni genel eş seçimi ölçütü olarak kabul ettiklerini ifade etmektedirler. Bu temele dayanarak evlenmeyi düşünenlerin eğilimi daha çok genel anlamda kendilerine pek çok açıdan benzeyen ve uyumlu olan eşleri seçme yönünde olmaktadır. Diğer yandan, farklılıkların ve anlaşmazlıkların bariz olması, bireyin evliliğe olan eğilimini azaltıcı etki yapmaktadır (Abna, 2014). Robert Winch (1958, aktaran Çimen, 2007) tarafından denktaş

evliliğe karşı olarak geliştirilen ihtiyaçları tamamlayıcı yaklaşım, her ne kadar toplumsal boyuttaki uyumu inkâr etmese de, sadece psikolojik nitelikler hususunda, bireylerin kendi sınırlarında bulunan adaylar arasında seçim yaparken, gereksinimlerinin en yüksek oranda gerçekleştirilmesi ümidine sahip olduklarını savunmaktadır. Örneğin, birey başkasının yardımına ihtiyaç duyduğunda, o kişiye karşı meyillenecektir. Bu nedenledir ki; içe ve dışa dönük bireylerle, dominant ve dominant eğilimi olan bireyler arasında bir çekim söz konusu olmaktadır (Goode, 1964, aktaran Abna, 2014).

Hiç şüphesiz, ne şekilde olursa olsun, seçme özgürlüklerinin en yüksek seviyede olduğu günümüz toplumlarında bile eş seçme eyleminin bazen tesadüf sonucu olduğu ve eş seçiminin çeşitli faktörlerle sınırlandırıldığı görülmektedir (Abna, 2014). Eş seçiminde gereken koşulların niteleyici birçok uyumu ya da en azından bir bölümünü içerdiğini söylemek mümkündür. Eşler arasındaki uyumun ölçüsü toplumlara göre farklılık gösterebilir. Fakat çoğu toplum bazı uyumların mutlaka edinilmesi gerektiğini şart koşmaktadır. Bu noktada önemli olan uyum çeşitleri aşağıda incelenmektedir.

2. 2. 2. 1. Yaşta Uyum

Geçmiş zamanlarda bireyler eş seçimlerinde daha az özgürlüğe sahiptiler ve pek çok kereler anne ve babalar kızlarını ergenlik çağına gelmemiş olsalar da aile yararına onlardan yaşça çok büyük erkeklerle evlendirirlerdi. Ayrıca bu evlilikler pek çok kültür tarafından normal karşılanırdı. Günümüze gelindiğinde ise, çoğu toplumda yapılan evlilikler, arada çok yaş farkının olmadığı evliliklerdir. Yapılan araştırmalar, yaş uyumunun ilk evliliklerde genellikle dikkate alınan bir unsur olduğunu, sonraki evliliklerde ise bu uyumun çok önemli olmadığını göstermektedir (Abna, 2014).

2. 2. 2. 2. Sükûnet Yerinde Uyum

Eş seçiminde coğrafi faktörler de önemli bir rol oynamaktadır, başka bir ifadeyle erkek ve kadının yaşamış oldukları yerlerin birbirine yakın olması onların evlilik ihtimallerini arttırmaktadır. Fransa'daki bir araştırma, evli çiftlerden %75'inin evlenmeden önce aynı yerde ve bunun %81'inin ise aynı şehirde yaşadıklarını göstermektedir (Abna, 2014). Ayrıca coğrafi faktörün etkisinden bahsederken; coğrafi yakınlığın kişiler arasındaki

ilişkiyi ve irtibatı arttırdığı ve birbirini daha yakından tanıma imkânı sağladığı söylenebilir. Bir diğer etkisi ise, aynı coğrafi bölgede yaşayan bireylerin çoğunlukla homojen bir kültüre sahip olduğu ve aynı tabakaya mensup oldukları gerçeğidir (Goode, 1964, aktaran Abna, 2014). Daha geniş bir açıdan bakıldığında da, söz konusu uyum faktörünün eğitim, meslek ve benzeri alanlarda uyum olarak genellenmesi mümkün olmaktadır. Şehir yaşamındaki gelişmelerden hareketle erkek ve kadının bürolarda, fabrikada ve eğitim kurumlarında tanışarak evlendikleri görülmektedir.

2. 2. 2. 3. Dinde Uyum

Pek çok din, ona mensup bireylerin özellikle de kadınların, diğer dine mensup bireylerle evlenmesini yasaklamaktadır. Din unsurunun kültür farklılığında da önemli bir role sahip olduğu ifade edilmektedir (Abna, 2014). Bu nedenle dine bağlı olan kişilerin, hatta dini emirlere çok da bağlı olmayan bireylerin bile, evlenirken çoğunlukla kendi dinlerine mensup kişileri tercih ettikleri görülmektedir. Tabii ki dine olan bağlılık arttıkça bireyin kendi dinine mensup biriyle evlenme ihtimali de o oranda artış gösterecektir. Yine tersi durumda da sonuç aynı olacaktır. Bu noktada, dini öğretiler önemli bir rol oynamaktadır. Diğer dinlere karşı olumsuz bir tavrı olan bir dine mensup bireylerin o kişilere karşı negatif bir yaklaşım içinde olması kaçınılmazdır. Batı ülkelerindeki istatistikler, Yahudilerin diğer dinlere oranla daha az dindaşı olmayan evlilikler yaptıklarını göstermektedir (Abna, 2014). Ayrıca yine bu istatistiklere göre, Hristiyanlar daha çok kendi içlerinden evlilikleri tercih etmektedirler. 20. y.y.'nın başlarında Hollingshead tarafından Amerika'da yapılan bir araştırmanın neticesinde, Yahudi erkeklerinin %98'inin ve kadınlarının ise %100'ünün yine kendi dinine mensup kişilerle evlendikleri; Katoliklerin de %93'ünün kendi dindaşlarıyla evlilikler yapmakta oldukları sonucuna varılmıştır. Protestan mezhebine bağlı kişilerde ise bu oran, az bir yüzde farkıyla erkeklerde %79, kadınlarda ise %75 olarak ortaya konmuştur (Abna, 2014). Bütün bunlara ek olarak, belli bir toplum içinde bulunan din mensuplarının, toplumsal konumunun diğer insanlara karşı tavırları üzerinde etkili olduğu ve sonuç olarak da o kişilerin kendilerinden başka bir dine mensup bireylerle evlenme ölçülerinde etkili olduğunu belirtmek gerekmektedir.

2. 2. 2. 4. Irk ve Etnik Köken Uyumu

Günümüzde ırkçılığın daha az telaffuz ediliyor olmasına rağmen, yine de ırk faktörü bir ayırım yaratmaktadır. Daha da önemlisi etnik yaklaşımın hala çok büyük etkiye sahip olduğu bir gerçektir. Genellikle etnik köken ve ırk farklılığı önyargının doğmasına neden olmaktadır. Söz konusu negatif zihinsel kalıplar neticesinde, farklı etnik kökene ve ırka sahip bireyler birbirlerine yaklaşamamakta ve bu bireyler arasında bir evlilik yaşanmasına mani olunmaktadır (Keneş, 2014).

2. 2. 2. 5. Sosyal Sınıf Uyumu

Sosyal sınıf kavramı Weber (1995) tarafından güç, servet ve konum olarak üçe ayrılmıştır. Her bir faktör sosyal farklılıkların biçimlenmesinde çok önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle farklı sosyal sınıfların kendilerine özgü bir hayat tarzına sahip olduğu ve fazla sayıda sınıf normlarının yürürlükte olduğu gözlemlenmektedir. Bunun neticesinde bu sosyal sınıfa ait bireylerin aralarında samimi bir ilişkinin kurulması çok mümkün olmamaktadır. Söz konusu kültür ve sınıf farklılıkları, beraberinde çoğunlukla coğrafi farklılıkları da getirmekte ve bu durum eş seçiminde etkili olmaktadır. Ayrıca birbirine benzemeyen gençlerin, birbirleri ile evlenmelerini zorlaştırıcı etki yapmaktadır. Hollingshead tarafından Amerika'daki şehirlerden birinde, toplumu 6 farklı sınıfa ayırmak suretiyle bir araştırma yapılmış ve bu çalışmada sınıf bağlılığının etkili olduğu evliliklerin %58 oranında olduğu ve çiftlerin evliliklerinin %83'ünün de aynı sınıf ve tabakadan veya ona en yakın sınıf ve tabakadan olduğu ortaya konmuştur (Goode, 1964, aktaran Abna, 2014).

2. 2. 2. 6. Eğitimde Uyum

Günümüzde bilgi ve bilişimin önemi büyük olduğundan, bireyler bilgiden yararlandıkları oranda sosyal ve ekonomik avantajlarını ve olanaklarını artırma yetisine sahiptirler. Eğitim hayatının bir çeşit değerli mal gibi algılanmasının nedeni, genellikle onun yüklü miktarda maliyet ve mahrumiyet içermesindendir. Bu bağlamda, eğitim hayatından yüksek düzeyde yararlanmış olan kimseler kendilerini diğerlerine nazaran farklı görmektedirler. Yükseköğrenime sahip bireylerin halka bakış açıları farklıdır ve neticede kendileri ile

benzer eğitim almış bireylerle ilişki içerisinde olmayı tercih ettikleri gözlemlenmektedir. Fransa'daki bir araştırmada evli olan çiftlerin %66'sının eğitim düzeylerinin aynı olduğu, %88'inin ise yakın öğrenim düzeyine sahip oldukları sonucuna varılmıştır (Abna, 2014).

Yukarıdaki uyumlara ek olarak, başka uyumlardan da bahsetmek mümkündür. Eş seçim süreci içinde daha az role sahip olan zekâ, zihin, boy ve kilo gibi unsurların da uyum açısından etkili olduğu söylenebilir. Bütün bunlara karşın, denktaş evliliklerinde birtakım istisnaların olduğu belirtilmektedir. Bu duruma örnek olarak;

1- Her iki taraf açısından da eşin fiziksel çekiciliği bir avantaj olsa da, özellikle erkekler tarafından bu konuya daha çok önem atfedilmekte olduğu,

2- Kadınların eşlerinin kendilerinden yaşça büyük olmasını tercih ettikleri, erkeklerin ise eşlerini kendilerine nazaran genç olan kadınlar arasından seçtikleri,

3- Kadınların erkeklere oranla eşlerinin finansal durumlarına önem verdikleri, erkeklerin de tam tersi eşlerinin sabit bir işe sahip olmasını istemedikleri veya daha az gelire ve eğitim düzeyine sahip olmasını istedikleri gösterilebilir (Taylor vd., 2000).

Buradan hareketle kriterlerin ve farklı önceliklerin biçimlenmesinde psikolojik, biyolojik, sosyal ve kültürel faktörler dizisinin önemi büyüktür. Bu bağlamda cinsel yönelme hususunda erkek ve kadın arasındaki farklılıkları, erkek tarafından evin geçiminin sağlanması ve üremede biyolojik kabiliyet farkları, kadının ev kadını olması gibi kadın ve erkeğe yüklenen sosyal rollere atıfta bulunulabilir. Bu nedenle, gelişmekte olan veya gelişmiş ülkelerde görülen derin sosyo-kültürel değişimlerin kocanın daha çok ekonomik imkâna sahip olması gibi sosyal ve kültürel kaynaklı öncelikleri, kadınların fiziksel çekicilikleri gibi biyolojik ve psikolojik faktörlere dayanan önceliklerden daha çok etkisi altına aldığı görülmektedir.

Dikkat çeken başka bir husus ise, her toplumun uyum ve denklik unsurlarını kendi kültürel kriterleri çerçevesinde değerlendirmesi ve tanımlaması olmaktadır.

2. 2. 3. Zıt Özellikler (Heterogami)

Söz konusu kurama göre, bireyler huzursuzluk çıkma ihtimalini en aza indirmek adına kendi kişiliklerine ve tarzlarına zıt olan kimselerle evlenmeyi tercih ederler. Dominant bir karaktere sahip bir kimsenin eşini daha çekinik ve uyumlu kişiler arasından seçmesini bu

duruma örnek olarak göstermek mümkündür. Bu şekilde kurulmuş evliliklerin daha olumlu ve pozitif bir yaşantıya sahip olacağı düşünülmektedir (Winch, 1958, aktaran Çimen, 2007).

Her ne kadar bu kuramın ortak özellikler kuramı ile çeliştiği düşünülse de, gerçekte savundukları konu aynıdır. Evliliklerde erkeğin dominant, kadının ise çekinik olması durumu her iki tarafın da evlilik ilişkisi içinde kadın ve erkeğin statülerinin bu şekilde olması gerektiği fikrine sahip olmalarından ileri gelmektedir, gerçekte burada çiftlerin benzer bir görüşe sahip olması söz konusudur (Freedman, Sears ve Carlsmith, 1998).

2. 2. 4. Birbirini Tamamlayan Gereksinimler

Bu görüşte, ihtiyaçların doyumu ön planda olup, bireylerin eş seçimi sırasında bir anlamda kendi eksik yönlerini tamamlama çabası yer almaktadır. Çiftlerin farklı ihtiyaçlarının olması ve bazı ihtiyaçların kadınlar açısından, bazılarının ise erkekler açısından önemli olması durumundan dolayı, çiftlerin birbirlerini tamamlayan veya birbirine benzeyen ihtiyaçlarının varlığı ilişkilerinde başarılı olacakları izlenimini yaratmaktadır (Freedman vd., 1998).

2. 2. 5. Uyaran-Değer-Rol Kuramı

Söz konusu kuram, birbirini tanımadan evliliğe uzanan sürecin vurgulandığı bir kuramdır. İlk görüşteki evre olan uyaran evresinde, çiftler birbirlerini sosyal ve zihinsel nitelikler ve dış görünüme göre değerlendirmekte, bu evrede olumlu izlenime sahip olunması durumunda ikinci evre olan değerlerin karşılaştırılması evresine geçiş yapılmaktadır. Değer evresinde karşıdaki insanın ilgi, tutum ve inanç ve ihtiyaçların kendisiyle uyumlu olup olmadığına bakılmakta bunun da olumlu olması söz konusu olduğunda, son evre olan rol evresine geçilmektedir. Rol evresinde de evlilikte ve birliktelikte birbirleri ile uyumlu veya birbirlerini tamamlayıcı rollerin olup olmadığı anlaşılmaya çalışılarak nihai karar verilmektedir (Murstein, 1970, aktaran Çimen, 2007).

2. 3. Sosyal Bağlam Teorileri

Sosyal bağlam çerçeveleri çağdaş sosyal, kültürel ve tarihi ortam gibi eş tercihlerini ve eş seçimlerini etkileyen yakın mekanizmalara odaklanır. Eş seçiminde sosyal takas ya da eşitlik modelleri bu çerçevelerden biridir (Murstein, 1970; Walster, Walster ve Berscheid, 1978). Bu modellere göre, eş seçimi süreci, insanların kendi kazançlarını en yüksek seviyeye çıkarmaya ve kendi sahip oldukları, bir eşte arzu edilebilecek güzellik, sağlık, zekâ, espri anlayışı, nezaket, zenginlik, statü ve benzeri gibi, özellikleri takas ederek en karlı sosyal etkileşimi elde etmeye çalıştıkları bir pazar yerine benzer. Bir kişinin potansiyel bir eş olarak kendi "değerinin" yüksek değerli bir eşi elinden kaçırmama becerisini etkilediği kabul edilir. İnsanlar potansiyel bir eş adayında mümkün olan en yüksek değeri aradığından ve kendi varlıkları ile kısıtlı olduklarından, bu sürecin yaklaşık olarak eşit değerdeki bireylerin eşleşmesi ile sonuçlanması beklenir. Yani birçok arzu edilen özelliğe sahip "zengin" bireyler ya da özellikle değerli olan bazı niteliklere yüksek seviyede sahip olan bireyler eşit değerde oldukları diğer bireyleri etkileyebilecekler ve onlarla eşleşeceklerdir. "Daha fakir" kişiler ya da potansiyel bir eşe önerecek daha az kaynağı olan bireyler kaçınılmaz olarak daha az değerli ve daha az "pahalı" olan eşler ile bağlantı kuracaklardır. Takas teorisyenleri eşleşme hatalarının çok maliyetli olduğunu ifade ederler. Örneğin, eş seçiminin erken aşamaları ile ilgili tartışmasında teorisyen Bernard Murstein (1970) bir bireyin daha az arzu edilir bir eş (düşük maliyet) araması halinde daha az reddedilme riski almasına rağmen, bu yaklaşımın ödüllerinin de buna bağlı olarak az (düşük kar) olacağını; bununla beraber kendisinden daha arzu edilen bir eş araması (yüksek kar) halinde daha yüksek reddedilme ihtimali (yüksek maliyet) taşıdığını; yani her iki durumda alınan riskin eşit olduğunu belirtmektedir. Sonuç olarak, bir kişinin kendi niteliklerinin doğru bir şekilde farkında olmasının ve bir ilişkiye neler katması ya da vermesi gerektiğini bilmesinin çok önemli olduğu değerlendirilmektedir. Özetle, eş seçimi konusundaki sosyal takas modellerinin temel prensiplerine göre, insanların arzu edilen sosyal özelliklerin birçoğuna sahip olan potansiyel eş adaylarını tercih etmeleri, ardından kendi özelliklerini de hesaba katarak bu tercihlerini daha makul hale getirmeleri ve nihayetinde kendilerine benzer eşler ile bir araya gelmeleri beklenir. Sosyal rol teorisi (heteroseksüel) eş seçimini anlamak ve açıklamak için kullanılan bir diğer sosyal bağlam perspektifidir (Eagly, Wood ve Johannesen-Schmidt, 2004). Sosyal rol teorisyenleri, insanların cinsiyete uygun tavır ve davranışlar hakkındaki inançlarına bağlı olarak

kendilerinin ve diğer insanların davranışları hakkında beklentiler oluşturduğunu varsayarlar. Bu inanç ve beklentilerin doğal düzen içinde erkek ve kadına verilen farklı sosyal rollerin dağılımından kaynaklandığı farz edilir. Erkekler için bu roller tarihi olarak mesleki ve ekonomik iken kadınlar için geleneksel olarak ev ile ilgilidir. İnsanların diğerlerinin mevcut cinsiyet kalıplarına uygun olarak davranmalarını tercih etmeleri halinde, erkeklerin geleneksel "erkek" özelliklerine (yüksek kazançlı bir işe sahip olma, kaynakları biriktirme, kararlılık, hırs, güç ve diğer "erkeksi" özellikleri sergileme gibi) sahip olması önemli olarak görülebilir. Hatta buna potansiyel bir eş olarak değerlendirme ve seçme sürecinde kadınlar tarafından erkeklere kıyasla daha da fazla değer verilebilir. Karşılık olarak geleneksel "dişil" karakteristiklere ve özelliklere (anaçlık gösterme, duygusal sıcaklık gösterme, bir kişinin fiziki görünüşü ile ilgilenme gibi) sahip olmak kadınlar için önemli olarak değerlendirilebilir ve bu nedenle potansiyel bir eş seçiminde bu özelliklere sahip olmaya kadınlara kıyasla erkekler tarafından daha fazla değer verilebilir. Bu bakış açısına göre, bir eşte bulunması arzu edilen özelliklerin zaman içinde toplumdaki kadın ve erkek rollerindeki farklılaşma ile değişeceği beklenebilir. Sosyal bağlam teorisyenleri aynı zamanda kadınların ve erkeklerin eşleşme davranışını etkileyen çeşitli başka sosyal güçler bulmuşlardır. Sosyal tecrübeyi tanımlayan ve düzenleyen normatif beklentiler olan sosyal ve kültürel senaryolar bu güçlerden biridir. Bu senaryolar sosyal davranışı yönlendirmek ve değerlendirmek için kullanılır (Simon ve Gagnon, 1986). Bu güçlerden bir diğeri de insanların aşk ile ilgili ve cinsel davranışlarından dolayı aldıkları teşvik ve cezalandırma örüntülerini kapsar (Hogben ve Byrne, 1998). Cinsellikle ilgili belirgin kültürel normatif yönelimleri ve gelenekleri içeren cinsel rejimler de bu güçlerden biridir (Laumann vd., 2006; Widmer, Treas ve Newcomb, 1998). Bireyler baskın sosyokültürel aşk, cinsellik ve eşleşme "kurallarını" medya, ebeveynler, akranlar, eğitim sistemi, dini ve siyasi ideolojiler, hukuk kuralları ve diğer başka sosyal güçlerden öğrenirler. Örneğin, modern ABD toplumu ve diğer Batılı kültürler duygusal bir eş seçiminde karşılıklı çekime ve bireysel seçime önem verirler ve hem erkek hem de kadın cinselliğine oldukça hoşgörülü bir tutum içindedirler. Diğer toplumlar evlenilecek eş seçiminde ailenin dâhil olmasına önem verirler ve cinsellik (özellikle de kadın cinselliği) konusunda daha kısıtlayıcıdırlar. Mevcut sosyokültürel farklılıklar altında, tercih edilen belirli eş özelliklerinin aşka, cinselliğe ve evliliğe karşı olan tutumların yanı sıra kültürün de bir fonksiyonu olarak değişiklik göstereceği beklenebilir. Tüm bu çağdaş mekanizmalar (senaryolar, cinsel rejimler, sosyal öğrenme süreçleri, cinsellik ile ilgili inançlar ve

beklentiler ve sosyal takas) şüphesiz kadınların ve erkeklerin eşleşme tercihlerini, davranışlarını ve sonuçlarını etkilemektedir.

2. 4. Karşıt Cins Tercihlerini Etkileyen Faktörler

Bu bölümde karşıt cins tercihlerini etkileyen birçok faktörden bahsedilecektir. Bu faktörler yukarıda bahsi geçen teorilerden yola çıkılarak değerlendirilmişlerdir. Bunlar sırasıyla bilişsel faktörler, eğitim etkisi, ebeveyn etkisi, din, statü, cinsiyet ve yaştır.

2. 4. 1. Bilişsel Faktörler

Kişilerin zaman içinde çeşitli konularda geliştirmiş oldukları inançlar karşıt cins tercihlerinde oldukça önemli olarak değerlendirilmişlerdir. Bu anlamda Larson (1992) eş seçimi hususunda bireyler tarafından kabul edilmiş olan 9 sınırlandırıcı inanç olduğunu ifade etmektedir. Bunlar;

"Yalnızca tek bir ideal eş vardır" inancı: Bu inançtaki bir kimse dünya üzerinde evlenebileceği tek ve sadece bir doğru kişi olduğuna inanmaktadır.

"Mükemmel eş" inancı: Bu inançtaki kimse evlenecek mükemmel insanı bulana kadar beklemesi gerektiğine inanmaktadır.

"Mükemmel ben" inancı: Bu inanca sahip kimse gelecekte bir eş olarak kendinden emin olana kadar beklemesi gerektiğine inanmaktadır.

"Mükemmel ilişki" inancı: Bu inançtaki kimse evlenmeden önce ilişkilerinin devam edeceğinin ispatlanması gerektiğine inanmaktadır.

"Daha fazla gayret etmeliyim" inancı: Bu inanca sahip kimse yeterli gayreti gösterdiğinde evlenmek için seçtiği kişi ile mutlu olabileceğine inanmaktadır.

"Sevgi yeterlidir" inancı: Bu inanca sahip olan kimse birisine aşık olmanın kişi ile evlenmek için yeterli olduğuna inanmaktadır.

"Birlikte yaşamak" inancı: Bu inançtaki kimse evlenmeden önce evlenmeyi düşündüğü insanla birlikte yaşarsa mutlu olma şansının artacağına inanmaktadır.

"Tamamlayıcı olmayan" inancı: Bu inanca sahip kimse, evlenmek için kişisel özellikleri kendisinden farklı olan kişileri seçmek gerektiğine inanmaktadır.

“Seçim yapmak kolay olmalı” inancı: Bu noktada eş seçimimin kolay, tesadüfi ve şans eseri olması gerektiğine inanılmaktadır. Bu inanca sahip olan kişiler şans eseri bir yerlerde karşılaşıp ilk görüşte aşka inanmaktadırlar. Evlenmek amacı ile tanıştırılacak çeşitli sosyal ortamlara ve etkinliklere katılmak onlara uygun bir yöntem değildir.

Bu inançlardan ve önceki bölümde yer alan teorilerden yola çıkarak birçok kriter üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar ve ilgili başlıkları aşağıda incelenmiştir.

2. 4. 2. Eğitim

O’Neil (2006) eğitimin birçok toplumda eş seçimi için önemli bir faktör olduğunu açıklamıştır. Buss ve Schmitt (1993) eş seçimi anketlerinde kadınların istikrarlı olarak yüksek eğitim seviyesine veya kendi eğitim seviyelerine denk eğitim seviyesine sahip eş tercihleri yaptıklarını belirtmiştir. Benzer şekilde Kalmijn (2001), üniversite mezunlarının kendileri gibi üniversite mezunları ile evlenmeyi tercih ettiklerini ortaya çıkarmıştır. Ancak kadın mezunlar kendilerinden eğitim seviyesi olarak daha yüksek seviyedeki erkeklerle de evlenmekten hoşlanmaktadır. Benzer şekilde Gage (2014), üniversite öğrencilerinin kendilerine benzer eğitim niteliklerine ve geçmişine sahip eşleri tercih ettiklerini öne sürmektedir. Todosijievic, Ljubinkovic ve Arancic (2003) tarafından yapılan bir çalışma anket katılımcılarının eğitimli ve ilginç mesleklere sahip potansiyel eşleri tercih ettiklerini ortaya çıkarmıştır.

Koehler (2005) kadın üniversite öğrencilerinin üniversite mezunu olan eş adaylarını üniversite mezunu olmayan eş adaylarına tercih ettiklerini, erkek üniversite öğrencilerinin ise eşlerinin üniversite mezunu olmasının kendileri için çok önemli olmadığını belirttiklerini ifade etmiştir.

2. 4. 3. Ebeveyn Etkisi

Eş seçiminde ebeveyn etkisi çok büyüktür. Tarihi olarak ebeveynler çocuklarının eş seçimi konusunda önemli bir rol oynamıştır ve bu gelenek hala dünyanın gelişmekte olan ülkelerinde sürmektedir (Maliki, 2009). Ebeveynlerin çocukların evliliğinden büyük bir menfaatinin bulunduğu durumlarda ebeveyn etkisi en yüksek seviyededir. Geleneksel olarak, evlilik iki birey arasındaki birliktelikten ziyade iki aile arasında bir ittifak olarak

değerlendirilir. Aristokrat aileler çocuklarının evlilikleri sayesinde varlıklarını artırabilir ya da asalet unvanları elde edebilirler. Ebeveyn etkisinin en uç noktası, gelinin ve damadın hiç bir söz söylemeye hakkının olmadığı anlaşmalı evliliklerdir. Örneğin, geleneksel Çin uygulamalarında gelin ve damat ilk kez kendi düğünlerinde karşılaşırlar. Bazı Hindu üst kast evliliklerinde çocuklar çok küçük yaşlarda nişanlanırlar ve kararda hiç bir seçim hakları bulunmaz. Anlaşmalı evliliğin daha makul bir şeklinde eş seçimini ebeveynler yapar ancak gençlerin seçimi reddetme şansı bulunur. Dünyanın çeşitli yerlerindeki bazı kültürlerde sosyal bilimcilerin imtiyazlı evlilik olarak adlandırdığı bir evlilik çeşidi vardır. Bu sistemde, gelin ya da damadın, anne ya da baba tarafından bir kuzen gibi, belirli bir türdeki kişi ile evlenmesi beklenir (Maliki, 2009).

Nijerya'daki geleneksel Yoruba topluluğunda evliliklerin çoğu iki tarafın ebeveynleri tarafından ayarlanır (Bolaji, 1984). Eskiden temel olarak Yoruba topluluğu içinde iki tür anlaşmalı evlilik yaygındı. Bunlardan ilki bir kızın doğmadan önce nişanlanması; ikincisi ise gençlerin ailelerin seçtiği kişi ile nişanlanmasıydı. Yoruba topluluğu arasında artık yaygın olan üçüncü eş seçim şekli de, bireylerin kişisel olarak kendi eşlerini seçmesidir.

Bu durum genellikle kırsal bölgelerde görülen güçlü aile bağlarının hızlanan modernizasyon ile değişmesi ile ilişkilendirilebilir. Ogunjuyigbe ve Adeyemi (2003) çalışmalarında çoğu Yoruba erkeğinin güvenlik nedenlerinden dolayı çocukları için anlaşmalı evliliği tercih ettiklerini ortaya çıkarmıştır. Bunun sebebi çocuklarının huzurlu, başarılı ve rahat bir evlilik hayatı yaşamalarını garanti altına alma isteğidir.

2. 4. 4. Din

Levi-Strauss (2006) ise dinin eş seçiminde etkili olduğunu savunmuştur. Levi-Strauss (2006) insanların müstakbel eşlerinin demografik özellikleri konusunda çok titiz olduğunu ifade etmektedir. Bu anlamda Levi-Strauss (2006) üniversite öğrencilerine anket soruları yöneltmiş ve bulgular üniversite öğrencilerinin kendi dini gruplarından farklı bir dini gruba mensup kişilerle evlenmeyeceklerini belirtmişlerdir.

2. 4. 5. Statü / Ekonomik Durum

Bahsi geçen faktörler dışında eş seçimi anketlerinde kadınlar istikrarlı olarak eşlerinin yüksek statülü bir mesleğe sahip olmasını arzu ettiklerini belirtmektedirler (Buss ve Schmitt, 1993). Kadınlar gelecek vaat eden kariyer istikametine, hırsa ve çalışkanlığa sahip olan erkeklere çok değer vermektedir. Kadınların işsiz kalan, kariyer motivasyonunu kaybeden ya da tembellik eden erkeklerle ilişkilerini sürdürmeme ihtimali erkeklere göre bariz şekilde daha fazladır (Betzig, 1989).

Townsend ve Levy (1990) kıyafet ve çekicilikle ifade edilen mesleki statünün, kadınların romantik bir ilişkiye girmesi üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmada erkek hedefler fiziki çekiciliklerine göre daha önceden değerlendirilmiş, çirkin ve yakışıklı olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır. Hedefler aşağıdaki üç kostümden birini giymiştir:

- Blazer ceket, gömlek, özel tasarımcıdan alınmış kravat ve dikkat çekici Rolex saat: Bu grubun doktor olduğu söylenmiştir (yüksek statü).
- Düz beyaz gömlek: Bu grubun öğretmen olduğu söylenmiştir (orta statü).
- Burger King çalışanı üniforması: Bu grubun aday garsonlar olduğu söylenmiştir (düşük statü).

Kadınlar erkeklerle ilişki kurma isteklerini altı romantizm seviyesinde ifade etmişler ve yüksek statülü erkekleri tüm seviyelerde düşük statülü erkeklerden daha fazla tercih etmişlerdir. Sonuç olarak statünün çekicilikten daha önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Kendileri de yüksek statüye sahip olan kadınlar, yine yüksek statülü erkekleri tercih ederler. Eşit ya da daha yüksek statü sahibi olmak tercih sebebidir.

Benzer şekilde tıp fakültesi öğrencileri ile yapılan bir çalışmada, Townsend (1989) tarafından kadınların bir ilişkiye başlamak için kriterlerine göre giderek daha seçici hale geldikleri, erkeklerin ise yükselen statüleri sayesinde bir ilişkiye başlayabileceklerine emin oldukları belirtilmiştir.

Bazı çalışmalar potansiyel bir eş seçiminde erkeklerin ve kadınların farklı karakteristiklere önem vereceklerini iddia etmektedir. Amerikan kültürünün adetleri erkekleri ve kadınları benzer kültüre, dini altyapıya, sosyoekonomik statüye, ortak değerlere, yaşa, eğitime, ideal imajlarına ve fiziksel çekiciliğe sahip eşler seçmeye zorlar. İnsanlar sosyoekonomik statüye bir kişinin evlatlarına sağlayabileceği yaşamın bir tahmin edicisi olarak değer verirler. Kaynak sağlama istekliliği ve yeteneği erkekler için yüksek bir değer sağlar ve

önemli hasletlerdir. İnsanların erkekleri doğumdan önce, hamilelik esnasında ve doğumdan sonra dişisine çeşitli kaynaklar sağlama yeteneğine sahiptir ve bunları sağlamak zorundadır. Yiyecek, barınak ve diğer erkeklerden koruma bu kaynaklar arasındadır. Dişiler zaman içinde iyi finansal imkânları olan, kendilerinden daha yaşlı, daha yüksek sosyal statü sahibi ve çalışkan bir yapı sergileyen bireyleri tercih etmek için evrimleşmişlerdir, çünkü bu özellikler kaynak sağlayabilme becerisinin açık işaretleridir (Sandhya, 2013). Hatfield ve Rapson (1996) aşk ve cinsellik konularında kültürler arası beklentileri konu alan çalışmalarında kadınların statüsü olan, iyi mali kazanç potansiyeli olan, çalışkan ve hırslı olan eş adaylarına erkeklerden daha fazla değer verdiklerini bulmuştur.

Gage (2014) üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmalarında orta ve üst sınıfa mensup öğrencilerin çıkmak ya da evlenmek için kendi sosyoekonomik statülerinden eşler seçtiklerini ortaya çıkarmıştır. Çalışma aynı zamanda üst sosyoekonomik sınıfta olanların daha önce ya kendi seviyelerinden ya da bir alt seviyeden eşler seçtiklerini de belirlemiştir. Çalışmanın verilerinden ayrıca hem kadınların hem de erkeklerin kendileri için kendi sınıflarından eşler seçmeyi alt ya da üst sınıflardan eş seçmeye tercih ettikleri ortaya çıkmaktadır. Feingold (1992) kadınların kendilerini finansal olarak taşıyabilecek eşler seçmelerinden dolayı sosyoekonomik statüye erkeklerden daha fazla önem verdiklerini belirtmiştir.

Başka bir çalışmada Westman (1999), üniversite öğrencileri için potansiyel bir eşte finansal başarı seviyesinin aranan en önemli değişken olduğunu belirtmiştir.

2. 4. 6. Cinsiyet - Dış Görünüş / Fiziksel Çekicilik

Aslında çeşitli çalışmalar kadınların potansiyel eşlerinin ekonomik kaynaklarına verdikleri önemin kadınların sosyoekonomik statülerinin yükselmesine rağmen azalmadığını, aksine arttığını bulmuştur (Todosijevic vd., 2003). Townsend (1989) tarafından çalışmada hiç bir kadın kendi sosyoekonomik statüsünden daha düşük bir statüye sahip bir erkeği eş olarak tercih etmezken, erkekler kadınları dış görünüşlerine göre değerlendirmişlerdir.

Walster, Aronson, Abrahams ve Rottmann (1966) ve Sewell ve Lieberman (1966) tarafından yapılan çalışmalar da randevuya çıkılan bir bireyin fiziksel çekiciliği ile diğer birey arasında bir ilişki kurulması arasında yüksek korelasyonlar tespit etmiştir. Bu

çalışmalar MMPT (Erillik-dişillik ve sosyal içe kapanıklık ölçekleri) ve IQ ile ölçülen kişiliğin konu eş seçim tercihleri olduğunda fiziksel güzellikten daha iyi bir belirleyici olmadığını göstermiştir. Kişilik özellikleri, insanlar bir eşte neler istediklerini yapısal olmayan bir şekilde ifade ettiklerinde daha baskın olarak öne çıkmaktadır (Langhorne ve Secord, 1955).

2. 4. 7. Yaş

Bireyin tutumunu biçimlendiren toplumsal değerler, ayrıca bireyin davranışında ölçüt olarak da kullanılmaktadır. Kritik bir dönem olduğu düşünülen 12-30 yaş aralığında tutumlar oluşmaktadır. Ergenlik dönemi ile şekillenen bu tutumlar, ilk yetişkinlik döneminde ise kemikleşmektedir. Söz konusu şekillenmeyi, bağlanma yani "commitment" olarak ifade etmek mümkündür. Ergenlik dönemindeki tutumların hali hazırda güçlü olarak benimsenmemesinin yanında, bu tutumlar değişkenlik gösterebilen tutumlar olarak ortaya çıkmaktadır. Birey 20'li yaşlarına geldiğinde ise çoğu konuda kendisini bağlamaya başlamaktadır. Örneğin, eğitimleri bitince çalışacakları işi seçebilirler, seçimlerde oy kullanma hakkına sahiptirler, kendilerine eş seçer ve evlenirler. Bu bağlanımların o andaki tutumlar üzerinde temellendirilmesi ile bu tutumlar katılaşır ve daha az değişebilir hale gelir. Bu da evlilik tercihlerinde bireyleri etkileyen bir faktördür (Aytaç ve Bayram, 2001).

2. 5. Değer Kavramı

Eş seçimi olgusu bireysel değerlerin etkisi altındadır. Kültür de toplumsal ve bireysel bir değerdir. Bu anlamda kültürün tanımı ve incelenmesinden önce değer kavramının derinlemesine incelenmesi konuya derinlik sağlayacaktır. Bu nedenle bu bölümde değer kavramı ve yapılmış teoriler üzerinde durulmuştur.

Birçok araştırmacı ve teorisyen tarafından değer konusu ile ilgili farklı içeriklerde tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlarda benzerlikler olduğu kadar farklılıklar da mevcuttur. Değer kavramı konusunda ilk tanım, ünlü sosyal psikolog Milton Rokeach (1973) tarafından ortaya atılmıştır. Rokeach'a göre, değere ilişkin tanım yaparken önce insani değerlerin doğası ile ilgili temel varsayımların dikkate alınması gerekmektedir. Söz konusu varsayımlar şunlardır:

- Bir kimse tarafından sahip olunan değerlerin toplam sayısı nispeten diğer bir ifadeyle göreceli olarak ufaktır.

- Kişilerin yüklendikleri değerler aynı olsa da dereceleri farklıdır.

- Değerlerin organizasyonları değer sistemlerinin içerisinde meydana gelir.

- Kültür, kurumlar, bireylerin kişiliği ve toplum kişinin değerlerinin gelişmesinde etkin rol oynar.

- Sosyal bilimlerin ilgi alanına giren her şeyde değerin önemi ortaya çıkar ve net bir biçimde gözlemlenir.

Ayrıca bu varsayımların sayesinde, değer kavramının antropoloji, sosyoloji, psikoloji, politika, psikiyatri, ekonomi, eğitim ve tarih gibi tüm sosyal bilimlerin merkezinde olduğunu ispatlamak mümkündür.

2. 6. Değerin Tanımı

Değer, yukarıda sayılan varsayımlar ışığında Rokeach tarafından, aksine karşıt bir davranış şekli ya da yaşama amacına karşılık kişisel ya da toplumsal olarak tercih edilmiş belli spesifik bir davranış şekli ya da yaşama amacına olan daimi inanç biçiminde tanımlanmıştır.

Değer sistemi ise, devamlı sürede önemliliği olduğu için, tercih edilen davranış şekli ya da yaşama amacına duyulan daimi inançların daimi organizesi olarak tanımlanmıştır (Rokeach, 1973).

Hofstede (1980) değerler üzerinde kültürlerarası geniş bir araştırma yapmış ve değeri belli durumların diğerlerine tercih edilmesine yönelik büyük bir eğilim şeklinde tanımlamıştır. Son yıllarda Schwartz (1999) da değerler hususunda önemli çalışmalar yapmıştır. Ona göre değer, çoğunlukla davranışların ve eylemlerin seçilmesinde, olayların ve insanların değerlendirilmesinde, davranışların ve eylemlerin açıklanmasında yardımcı rol oynayan sosyal bir aktördür. Schwartz'ın (1999) değer tanımlaması ise, bireylere hayatlarında değişken önemliliği içinde yol gösteren ilkeler olarak hizmet eden arzu edilebilir amaçlar biçimindedir. Değerleri başka bir makale ise, toplumun onayladığı temel motivasyonların sözlü temsilcileri şeklinde ifade etmiştir (Struch, Schwartz ve Kloot, 2002).

Erol Güngör değerler psikolojisi ile ilgili yapmış olduğu çalışmalarla tanınmış olup, değer hususunda, bir şeyin arzu edilebilir ya da edilemez olduğuna ilişkin inanç biçiminde bir tanımlama yapmıştır (Güngör, 2000). Değer kavramı sosyal bilimler alanında farklı bilim adamları tarafından tanımlanmıştır. Söz konusu tanımlara aşağıda yer verilmiştir.

Değer Türk Dil Kurumu tarafından, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık biçiminde tanımlanmaktadır. Cevizci'nin (2002) değer tanımı ise, olgu bilinci ile ortaya çıkan ve ona belirli duygu, arzu, ilgi, amaç, ihtiyaç ve eylemleri olan özne ile ilişkisi içerisinde, belirli nitelikler yüklemek suretiyle meydana gelen tavır; özne tarafından olguya ve olana yüklenen nitelik şeklindedir.

Bununla birlikte değer kavramı içinde öznenin, kişiliğin mutlak surette yer alması gerekmektedir. Ayrıca değerin kurumsal bir yönelimden çok, pratik bir yönelimi ifade ettiği bir gerçektir. Değeri özne tarafından nesneye, diğer özelliklerin yanında eklenen bir nitelik olarak da ifade etmek mümkündür. Bunlara ek olarak değerin bir işlevi de ölçüt olmasıdır. Değerin içeriğinde olanla olması gereken vardır ve her daim pozitif/negatif olarak değerlendirilir (Cevizci, 2002).

Dökmen (2004) tarafından Geleneksel-Çağdaş, Öğrenilmiş-Üretilmiş değerler yaklaşımı ortaya konmuştur. Dökmen'e (2004) göre değer, bireyin kendisi ve başkaları için anlamlı bulduğu eylem ve davranışlar ve bu eylem ve davranışları üreten şemalardır. Yardım etme olgusu, insanın hem kendisi hem de başkaları adına anlamlı bulunduğunda, yardım etme davranışı ve bunu üreten şema insanlar için bir değer olmaktadır (Dökmen, 2004). Fichter (2002) ise, mantık çerçevesinde bir tanıma ihtiyaç olduğunu belirtmiş ve değeri, bir nesne tarafından o nesnenin kendisine transfer edilen önemlilik olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda, herhangi bir nesne yalnızca sosyal açıdan değerli olmayıp, ayrıca kendisi de sosyal bir değer olmaktadır. Ayrıca Fichter (2002), bireyin zihninin nesnelere, olaylara ve olgulara belli bir değer atfetmiş olması söz konusu olduğunda, bunların belirlenmesinde birtakım öğeler üzerinde durulması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu öğeler; nesnenin özünde değerli olması, insanların tatmin vermesi ve/veya tatmin verme kapasitesinden dolayı nesneyi takdir etmesi ve nesnenin sosyal ihtiyaçları karşılama potansiyelidir.

Diğer bir ifade ile bir nesne üzerinde, birçok bakış açısı nedeniyle farklı tanımlar yapılabilir. Nesneler, davranışlar ve olaylar toplumdaki bireyler tarafından değerlendirileceği gibi, birtakım değerli nesnelerin de gerek sosyal değer gerekse sosyal değerin ölçütü olma gibi nitelikleri olabilmektedir (Fichter, 2002).

Hançerlioglu (1999) değeri, nesne ve olayların, insan tarafından öneminin belirlendiği nitelik olarak tanımlamaktadır. Yine Hançerlioglu'na (1999) göre, ruhbilimsel yani metafizik anlamıyla değer, nesnelerin ve olguların kişisel açıdan taşımış olduğu önemdir. Bunlara ek olarak, değer törebilimsel açıdan iyi'yi vurgulamakta ve toplum bilimsel açıdan ise nesnelerin ve olayların toplum içinde taşıdığı öneminin niteliği olarak ifade edilmektedir.

Değer kavramı ekonomik açıdan incelendiğinde ise, değeri mübadele edilebilen, satılabilen bir eşya veya nesnenin karşılığı ve onun maddi anlamda belirlenen ederi olarak tanımlamak mümkündür (Cevizci, 2002).

Değer kavramının gerek bireye ilişkin, gerek herhangi bir toplumsal gruba ilişkin, gerekse genel anlamıyla insana dair olduğu düşünülürse düşünülsün, devamlı surette değeri belirleyen bir özne ile ilişkisi ve bağıntısı söz konusudur. Herhangi bir şeyin bahsi geçen özne adına bir değer olduğu belirtildiğinde, bu değer tarafından taşınan niteliklerin bu öznenin bilgi ile ilgili, duygusal, fiziksel, ya da her ikisi veya hepsiyle ilgili ihtiyaçlarını karşılayan bir nesne yani bir şey, bir şeyin durumu veya bir eylem olduğu akla gelmektedir (Markoviç, 1998).

Bu tanımlara ek olarak, değer kavramı zihinde değişik çağrışımlara neden olmaktadır. Estetik açıdan değer düşünüldüğünde akla, güzel, hoş, muhteşem gibi ifade edilen kültürel ürünler, eserler ve etkinliklerin özelliği gelmekte; mantık söz konusu olduğunda ise, herhangi bir değişkenin belirli bir yorum içinde ortaya çıkan değer alanının bir unsurunu çağrıştırmaktadır (Cevizci, 2002).

2. 7. Değerin Özellikleri

Değeri anlayabilmek için, onun temel özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Değerlerin başlıca özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür.

1- Değer yargıları, değer hükümleri değerleri etkisi altına almaktadır.

2- Değerlerin, davranışların kaynağı olması söz konusudur.

3- Değerler göreceli ve izafi olup, herhangi bir topluluk veya grup tarafından sahiplenmiş olan idealleri ifade etmektedir. Bu nedenle değerler, devamlı surette bir topluluğa hastırlar.

Ayrıca değerler, belli bir zaman aralığında kabul edilmiş ve benimsenmiş özelliğe de sahiptir.

4- Değerlerin duygusal bir içeriği vardır ve zihinsel süreçlerden geçerek oluşmasının yanında anlık oluşma özelliği de mevcuttur. Bu anlık oluşumlar duygusallıktan oldukça etkilenmektedir. Değerlerin duygusallık taşıması değeri anlamlandırırken, bireylerin ve grupların hareketlerinin yönlendirilmesi hususunda değerlerin rolü büyüktür. Mantığın tek başına savunamadığı ya da kabullenemediği durumlarda duygular, değerler arasında bağ kurarlar.

5- Değerlerin hiyerarşik bir yapısı vardır. Bu değerler piramidinde, insanlar ya da insan grupları tarafından kabul edilmiş olan düşünce ve ideallerin aşama aşama gerçekleştirilmek istenmesi konu edilmektedir (Doğan, 2000).

Schalom Schwartz aşağıda belirtilen özelliklerin tüm değerler için ortak ve geçerli olduğunu ifade etmektedir. Bu özellikler;

1- Değerlerin içeriğinde inançlar vardır. Yalnız bu inanç öznel ve objektif, tarafsız ve soğuk bir inanç olmaktan ziyade, bazen kaçınılamaz ve içinden çıkılamaz derecede kuvvetli duygular taşıyan inançları ifade etmektedir.

2- Değerlerin motivasyonel bir yapısı vardır. Değerlerin ilgi alanına giren hususlar, insanların ulaşmak için çaba sarf ettikleri arzu edilen ve edilebilir hedeflerdir. Ayrıca değerler, söz konusu hedefleri kapsamaktadır.

3- Değerler kavramı özel, spesifik hareketlerin ya da davranışların ve durumların üzerindedir. Değerlerin soyut hedef olma özelliği mevcuttur. Bu yapısından dolayı değerler, çoğunlukla özel hareketler, durumlar ve nesnelere ilişkin olan normlardan ve tutumlardan ayırt edilebilmektedir.

4- Değerlerin; olayların, hareketlerin, insanların, davranış biçimlerinin değerlendirilmesinde ve seçiminde rehberlik etmesi söz konusudur. Bundan dolayı değerler, yol gösteren kriterler ve standartlar olarak hizmet vermektedir.

5- Değerleri, bir durumun diğerine göre göreceli ve nisbi önemi doğrultusunda düzenlemek ve sıralamak mümkündür. Değer önceliklerinin oluşmasında sıralanmış olan bu değerler örgüsü büyük rol oynamaktadır. İnsanoğlunun değer biçimleri, onu kişisel anlamda ifade eden, tanımlayan ve karakterize eden değer önceliklerinin düzenli bir sistemini ifade

etmektedir. Değerler bu hiyerarşik özellikleri sayesinde norm ve tutumlardan ayırt edilebilmektedirler (Schwartz, 2006).

2. 8. Değerlerin Oluşumu

Birçok bilim insanı tarafından, değerlerin insanın doğasında nasıl oluştuğunu belirlemek ve özelliklerini açıklamak için farklı farklı teoriler üretilmiştir. Öncelikle Milton Rokeach (1973), literatürün değer kavramını iki farklı şekilde ifade ettiğini belirtmiştir. İlk olarak "kişi"nin bir değere sahip olmasına veya bir "nesne"ye yüklemiş olduğu değer tarzına işaret etmektedir.

Ayrıca farklı ekollere mensup bilim insanlarından sosyoloji alanında Robin Williams (1968), psikoloji alanında Brewsther Smith (1969) ve felsefe alanında Charles Morris (1956) tarafından buna örnek gösterilebilen söz konusu kullanım benimsenmiştir (aktaran Özkul, 2007).

İki düşünce boyutunun da değerli ve önemli yazımlarının bulunduğuna dair Lewis (1962), Rokeach (1973), Perry (1954), Hillard (1950), Handy (1970), Jones ve Gerard (1967), Campell (1963) ve Katz ve Stotland (1959) gibi bilim insanlarının yaklaşımları söz konusudur. Bu bilim insanları değer problemini nesne yönü ile ele almaktadırlar (aktaran Özkul, 2007).

Değeri nesne boyutu ile ele alan bu bilim insanları, nesnelerin olumlu/pozitiften olumsuz/negatife doğru tek taraflı bir değer boyutunu ifade ettiğini öne sürmektedirler. Bu bağlamda değer kavramının ek bir özelliği olamaz veya gereğinden çok anlam ifade edemez sonucuna ulaşılmaktadır (Rokeach, 1973).

Literatürde, değeri insan yönü ile de ele almış olan araştırmacılar mevcuttur. Bunlara; Kuckhohn ve Strodbck (1961), Charles Morris (1956), Kuckhohn ve Strodbck (1961), Brewster Smith (1956) ve Robin Willams (1968) gibi bilim adamları örnek verilebilir (aktaran Özkul, 2007).

Bu araştırmacılar, değere yönelik teorik bir temel oluşturabilmesi için birey merkezli bir yaklaşım benimsenmesi durumunda verimin daha da yüksek olacağını belirtmektedirler. Robin Williams tarafından herhangi bir şeyin değerlendirilmesi noktasında, standart olarak hizmet veren kriterlerden olan insani değerlerin vasıflandırılması gerçekleştirilmiştir.

Robin Williams değerlerin, sosyal bilimler alanlarında yapılmış olan bilimsel çalışmalarda ya da analizlerde amaca yönelik olarak daha az kullanışlı bir yapı olduğunu ifade etmektedir (Rokeach, 1973).

2. 9. Değer Konusuna Yaklaşımlar

2. 9. 1. Maslow'a Göre Değerler

İhtiyaçlar hiyerarşisinin teorisyeni olarak bilinen Maslow, kişilerin öncelikli olarak, yıllarca kendileri dışındaki otoritelerden bağımsız olarak yaratabilecekleri, psikolojik ve doğal değerler kümesine sahip olmayı istediklerini anlatmaktadır. Bununla ilgili birçok teori tarihsel süreç boyunca ortaya atılmış ancak geneli başarılı olamamıştır. 'İyi insan nedir?', 'İyi yaşam nedir?', 'Bireylere iyi bir yaşam seçmeleri ve istemeleri nasıl öğretilebilir?' gibi çağımızdaki bireylerin bilimsel yöntemlere dayalı olarak sorduğu soruları yanıtlandırmaya çabaladıkları anlatılmaktadır. Gerçekleştirdiği özgür seçim deneyleri ile ilgili yaptığı açıklamalarda Maslow, yüzlerce deney yaptığını ifade etmiş ve bu deneyler esnasında yeterli seçenek sağlanması ve özgür seçim şartlarının oluşturulması gibi koşulların da yerine getirildiğini belirtmiştir. Yapılan deneylerde görülmüştür ki, hayvanlar evrensel bir eğilim göstererek kendilerine fayda sağlayacak yiyeceklere yönelmişlerdir. Bu genel ilke yalnızca bazı canlılarda değil, tüm canlıların her türlü gereksinimlerinde görülmektedir ve bu durum dengeleşim, bir başka adıyla homeostatis deneyleriyle kanıtlanmaktadır (Maslow, 2001).

Maslow bireylerin bilinçli ya da bilinçsiz olarak kendilerini gerçekleştirmeye çalıştırdıklarını ifade etmekte ve insanın kapasitesi Maslow'un bireylerin kapasitesi teorisinde anlattığı gereksinimlerle giderilebilmektedir. Böylelikle bireyler kendi kapasitelerinin de farkına varabilmektedirler (Carlton, 1995).

Maslow tüm organizmaların kendi kendilerini yöneten ve düzenleyen özerk bir yapıya sahip olduklarını söylemektedir. Bu da organizmaların büyük bir güvene sahip olmalarının anahtarıdır. Bu duruma örnek olarak bebekleri veren Maslow, uyku ve beslenme alışkanlıkları, anne sütünü bırakma ve tuvalet eğitimi gibi konularda bebeklerin tercihlerine güvenerek gün geçtikçe yeni bilgiler edinildiğini vurgulamaktadır. Böylelikle kesintisiz olarak işleyen bir yapı gözlemlenmektedir.

Maslow'a göre bireyin var olma amacı adına yürüttüğü hedefleri ile doğuştan edindiği gelişimsel yönelimleri birbirine bağlandıkları takdirde anlamlı bir hale gelmektedirler. Bu hedeflere örnek olarak sağlıklı bir yaşam sürdürme, kişisel gelişim ve duyguların özgürlüğü verilebilir. Maslow, bununla birlikte hasta ve sağlıklı bireylerin yaşam seçimlerinde yaptıkları farklılıkları da dile getirmiştir (Cozzolino, Staples, Meyers ve Samboceti, 2004). Bu konu üzerine Maslow, tavukları denek olarak kullanmış ve değerler kuramı üzerine etkili bir deney gerçekleştirmiştir. Bu deneyde kullanılan tavukların beslenme alışkanlıkları kendi seçimlerine bırakılmış ve denek tavukların kendileri için iyi olanı seçme konusunda birbirlerinden ayrı davranışlar gösterdiği gözlemlenmiştir. Güçlü ve baskın özelliklere sahip olan tavuk, iyiyi seçme eğilimi göstermiştir. Bu gözlemin ardından diğer deneklere de aynı beslenme şekli uygulanmış ve her ne kadar güçlenmeye başladıkları gözlemlense de, asla kendiliğinden iyiyi seçen denek kadar gelişme kaydedemedikleri saptanmıştır. İnsani değer kuramı göz önüne alındığında da aynı verilerle benzerlikler olduğunu saptayan Maslow, ruhsal yani psikolojik ve fizyolojik anlamda hasta olanları inceleyerek hayatın içinde de kötü ve iyi seçim yapanlar olmak üzere iki grup insan olduğunu belirtmiştir (Maslow, 2001).

Davranışçı ve psikanalist yaklaşımların yanı sıra birey açısından üçüncü bir yaklaşım modeli olarak ihtiyaçlar modelini açıklamaya çalışan Maslow, bununla birlikte çalışan kişileri de inceleyerek onlar üzerine tutarlı yaklaşımlar geliştirmiştir. İnsan odaklı olarak sürdürdüğü bu yaklaşım, Maslow'u başarıya götüren en önemli etmen olmuştur. Bireylerin amaçlarının ve başarılarının önemi üzerinde duran Maslow'a göre, 'kendini kanıtlayan insan' modeli, sürekli başarı sergileyen deneklerin incelenmesi ile görünümünü farklılaştırmakta ve daha da mükemmelleşmektedir (Sargut, 2001).

Sadece bireyler için değil tüm canlılar için iyi seçim yapmanın daha güçlü olduğunu belirten Maslow, güçlü olanların, zayıf tercihlerde bulunanlara göre daha öne geçtiklerini belirtmektedir. İnsanlara yönelik oluşturulan birçok teori Maslow'a göre bireye neyin olumlu etki yarattığını belirlemekte yetersiz kalmaktadır. Maslow, bununla birlikte değer teorilerinin de bireysel tercihleri istatistiksel anlamda tanımlanmadığı takdirde yetersiz olacağını ifade etmiş ve bireyler tarafından kötü ve iyi olmak üzere yapılan seçimlerin orta yolunu bulmaya çalışmanın da anlamsız olduğunu belirtmiştir.

Maslow'a (2001) göre, sağlıklı insanlar uzun vadede kendileri açısından iyi seçimler yapabilme yetilerine sahiplerdir. İnsanlar açısından bireylerin tercihleri, yargıları ve

zevkleri, onlar için doğru olanı ve iyi olanı belirlemek açısından çok daha etkilidir. Maslow bu yaklaşımın, her ne kadar başarılı olamamış olsalar da, faydacı etik kuramının ve zevkçi değer kuramının özünü oluşturduğunu söylemektedir.

Maslow'a (2001) göre bireylerin etki altında oldukları töresel kurallar ve kişilerin yapısal farklılıklarından dolayı hasta bir güdülemeyle oluşan zevkler, sağlıklı bir güdülenmeyle oluşan zevklerden farklılık göstermektedirler. Bireylerin bu yapısal farklılıklarından dolayı Maslow, kimi değerlerin tüm bireyler için geçerliliği varken, kimilerinin ise sadece belirli bir yapıya sahip özgün kişileri etkisi altına aldığı tezini savunmaktadır.

Maslow, sözü edilen değerlerin paylaşılan değerler olup, temel gereksinimler olarak görülen ihtiyaçlar hiyerarşisinin tüm bireyler için geçerli olduğunu ve bu sebepten ötürü de, teorisinin tüm bireyler için olan ortak gereksinimleri içerdiğini vurgulamaktadır. Maslow bireye dair değerleri oluşturan faktörler arasında bireylerin yapısal farklılıkları ve kişinin kendisi yani karakteri, kültürü, çevre ile iletişime geçme yollar yani dünyaya bakış açılarındaki tercih farklılıkları ve kişilerin özel gereksinimlerini saymaktadır. Kısacası Maslow'a göre değerler, gereksinimlere bağlı olarak oluşmaktadır (Maslow, 2001).

Maslow, tüm organizmaların kendilerini dışa vurma özellikleri olduğunu yani işlevselliklerini ortaya koyduklarını söylemektedir. Bireyler kendi kapasitelerini kullanmak zorunluluğu duymaktadırlar ve böylelikle bu kapasitelerini kullanarak değerlerin meydana gelmesini sağlamaktadırlar. Maslow buna örnek olarak, kaslı bir kişinin sahip olduğu kasları kullanmaktan duyacağı hazzı ve bunu yaptıktan sonra öznel bir uyumla tatmin verici bir işleyiş duygusuna bürüneceğini belirtmiştir. Bu deneyimi yaşayan birey, psikolojik olarak da tatmin olarak daha da sağlıklı bir ruh haline sahip olacaktır.

Maslow bir başka örneği de akıllı ve bilgi sahibi bireyler üzerinden vermektedir. Yüksek akıl seviyesine sahip bireylerin aklını ve bilgi birikimini kullanmaları gerektiğini ve tıpkı bunun gibi bakış açısına sahip insanların gözlerini kullanarak paylaşımlarını kullanmaları gerekliliğini vurgulamıştır. Ayrıca yüksek sevme potansiyeline sahip bireylerin de bu yetilerini kullanarak, sevme dürtülerini aktive edip sağlıklı bir ruh hali yaratma ve sevilme ihtiyacının giderilmesine yardımcı olmaları gerekliliğini de belirtmiştir. Maslow'a göre, mevcut potansiyeller kullanılmaya direnmekte ve bu diretmeler de potansiyel kullanıldıkça azalmaktadır.

Kısacası, potansiyeller sadece içsel değerler değil aynı zamanda da gereksinimlerdir. Buna bağlı olarak potansiyellerde gerçekleşen değişimler değerlerde de aynı şekilde değişimler olmasına neden olacaktır (Maslow, 2001).

Maslow, değerler ve gereksinimlerin arasında, kuvvet ve öncelik bağlamında, hiyerarşik ve gelişimsel anlamda bir ilişkinin var olduğunu anlatmaktadır. Buna örnek olarak sevgi ve güven duygularını karşılaştıran Maslow, güven duygusunun sevgiye oranla çok daha kuvvetli ve öncelikli bir yere sahip olduğunu söylemiş ve güven duygusunu baskıcı ve yaşamsal bir ihtiyaç olarak nitelendirmiştir. Bu iki ihtiyacın yanında yemek yeme ihtiyacına bakıldığında ise, yemek yeme ihtiyacı her ikisinin de üstünde yer almaktadır. Bu bağlamda Maslow, temel ihtiyaçların karşılanmasını bireyin kendini geliştirebilmesi açısından çok önemli bir faktör olarak görmektedir.

Maslow elde edilen tüm bu bilgilerin ışığında, değerler sorununun bir çözümü olduğuna inanmaktadır. Maslow'a göre kendini geliştirebilme, kişilerin büyük kısmının ulaşmak istediği tek değerdir. Birçok uzman kendini geliştirebilme kavramını, bütünsellik, psikolojik sağlık, kendini tanımlama, özerklik ve kişiselleştirme gibi kavramlarla tanımlamıştır. Maslow ise kendini geliştirme kavramını, bireyin kendi potansiyelinin farkındalığına varması yani bireyin tam anlamıyla insanlaşması ve bunu da yaşam içinde uygulaması olarak tanımlamaktadır. Bu varsayımında Maslow, ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında en alt seviyedeki ihtiyaçlar giderildikçe, üst seviyedeki ihtiyaçların kendini göstereceğini vurgulamıştır. Böylelikle üst seviyedeki ihtiyaçların karşılanmasının verdiği tatmin ve mutluluk seviyesi, alt seviyedeki ihtiyaçların karşılanmasının verdiği tatmin ve mutluluk seviyesinin çok daha üstünde olmaktadır (Oishi, Diener, Lucas ve Suh, 1999).

Maslow'a göre bireyler, öncelikli olan değer içinde bulunduğu zaman zarfında o anlık ihtiyaçlarının baskın olması nedeniyle, mevcut ihtiyaçları karşılandıktan sonra yeni bir ihtiyaç ile karşı karşıya kalacaklarını ve bu arayışın devam edeceğini düşünemezler. Buna örnek olarak Maslow, sevgi ihtiyacını vermiştir. Kişi konu kendisi olduğunda sonsuz bir sevgi ihtiyacı güder ve bu karşılandığı zaman başka hiçbir şeye ihtiyacı olmayacağını düşünür.

Kısacası Maslow alttaki temel gereksinimler karşılandıkça, daha yüksek seviyedeki değere sahip diğer ihtiyaçların kendini göstereceğini anlatmaktadır. Kendini geliştirebilmenin kesin şartı sevginin varlığı iken, sevginin de mutlak koşulunun güven duygusu olduğunu ifade etmiştir (Maslow, 2001).

Tüm bu anlatılanlar doğrultusunda Maslow'a göre, birey içinde bulunduğu durumun en önemli ihtiyaç olduğunu düşünmekte ve daha sonra karşılaşacağı bir ihtiyacın tatmin edilmesini daha az önemli bulmaktadır. Bununla birlikte Maslow, kimi faktörlerin bazı ihtiyaçların giderilmesinde önemli rolleri olduğunu söylemektedir.

Örneğin, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde yer verdiği saygı ihtiyacının giderilmesi hususunda, zengin olmak olumlu bir etmen olarak yer alır. Buna sebebiyet veren faktör ise yüksek gelire sahip olan zengin kişilerin, aynı zamanda yüksek yetki ve seçim hakkına da sahip olmalarıdır (Malka ve Chatman, 2003).

Ayrıca Maslow'a (2001) göre kendini gerçekleştirebilen kişiler, birbirinden farklı olasılıklar arasından seçim yapabilmeleri halinde bilimsel bir mercekle gözlemlenebilir, incelenebilir ve araştırılabilmektedirler.

2. 9. 2. Hofstede'e Göre Değerler

Hofstede'i, detaylı ve geniş kapsamda değerler hususunda kültürlerarası çalışmalar yapmış olan araştırmacılardan birisi olarak ifade etmek mümkündür. Hofstede, bireylerin davranışlarının bir düzen içinde olmasının, sosyal sistemin var olabilmesinin bir şartı olduğunu belirtmektedir. Bahsi geçen sosyal sistemde, kişilerin davranışlarının tahmin edilebilmesi için gerek kişinin kendisini, gerekse içinde bulunduğu koşulların göz önünde bulundurulması şarttır.

Her ne kadar Rokeach'ın ve Hofstede'nin değerler kavramı üzerinde yapmış oldukları tanımlar benzerlik gösterse de, Hofstede'e göre, bireyin belirli veya benzer koşullarda, neredeyse aynı davranışları göstermesinin sebebi, genellikle bireyin sabit ve durağan bir zihinsel programa sahip olmasıdır. Buradan hareketle Hofstede, bir kişiye ilişkin öngörülerin, diğer bir ifade ile muhtemel davranışları ile ilgili tahminlerin, doğru ve net olması adına söz konusu kişinin içinde bulunmuş olduğu koşulları ve zihinsel programını bilmek gerektiğine işaret etmektedir (Hofstede, 1980).

Hofstede'nin ifade ettiği gibi, bireylerin zihinsel programları beyinlerinin hücrelerinde fiziksel anlamda kayıtlıdır ve bu programların doğrudan gözlemlenmesi olası değildir. Her ne kadar zihinsel program kavramı soyut bir kavram olsa da, kavramın varlığını sözlü ifadeler ve hareketler, gözlemlenebilir davranışlar vasıtasıyla anlamak mümkündür. Buna

ek olarak, zihinsel program hem sözel hem de sözel olmayan davranış biçimlerini önceden tahmin etmede kullanılabilmektedir.

Hofstede'e göre, zihinsel program, kişiler arasında birtakım yönlerden benzerlik gösterebildiği gibi birtakım açılardan da kişiye özgü olabilmektedir. Bu noktada Hofstede, zihinsel program kavramının üç düzeyinden bahsetmektedir. Bunlar; evrensel, kolektif ve bireysel boyutları ifade etmektedir. Evrensel düzey, bütün insanlar tarafından paylaşılmasının yanında söz konusu düzeyler arasında en az farklılığı göstermektedir ve bireysel açıdan en temel düzey olma özelliğine sahiptir. Bu düzey ayrıca insan bedeninin biyolojik sistemini de kapsar ve gülmek, ağlamak, saldırganlık ve arkadaşlık gibi ortak davranışları içermesinin yanında insan ırkı tarafından da paylaşılmaktadır. Kolektif düzey ise, belli gruplara, kültürlere ya da kategorilere bağlı bireyler tarafından paylaşımları içermektedir ve zihinsel programın ikinci düzeyini meydana getirmektedir. Hofstede'e göre bu düzey, farklı kategorideki bireyler için farklı olurken, aynı kategorideki bireyler için ise ortaktır. İnsani özelliklerden olan, farklı şekillerde sevme davranışı göstermek, yemek yeme usulleri, yaşlılara saygı göstermek ve farklı dillerde kendini ifade etmek bu düzeyde ele alınan özelliklerdir. Bununla beraber, kolektif düzeyde zihinsel programın önemli bir kısmının öğrenildiği bir gerçektir. Bireysel düzeyde ise, bütünüyle bireye has ve eşsiz bir yapı söz konusu olmaktadır. Buna ek olarak Hofstede, iki ayrı bireyin aynı zihinsel programa sahip olamayacağını belirtmektedir. Bunun neticesinde, bireyci kişilikler oluşmakta ve aynı kültür içinde farklı davranışlar görülmektedir.

Hofstede, bireysel düzeyin, zihinsel programın en zayıf bölümü olduğu ifade etmektedir. Zira birbirine benzeyen ortamlarda, hatta aynı aile içinde yetişen bireyler farklı yetenek ve mizaca sahiptirler. Ancak Hofstede (1980) yine de bireyci kişilik ile kolektif kültür arasında belli bir ayırım yapabilmenin tam olarak mümkün olmadığını ifade etmektedir. Hofstede, zihinsel program kavramını tanımlarken değerler ve kültür kavramlarını esas almaktadır. Ona göre değerler, yalnızca toplulukların niteliği değil bunun yanında bireylerin de niteliği olma özelliğine sahiptir.

Hofstede öncelikle bireyi tanımlarken, birtakım ilişki durumlarını diğerlerine göre tercih etme olarak yorumlamıştır. Ancak sonraları kavrama daha geniş bir açıdan yaklaşmış ve bir kişiyi veya topluluğu diğerlerinden ayıran özellikleri ve davranış normlarını belirleyen bir kavram olarak belirtmiştir. Bu şekilde zihinsel program tanımı içine değerler kavramını da eklemiştir (Hofstede, 1980).

Hofstede, bireyin kendisine dair bir rasyonellik tanımını, bireye ilişkin değerlerin belirlemekte olduğunu ve bireyin ilk zamanlarında programlandığını, rasyonel olmadığını ifade etmektedir. Ayrıca, birbirleri ile ilişki içinde olan değerlerin, değer hiyerarşisini ve sistemini oluşturduğunu da belirtmektedir. Bireyler kendi değerleri içinde sürekli bir çatışma halinde olduklarında ve çatışan bu kavramları bünyelerinde kabullendiklerinde, bu durum sosyal sistemlerde belirsizliğe yol açmaktadır.

Hofstede'e göre, değerler kavramı siyaset bilimi, sosyoloji, ekonomi, psikoloji ve antropoloji gibi sosyal bilimlerin tümünde anlam bakımından farklı ama ilişkisel anlamda bağlantılı olarak kullanılmaktadır. Hofstede insanoğlunun değerlendirme yapabilen bir varlık oluşunu, değer kavramının ve inanç ve tutum gibi zihinsel olguların birbirleri ile ilişkilerine bağlamaktadır. Ayrıca, uygarlığın başlamasından bugüne kadar Yahudi, Hıristiyan ve Müslümanların kutsal kitapları iyi ve kötü arasında bir tercihten bahsetmektedir (Hofstede, 1980).

Hofstede değerlerin iki özelliğini vurgulamaktadır. Bu özellikleri; yoğunluk diğer bir ifade ile önem derecesi ve yön diğer bir ifade ile neyi ifade ettiği olarak açıklamak mümkündür. Bu özelliklerin bir diğer önemi ise, birey tarafından kabul edilmiş olan değerin ne kadar büyük olduğu ve uygun olup olmadığına dair soruların yanıtlanmış olmasıdır. Hofstede, insanoğlunun yoğunluk ya da yön veya her ikisi açısından da farklılık gösterdiklerini ifade etmektedir. Bireylerin bazı davranışlarının iyi bazı davranışlarının kötü olarak algılanmasının değer kavramının yön ve yönelim özelliğinden kaynaklandığına dikkat çekilmektedir. Bu noktada, bu durumu açıklamak adına Hofstede para kavramını kullanmıştır.

Ona göre yoğunluk, din gibi değerlere inanan birisi için para kavramının önemli olmasıdır. Yön özelliğinde ise para miktarının çok değil az olması önemlidir. Günümüzde para kavramının önemi büyüktür ve bu da yoğunluğu ifade etmektedir. Paranın az değil çok olmasının önemli olması da Yön ile açıklanmaktadır. Bütün bunların aksine bazı insanlar için para kavramı hiçbir anlam ifade etmemektedir. Bu da yoğunluğu işaret etmektedir (Hofstede, 1980).

Hofstede, söz konusu değerlerin yönünü ve yoğunluğunu anlatmada bir hikâye kullanmıştır. Hikâyeye göre, iki kadın tıbbi yardımın olmadığı bir köye gezmeye gitmektedir. Bu köyde bir din adamının, artık kendine bakamayacak hale gelmiş bir cüzzamlı bir hastayı yıkadığını görmektedirler. Kadınlardan birisi diğerine dönerek, "Bana

bir milyon dolar verseler yine de bunu yapmazdım" demektedir. Buna karşılık din adamı da, "Ben de yapmazdım" demektedir. Burada bazı kişiler açısından paranın ne denli önemli olduğu, bazıları açısından da hiçbir önem taşımadığı açıkça görülmektedir (Baltus, 1983).

Hofstede tarafından yapılmış olan bu çalışmalardaki kültürel düzeylerin ahlaki karar alma aşamasında etkin olduğu da bir gerçektir. Hofstede kültürel düzeylerin bireylerin davranışları, algıları ve yargıları ile ilişkili olduğunu savunmaktadır (Christie, Kwon, Stoeberl ve Baumhart, 2003).

Değerler, Hofstede tarafından istenen ve istenebilir olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu şekilde Hofstede, değer kavramına ilişkin görüş ve yorumlarını bir adım öne taşımış olmaktadır. Ona göre, söz konusu değerler birbirleri ile bağımlı olmalarına karşın farklı anlamlar taşımaktadırlar. Hofstede, iki kavramı aynı anlamda kullanmanın hata olacağını belirtmiş ve değer ve davranış arasında oluşan ilişkinin incelenmesi sırasında bu ayırımın mutlak surette göz ardı edilmemesi gerektiğini ifade etmiştir.

Hofstede'e göre, bu durumun anlaşılabilmesi adına anket veya mülakat sorularının cevaplanmasında yanıtların sözlü veya sözsüz yani hareketlerle ifade edilmesi arasındaki farkın gözlemlenmesi gerekmektedir. Hofstede, değerlerden ayrı olarak, davranış ve hareketlerin bireyin içinde bulunduğu koşullara ve kendisine bağlı olarak ortaya çıkmakta olduğunu ve dolayısıyla da kesinlikle davranışlarla aynı düşünülmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Netice olarak değer kavramına istenen hareketlerin, istenebilir değerlere nazaran daha yakın olduğu görülmektedir. Hofstede, toplumsal çoğunluk tarafından gösterilen davranış şekillerinde istenen değerlerin gözlemlenebileceğini ifade etmekte ve istenen değerlerin istatistiksel bir durum göstergesi olduğunu belirtmektedir.

Kesin kalıpları ifade eden istenebilir değerler ise, etik manada doğru ve yanlış kavramlarına işaret etmektedir. İstenen değerlere bakılarak genellikle pragmatik, başka bir ifade ile günlük hareketlere yakın ve fayda eksenli olduğunun söylenmesi mümkünken, istenebilir değerler söz konusu olduğunda genellikle ideolojik bir eksenden bahsetmek doğru bir yaklaşım olmaktadır. Başka bir ifade ile istenebilir değer kavramı, düşünce ve idealler ile nasıl olması gerektiği ile ilgilenmektedir (Hofstede, 1980).

2. 9. 3. Rokeach'a Göre Değerler

Değerler üzerine yaptığı araştırmalarla bilinen ve tanınmış bir sosyal psikolog olan Milton Rokeach'ın tanımına göre değer kavramı; yaşam amacı ve belirli bir davranış biçimi olarak açıklanmaktadır. Rokeach, değerin sürekliliği olmasını ilk özellik olarak konumlamaktadır.

Rokeach'a göre değerlerin değişmemesi veya sabit kalması halinde sosyal ve kişisel değişimlerin gerçekleşmesi de mümkün olamamaktadır. Bunun yanı sıra değerlerin değişken olması da insan kişiliği ve toplumun devamlılığının gerçekleşmesine engel teşkil etmektedir. Bunun bir sonucu olarak, değerleri özümsemiş toplumlarla ve sosyal sistemler ile farklılıklar gösterirler. Toplumlar tarafından tercih edilen sosyal sistemin kurulabilmesi ve de devam edebilmesi için toplumlar kendi değişmezlikleri ve sürekliliklerini belirlemek durumundadırlar. Değişimin gerçekleşebilmesi için kesinlikle o toplumun kendini sabit görmemesi ve değişime açık olması, kısacası değişen özelliklerini kabul etmesi gerekmektedir. Tüm bunların bir sonucu olarak Rokeach yaşam değerlerinin sabit ve değişmez nitelikte olması gerekliliğini vurgulamakla birlikte, değişen ve değişebilen taraflarının da olmasının gerekliliğini belirtmektedir (Rokeach, 1973).

Rokeach değerler kavramını tanımlarken durağan-sabit ve göreceli olarak kendilerinden daha kısa zamanlı davranışlara göre tüm zamanların üstünde bir özellikte olduğunu anlatmaktadır. Bununla birlikte değerleri kişisel tutumların veya nesnelerin değerlendirilmesi olarak açıklamak imkânsızdır. Fakat nadiren de olsa değerlendirmede kullanılan kurallara ait ölçütlerdir (Lynos, Duxbury ve Higgins, 2005). Yaşam değerlerinin herhangi bir kavramın devamlılık arz etmeyen yönlerine açıklık getirme mecburiyetinden söz eden Rokeach, bunun yanı sıra devamlılık içeren yönlerine ve karakterine de açıklık getirme zorunluluğu olduğunu da dile getirmiştir. Rokeach'a göre süreklilik özelliği taşıyan değerler, öncelikle öğrenilebilir ve de aynı zamanda öğretilebilir oldukları için seçilen bir değerin ardından diğer değerlerin tümüyle ret edilmemesi ya da kabul edilmesine olanak sağlamasına yol açmasından meydana gelmektedir.

Değerlerin arzu edilebilirliğinin öğretilemediği durumlar olmasının yanında, davranış biçimlerimizin ve yaşam amacımızın çoğu zaman arzu edilebilir olduğunu düşündüğümüzü söyleyen Rokeach, tam tersi olarak bunların öğretilebilir olduğundan da söz etmektedir. Buna örnek olarak, az da olsa mantıklı ve dürüst olmayı ya da özgürlük ve barış adına savaşma söylenebilir. Tıpkı bunun gibi davranış biçimleri ve sonuçları amaçların kimi zaman arzu edilebilir kimi zaman ise arzu edilemez olmaları da öğretilemeyen bir

durumdur. Tüm bu sebeplerden ötürü değerleri özümseyerek öğrenmek değerlerin değişmezliğini ve sürekliliğini az da olsa garantilemektedir (Rokeach, 1973).

Bunun yanında değerlerin göreceli olma özelliği de Rokeack'ın bahsettiği kavramlar arasındadır. Bu özellik değerlerin değişim sorununu çözebilmek için ele alınmalıdır. Rokeach; bireyin çocukluktan olgunluğa geçişiyle birlikte veya karmaşık yapının varlığını göstermesiyle, bir değerin diğer değerlerle rekabet ettiği toplumsal ortam ve kurumlarla karşılaşacağını söylemektedir. Bu durum gerçekleştiği takdirde karşılaşılabilecek sorular şunlar olacaktır; "Dürüstlük mü yoksa başarı için her türlü çaba göstermek mi, itaat mi yoksa özgürlük mü, sosyal çevrede fark edilmek mi yoksa kendi onuru için çabalamak mı daha iyi?".

Dereceli, deneyim edinmede ve yetişkin olma yolunda bu sorunlarla karşılaşılmaktadır ve bu sorunlar hiyerarşik olarak değerlerin diğerleriyle karşılaştırıldığında önem düzeylerine göre sıralandıkları organize oluşumlarda, herhangi bir şekilde öğrenilmiş olan mutlak ve yalnız değerler birleştirilerek aşılmaktadır.

Rokeach değerleri, çok kıymet verilen ve sevilen çocuklara benzetmektedir ve değer sisteminin nasıl çalıştığını anlatırken bunun üzerinden bir örneklendirme yapmaktadır. Anne ve babalar çocuklarına her ne kadar eşit sevgi gösterseler de çocuklardan birinin hasta, okulda yetersiz ya da engelli olması gibi kimi istisnai durumlarda, bir çocuğa diğerine oranla daha fazla ilgi gösterirler. Tıpkı bunun gibi bireyler de bir değerle ilgili düşünürken, konuşurken ve o değeri diğerlerine öğretirken diğer değerleri unutarak yalnızca sözü edilen değere yönelir ve onu tek olarak ele alır. Bu örnekte görüldüğü gibi, bu esnada diğer değerlerle bir arada aktif olduğunda, davranışsal sonuçlar çatışan ve göreceli olarak belirli bir önemlilik düzeyine sahip herhangi bir durumun oluşturduğu değerlerin sonucu olmaktadır (Rokeach, 1973).

İkinci olarak değerin bir inanç olduğunu söyleyen Rokeach, bunu 3 ayrı kısma ayırmış ve açıklamıştır. Bunlar;

1.Bir şeyin yanlış ya da doğru olma yeteneğini gösteren tanımlayıcı ve varoluşsal inançlar.

2.İnancın objesinin iyi ya da kötü olduğunu değerlendiren değerlendirmeci inançlar.

3.Bir değeri ifade etmekte olan ve davranış amaçlarının ya da araçlarının arzu edilebilir ya da edilemez olduğu konusunda kurallar koyan yasaklayıcı inançlar. (Rokeach, 1973).

Değerlerin, inançlar öncelik olarak ele alınıp tanımlandığı zaman bilişsel bir yapıya sahip oldukları görülür. Şema tipi olan bu yapı neyin önemli olduğu ve arzu edilebilirliği hakkında bilgi vermektedir. Bu şemalara bilişsel yapının anlaşılabilmesi amacıyla gereksinim duyulmaktadır (Kasser, Koestner ve Lekes, 2002).

Rokeach, inançların da değerler gibi duygusal (affective), bilişsel (cognitive) ve davranışsal olmak üzere üç boyuta sahip olduğunu söylemektedir. Bir birey bilişsel olarak ne yaptığının farkında ise ve kendi doğruları doğrultusunda davranışlarını oluşturmak şartıyla istediği yere varmak adına çaba harcıyorsa, o bireyin bir değeri olduğu söylenebilir.

Rokeach'a göre değer; bireyin kendiyle alakalı taşıdığı duygusal boyutlardan dolayı oluşan duyularındaki hislerden oluşmaktadır. Bu hislerin bir özelliği olarak da, kendine olumlu hareketlerde bulunanı onaylamak ve de olumsuz davrananları eleştirmek vardır.

Değerlerin davranışsal boyutu göz önüne alındığında bir değerin sadece duygusal ya da bilişsel değil, bununla birlikte doğruya yönelten ve arabulucu bir özelliğe sahip olduğu da görülmektedir (Rokeach, 1973).

Daha önce de belirtildiği üzere Rokeach, bireylerin herhangi bir değere sahip olma durumunun istenebilir ve arzulanabilir davranış biçimleri ve yaşama amaçlarıyla ilişkili olduğunu söylemiştir. Bu açıdan yola çıkarak Rokeach değerleri, araçsal (instrumental) ve amaçsal (terminal) olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Birçok antropolog, filozof ve psikolog tarafından da değerlerin araçsal ve amaçsal ayrımının kabul edildiğini belirten Rokeach, bu ayrımın değerlerin ölçülmesinde ve teoride yadsınamaz bir şekilde önemli olduğunu belirtmiştir.

Rokeack'a göre amaçsal ve araçsal değerlerin arasındaki işlevsel ilişkiyi önemsemek zaruridir. Fakat bu iki kategorinin toplam sayılarının fark arz etmesi zorunluluklarının olmadığına da özellikle değinmiştir (Rokeach, 1973).

Amaçsal değerleri interpersonal yani toplum merkezli-sosyal ve intrapersonal yani birey merkezli-kişisel olarak iki ayrı grupta sınıflandıran Rokeach, bu ayrımın bireyler-arası ve bireyler-üstü olarak da yapılabileceğini söylemiştir. Bireyler üstü değerlere bireyin özgürlüğü ve iç huzuru gibi bireysel amaçları örnek verirken; dünya barışı ve kardeşlik gibi topluma yönelik amaçları da bireyler-arası değerlere örnek olabilir. Bu sebeple, bireylerin toplumsal ve kişisel değerler konusundaki önceliklerinde değişiklik yaptıkları

görülebilmektedir. Bireylerin tutum ve davranışlarının da sahip oldukları toplumsal ve kişisel değerlere verdikleri önceliğe göre farklılık gösterebilmekte olduğunu söylemektedir. Tüm bu nedenle toplumsal bir değerin yükselişi bir diğer toplumsal değerin de yükselmesine yol açarken, bireysel değerlerin de düşmeye başlayacağı vurgulanmaktadır. Bu durumda aynı mantıkla, bireysel değerde oluşan bir yükseliş bir diğer bireysel değerin de yükselmesine neden olurken, toplumsal bir değerde de düşüşün oluşacağı vurgulanmaktadır (Rokeach, 1973).

Genel değerler kavramıyla, moral değerler kavramına bakıldığı zaman moral değer kavramının daha dar bir alanda geçerli olduğu görülmektedir. Araçsal değerleri de yeterlilik (competence) ve moral olmak üzere iki ayrı kategoride sınıflandıran Rokeach, bu konuda iki farklı görüş üzerinde durmakta ve bunları şu şekilde açıklamaktadır:

Birinci yaklaşımda moral değerler davranış biçimini göstermekte ve yaşama amacıyla ilgili değerleri içerme zorunluluğu olmamaktadır. İkinci yaklaşımda ise moral değerler araçsal değer tiplerine işaret etmektedir. Değerlerin dikkate alınmaması ve ihlal edilmesi ile kişi vicdani sorgulamaya kapılır ve başına gelen haksızlıklar sonucunda suçluluk psikolojisine girer. Kendi kendine yetme-kendini gerçekleştirme veya yeterlilik gibi diğer araçsal değerler ise, bireyler-arası olmanın dışında bireysel odaklanmayı getirmekte ve özellikle ahlakla hiçbir ilişkisi olmamaktadır. Bu değerlerin bozulması durumunda kişisel eksiklikten oluşan utanç duygusu, haksızlık karşısında duyulan suçluluk hissine göre daha ağır basmaktadır.

Birey sevgiyle davranmak ve dürüst davranmaktan oluşan iki moral değer arasında çatışma yaşayabilmekteyken, Rokeach aynı şekilde hayalci veya mantıksal davranmak olmak üzere iki yeterlilik arasında da çatışma yaşayabileceğini belirtmektedir. Bununla birlikte bir yeterlilik (entelektüel eleştiri sunmak) ve bir moral değeri (kibarca davranmak) arasında da çatışma olmasının da olası olduğunu söylemektedir.

Rokeach, amaçsal ve araçsal değerlerin arasındaki ilişkiyi daha önce de ifade etmiş ve araçsal değerlerle (moral ve yeterlilik) amaçsal değerlerin (sosyal ve bireysel) iki çeşidinden oluşan ortaklık olarak bireyler-üstü ya da bireyler-arası bir yönelmeyi ortaya çıkardığını ifade etmektedir. Rokeach bu noktada toplumsal yaşam hedeflerine kıymet veren bireylerin, tıpkı bunun gibi moral değerlere de kıymet verip vermediğini sorgulamaktadır. Rokeach, ilk yanıtın evet olacağını öngörmekle birlikte daha sonraki

adımlarda bireysel-sosyal ve amaçsal-araçsal değerler arasında birebir bir ilişkinin gelişememesi durumunun da olası olabileceğini anlatmaktadır.

Tüm bunları yanıtlama amacıyla Rokeach, yaşam amacını birincil amaç olarak seçen bir kişinin moral davranışa önem vermesinin olası olduğunu belirtmiş ve bunun yanı sıra bireyin kişisel yeterlilik konusunda motivasyonunun yüksek olmasına karşın toplumsal hedeflere yöneliş olmasının yeterlilik değerini ön planda tuttuğu anlamına geldiğini söylemiştir. Rokeach bundan dolayı, araçsal değerler ve amaçsal değerlerin arasındaki basit bir ilişki olasılığının sorgulanması gerektiği durumlarının da olabileceğini belirtmiştir (Rokeach, 1973).

Amaçsal ve araçsal değerlerin gereklilik (oughtness) niteliğini vurgulayan Rokeach, birçok yazarın da aynı zamanda değerlerin gereklilik (ought) karakterine dikkat çektiğini belirtmektedir. 1938 yılında Kohler ve 1958 yılında Heider tarafından da değerler, nesnel zorunluluk (objective requiredness) olarak anlatılan anlayışın doğrultusunda bireysel olmayan, göreceli, değişkenlik içeren, kişiler arasında kabul edilmiş gereklilik niteliğine sahiptirler (Rokeach, 1973).

2. 9. 4. Schwartz'a Göre Değerler

Schwartz, bireylerin yaşamındaki unsurların önem sırasını ve önceliklerini değerlerin belirlediğini söylemektedir. Sadakat, başarı ve bunun gibi farklı değerlere tüm bireyler farklı düzeylerde sahiptirler. Yani kimisi için çok önemli olan bir değer, diğeri için çok kıymetsiz olabilir. Schwartz'a göre değerler, motivasyonu arttıran bir özelliğe sahiptirler ve zaman ve durumların değişmesiyle gelişen amaç ve hedeflerin temsilcisidirler. Güç değeri bunun için çok iyi bir örnektir. Güç değerini ön planda tutan birey kendi evinde, toplumsal çevrede, çalışma ortamında ve de diğer ortamlarda güçlü olabilmek adına uğraş göstermektedir.

Neyin, hangi nedenle önemli olduğu ayrımına varabilen birey, değerleri hakkında gelen sorulara kesin sonuçlardan oluşan raporlar içeren cevaplar verebilmektedir. Kimi zaman bireyler, değerlerine uygun davranışlarda bulunurken bunu bilinçli olarak yapmazlar. Bilinçsiz olarak uygulanan değerler, sonrasında bellek tarafından yeniden değerlendirilip incelenebilirler. Değerlerin göreceli bir şekilde durağan ve yetişkinlik periyodunda az gelişen motivasyonel etmenlerden oluştuğunu söyleyen Schwartz, değerlerin temelini

bireyin var oluşunun evrensel ihtiyaçlarının oluşturduğunu da belirtmektedir (Bardi ve Schwartz, 2003).

Schwartz temel insan teorisini iki bileşene ayırmaktadır. Birinci teorisinde, toplumdaki kişiler tarafından 10 farklı değer türünün kabul edildiğini söylemekte ve onları yönlendiren diğer değerleri de kapsadığını belirtmektedir. İkinci teorisinde ise, birbirinden farklı değerlerin karşılıklı ilişkilerini açıklamaktadır. Hangi değerlerin birbiriyle ters düşen ve çarpışan değerler olduğu, hangilerinin birbirini destekleyen ve yardımlaşan değerler olduğu, buna göre belirlenmektedir.

Schwartz değerleri, kişilerin hayatlarında farklı önem taşıyan hedeflerine hizmette bulunan ve onları yönlendiren arzulanabilir hedefler olarak açıklamaktadır. Kluckhohn 1951 yılında ve aynı zamanda Rokeach da 1973 yılında değerleri benzer şekilde yorumlamışlardır. Schwartz'a göre değerler; toplumların ve kişilerin yüz yüze olduğu evrensel ihtiyaçlarını bilinçli bir şekilde temsil etmektedirler (Ros, Schwartz ve Surkiss, 1999).

Schwartz değerlerin ifade ettiği motivasyonel amaç tiplerinin değerleri birbirinden farklılaştıran içeriği oluşturduğunu belirtmekte ve bu değer tiplerini oluşturan toplam üç evrensel gereksinimi şu şekilde ifade etmektedir;

- Kişiler arasında var olan düzenli ve başarılı sosyal etkileşim gereksinimleri
- Kişilerin organizmasının biyolojik sebeplerden ötürü oluşan ana gereksinimleri
- Toplumların ve grupların varlığını ve refahını sürdüren gereksinimleri (Roccas, Sagiv, Schwartz ve Knafo, 2002).

Schwartz sözü edilen üç evrensel gereksinimin sonucunda bunların altında yatan motivasyona bağlı olarak 10 adet değerin var olduğunu ve bu değerlerin kültürler arasındaki farklılığı yaratan boşlukları kapatabilme özelliğine sahip olduğunu söylemektedir. Schwartz birbirinden farklılık gösteren kültürlere ait değerleri araştırarak bunları, farklılıkların ve temel motivasyonel özelliklerin doğrultusunda 10 ayrı gruba ayırmaktadır (Bardi ve Schwartz, 2003).

Neyi ifade ettikleri ve amaçlarının ne olduğu doğrultusunda yukarıda belirtilen 10 değer grubu, Schwartz tarafından aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır;

Güç (Power): Otorite, sosyal güç, refah ve kabul gibi prestij ve sosyal konum, kaynaklar ve kişiler üzerinden gücü elde etme

Başarı (Achievement): Entelektüel, hırslı, etkili, yetenekli ve başarılı olmak gibi bireylerin sosyal standartlar kapsamında gösterdiği ve yeterli olarak tanımlanan başarısı

Hazcılık (Hedonism): Eğlenceli yaşam, haz ve zevk kavramları gibi duygusal tatmin ve mutluluk.

Harekete Geçirme (Stimulation): Yaşamsal sorunlar, heyecan ve yenilik

Kendi Kendini Yönlendirme (Self-Direction): Kendine saygı duyan, özgür, bağımsız, meraklı ve kendi hedeflerini kendi belirleme gibi özelliklere sahip, kendi davranışlarına kendi karar veren, açıklayan, özgür düşünme becerisine sahip kişi.

Evrensellik (Universalism): Dünya barışı, çevreyi ve bireyleri korumak, eşitlik ve anlayışlı olmak gibi kavramların örnek olarak verebileceği, insanları korumak ve anlamak, anlayışlı olmak ve doğayı korumaktan oluşmaktadır.

Bağlılık (Benevolence): Dürüst, vefalı, merhametli ve yardımsever olmak gibi özelliklere sahip olmak, çevredeki bireyleri korumak ve yaşam seviyelerini yükseklere taşımak.

Gelenek (Tradition): Dindar, samimi, geleneklerine saygılı ve kaderine razı gelen gibi hem din hem de kültür tarafından bireylere sunulan düşüncelerin kabul edilerek onlara saygı duyulması ve itaat edilmesi.

Uygunluk (Conformity): İtaatkâr, kendi kendini disipline sokabilen, nazik, yaşlı ve büyüklere saygılı olmak gibi özelliklere sahip olmak, sosyal beklentilere ve toplumsal normlara uyum sağlayarak zarar verebilecek davranış ve etkilerden kaçınmak.

Güvenlik (Security): Ulusal güvenlik, sosyal güvenlik ve aile güvenliği gibi toplumun ve ilişkilerin, kişinin uyumluluğu, güvenliği ve kararlılığını kapsamaktadır (Sagiv ve Schwartz, 2000).

Bu şekilde tanımlanan değer tiplerinin, değer sistemlerinin arasındaki ilişkileri ortaya çıkararak anlaşılmasını sağlamakta olduğunu belirten Schwartz'a göre, değerler arasındaki ilişkileri tanımlamanın tek yolu, değerlere ait pratik, psikolojik ve sosyal sonuçları izleyen hareketler ve diğer değerleri izleyen hareketler arasında uyumluluktan ya da çatışmadan geçmektedir.

Anlatılan değer tiplerinin arasında var olan ilişkinin kurucusu evrensel potansiyel olan önermeler eşzamanlı uygulanmasının bir sonucu olarak sözü edilen çatışma ve uyuşmalardan oluşmaktadır.

Bağlılık değeri ve başarının takip edilerek benimsenmesinin çatışması buna bir örnek olarak verilebilir. Değişime yönelmek ve heyecanı izlemek hareketleri ile dinsel ve toplumsal örf ve adetleri kabul etmek ve geçmişten gelen fikirlere bağlanmak gibi davranışlar birbirine terstir. Kişilerin yardıma muhtaç kişilere yardımcı olarak, onların refah düzeyini arttırma gibi eylemleri ise kişisel başarı arayışı ile engellenmektedir. Gelenek değeri ile harekete geçme değeri de çatışmaktadır.

Bunun yanı sıra, bağlılık ve uygunluk değerlerinin benimsenmesi de birbirleri ile bağdaşmaktadır; çünkü her iki değer de toplumsal gruplara ve çevredeki bireylere pozitif davranışlar göstermeyi gerektirmektedir. Tıpkı bunun gibi güvenlik ve güç değerleri de karşılıklı uyum içindedirler; çünkü iki değer de ellerindeki kaynakları ve ilişkileri kontrol altında tutabilmek amacıyla belirsizlikten uzak durmaktadır (Ros vd., 1999).

Schwartz'ın değerler teorisine bakıldığında, değer öncelikleri arasında çatışma ve uyumluluğun iki boyuttan meydana gelen bir yapısı vardır. İlkinde muhafaza etme ve değişime açık olma bulunurken; ikincisinde ise kendini aşma ve geliştirme yer almaktadır. İlk boyuttaki zıt değerler; muhafaza etmek yani gelenek, kendi kendini yönetme, güvenlik, uyum ile değişime açıklık yani hazcılık, kendi kendini yöneltme, harekete geçme olarak yer almaktadır. Yani bağımsız hareketlerle düşünceleri koruma gibi değerlerle, durağanlık ve eskiye sadık olmak gibi değerler de birbiriyle zıtlaşma durumundadırlar.

Evrensellik ve Bağlılık yani kendini aşma ve Başarı ve güç yani kendini geliştirme, ikinci boyuttaki karşı değerler arasında yer almaktadır. Başka bir ifadeyle, başkalarını baskı altına alarak kendi başarı ve gücünü kanıtlamak gibi değerlerle, diğer bireylerin menfaatlerini düşünmek gibi değerler arasında çatışma olduğu işlenmektedir. Bunun yanı sıra hazcılık ile değişime açıklık ve kendini geliştirme değerleriyle de ilişki halindedir.

Schwartz değer teorisini incelerken aşağıdaki konulara yoğunlaşmıştır;

- Değerler döngüsel (circular) bir yapıya sahiptirler.
- Değerler motivasyonel hedefleridir (motivational goals)
- Değerlerin öncelikleri vardır. (value priorities).

Sözü edilen değerlerin motivasyonel açıdan süregelmesini anlatan karmaşık yapıların düzgün hale getirilmiş bir şeklini anlatan Schwartz, çalışmasını kültürlerarası bir seviyede

gerçekleştirmiştir. Bunu yaparken farklı ülkelerden veriler toplamış, yorumlarını ve düzenlemelerini bunlar doğrultusunda yapmıştır (Devos, Spini ve Schwartz, 2002).

2. 10. Kültür

Leung, Bhagat, Buchan, Erez ve Gibson (2005), kültürü geniş anlamda ortak bir grubun inançları, değerleri, normları ve davranış paternleri şeklinde tanımlamaktadır. House vd. (2004) kültürü, bir toplumda yerleşmiş uygulamalar olarak ifade etmektedir. Bu kültür tanımları kültürü bir millet ya da toplum bağlamında açıklamaktadır, ancak Hofstede (2001) kültürü farklı insan gruplarını birbirinden ayıran bir akıl yazılımı ya da aklın toplu olarak programlanması olarak görmektedir. Bu kültür tanımları, kültürü bireysel seviyede idrak etme bağlamında açıklamaktadır.

Nakata ve Huang (2014) kültürü, insanların toplumun mensupları olarak kazandıkları bilgiyi, inancı, sanatı, etik kuralları, gelenekleri ve diğer unsurları içeren dinamik bir ortaklık olarak tanımlamaktadır. Bu bakış, uluslararası pazarlama anlamında en uygun bakış olarak değerlendirilmektedir; çünkü kültürün holistik bir sistem olarak karakteristiklerini özetlemektedir. Bu holistik sistem, bireysel, organizasyonel ve sosyal ilişkilerden oluşan, bir grup içinde yer alan ve o grubu ifade eden farklılıkları ve benzerlikleri tanımlayan sembolik, maddi ve ideolojik dokuya enerji verir ve enerjisini yine bu dokudan alır (Yaprak, 2008). Piyasalar bireyleri ve toplumları ifade eden bireysel ve toplumsal öğeler içerdiğinden ve bu öğelerden etkilendiğinden, bunun gibi bileşik bir yaklaşım, uluslararası pazarlamanın amaçlarına en uygun kültür tanımı gibi görünmektedir (Yaprak, 2008).

Kültür çağlar boyunca çevreye, insanlara ve diğer olgulara uyum sonucunda ortaya çıkan bir yaşam tarzını yansıtmaktadır. Dünyada pek çok kültür bulunmasından ve kültürün insan yaşamı üzerinde derin etkileri olmasından dolayı, insanların iletişim tarzları dahi kültürden etkilenmektedir (Chang ve Chuang, 2005).

Kültür bir sosyal grup içindeki insanların çoğunluğu tarafından yapılan yorum ya da çıkarım olarak açıklanır. Kültürel çıkarımlar ortak tepkileri, genel inançları ve tipik davranış paternlerini kapsayabilir. Her topluluk, anlamları önemli kültürel özelliklerle birleştirerek, kendisine özgü bir dünyaya bakış açısı geliştirir ve bu nedenle kendi kültürel dünyasını inşa eder (Peter, Olson ve Grunert, 1999). Her toplumun kendisine özgü bir

bakış açısı olduğu için, kültürün öğrenildiği söylenebilir. Kültürün kuralları, değerleri ve tutumları yaradılıştan gelmez. Bunlar bir nesilden diğerine öğretilerek aktarılır. Örnek vermek gerekirse, birçok Asya ve Orta Doğu kültüründe aynı cinsiyetten insanlar sokakta el ele yürüyebilirken, farklı cinsiyetten insanlar bunu yapamazlar (Guffey, 2008).

Arap kültürlerinde sözlü iletişim çoğunlukla yakın mesafeden, bazen de gerçekten yüz yüze bir şekilde kurulur. Ancak Batı kültürleri bu yakınlığı bir kişisel alan ihlali olarak algılar. Bu nedenle kültürel davranışın kurallarının toplumdan öğrenildiği sonucuna ulaşılabilir (Guffey, 2008).

Kültür analiz edilirken çeşitli hususların dikkate alınması gerekir. İlk olarak, kültürel tanımın farklı ölçütleri değerlendirilmelidir. Genellikle analizin makro seviyesi kullanılarak tüm bir toplum ya da ülke analiz edilebilir. Ancak toplumdaki alt kültürlerde ya da sosyal sınıflarda paylaşılan kültürel anlamların bulunmasından dolayı, bu alt kültürlerin ya da sosyal sınıfların da temsil edilmesi gerekir. Kültürü anlamak için gerekli olan ikinci husus ise, paylaşılan ya da ortak olan anlamdır. Üçüncü olarak, kültürel anlamlar, bazı antropoloji teorilerinin belirlediği insanlar tarafından, kültürel anlam oluşturmak ya da tartışmak için sosyal grup etkileşimleri ile inşa edilirler. Dördüncü olarak ise, kültürel anlamların sürekli hareket içinde olduğunun ve hızlı bir şekilde yerleşebileceklerinin anlaşılması gereklidir (Peter vd., 1999).

Son olarak farklı sosyal gruplarda, insanların belirli kültürel anlamları seçme ve kullanma konusundaki serbestlik seviyesi değişiklik gösterir. Kültürü araştırmak için iki bakış açısı kullanılabilir: kültürün özü araştırılabilir ya da kültür bir süreç olarak araştırılıp analiz edilebilir (Peter vd., 1999).

Kültür, bir bireyin hayatı içinde yer alan toplumun karakteri olarak açıklanabilir. Yerleşik ortam içinde kendi kendini oluşturur. Bir kültürün şekillenmesinde toplumun sahip olduğu inançlar, değer sistemleri ve yönetimin yanı sıra sanatın, dilin, edebiyatın, müziğin ve toplumun diğer ürünlerinin de etkisi vardır (Brassington ve Pettitt, 2006). Chisnall (1985) kültürü, belirli bir topluma özgü olan ve bu toplum tarafından değer verilen inançlara, tutumlara, değerlere ve davranışlara katılma ve bunları göstermenin bir sonucu olarak ortaya çıkan ve bir nesilden diğerine aktarılan toplumun yaşam tarzının esası olarak açıklar.

Rice'ın (1993) kültür görüşüne göre insanlar, seçtikleri değerler, tutumlar, inançlar, fikirler, eserler ve diğer bileşenlerden oluşan anlamlı sembolleri, günlük yaşam rutinleri kapsamında toplumun bir üyesi olarak göstererek; bu sembollerin hayata geçirilmesine, değerlendirilmesine ve iletilmesine katkıda bulunurlar. Kültür, fiziksel ortam gibi davranışı belirleyen ana faktörlerden biridir. Aynı zamanda kültür, insan davranışını oluşturan ana dış etkenlerden biridir (Chang ve Chuang, 2005).

Kültürün insanların kendilerini, iletişimlerini, ürün seçimlerini ve ürünlerini aldıkları organizasyonları değerlendirmeleri üzerinde büyük etkisi vardır. Hofstede (1984) kültürün dört boyutunun bulunduğunu ve bu boyutların bireysel kültürleri tanımlamak, mukayese etmek ve karşılaştırmak için bir temel oluşturduğunu ifade etmektedir. Bu boyutlar aynı zamanda çevresel olarak duyarlı bölgeleri belirlemek için de faydalıdır (McIntyre, Meloche ve Lewis, 1993).

Hofstede'e (1980) göre kültür, belirli bir toplumun parçası olan bireylerin müşterek psikolojik doktrini olarak tanımlanabilir. Buna ek olarak, Hofstede (1980) 50 ülkede araştırmalar yapmış ve bu ülkelerin dört kültürel boyutunu ortaya koymak için bir kılavuz oluşturmuştur. Bu boyutlar aşağıda açıklanmıştır:

- **Güç Mesafesi**

Bu boyut toplumdaki daha az güç sahibi üyelerin, gücün eşit olmayan bir şekilde dağılmasını kabul etme ve bunun böyle olmasını bekleme seviyesini belirtir. Buradaki temel husus, toplumun insanlar arasındaki eşitsizlikleri ele alma şeklidir. Büyük güç mesafesine sahip toplumlar içindeki insanlar, herkesin içinde bir yerinin olduğu ve meşruiyeti sorgulanmayan hiyerarşik bir düzeni kabul ederler. Düşük güç mesafeli toplumlarda insanlar, güç dağılımını dengelemeye ihtiyaç duyarlar ve güç dağılımının neden bu şekilde olduğunu sorgularlar.

- **Bireyselliğe karşı kolektivizm (IDV)**

Bireysellik adı verilen bu boyutun yüksek tarafı, bireylerin sadece kendilerine ve çekirdek ailelerine bakmalarının beklendiği, gevşek dokulu bir sosyal çerçeveyi tercih etmek olarak ifade edilebilir. Tersi olan kolektivizm ise, bireylerin sorgulanmayan bir sadakat karşılığında, akrabalarının veya belirli bir alt grubun kendilerine bakmasını bekledikleri, sıkı dokulu bir sosyal çerçeveyi tercih etmek olarak tanımlanabilir. Bir toplumun bu

boyuttaki yeri, insanların kendi imajlarını tanımlarken "ben" ve "biz" terimlerinden hangisini kullandıklarına göre belirlenir.

- **Maskülenliğe karşı Feminenlik (MAS)**

Bu boyutun maskülen tarafı toplumda başarının, kahramanlığın, kararlılığın ve başarı karşılığında maddi ödüllerin tercih edilmesi ile temsil edilir. Toplumun büyük çoğunluğu rekabetçidir. Tersine feminenlik, işbirliğini, kanaati, zayıfları korumayı ve yaşam kalitesini tercih etmektir. Toplum çoğunlukla mutabakat temelli çalışır. İşletme kapsamında, maskülenliğe karşı feminenlik bazen "cinsiyete karşı katı" kültürlerle ilişkilendirilir.

- **Belirsizlikten Kaçınma Endeksi (UAI)**

Belirsizlikten kaçınma boyutu bir toplumun bireylerinin belirsizlik karşısında rahatsız olma derecelerini ifade eder. Buradaki temel mesele, geleceğin hiç bir zaman bilinemeyeceği gerçeği ile toplumun baş etme şeklidir: geleceği kontrol altına almaya mı çalışmak gerekir, yoksa ne olursa yaşamak mı gerekir. Güçlü belirsizlikten kaçınma sergileyen ülkeler katı inanç ve davranış kuralları uygularlar ve alışılmışın dışında davranış ve fikirlere müsamaha göstermezler. Zayıf belirsizlikten kaçınma sahibi toplumlar ise, tutumlarında daha rahattır ve uygulamaya prensiplerden daha fazla önem verirler.

Trompenaars (1993) ise, üç sınıflandırma altında kültürün yedi boyutunu belirlemiştir. Ona göre, ilk sınıflandırma diğer insanlarla ilişkidir ve evrenselliğe karşı tikelcilik, bireyselliğe karşı kolektivizm, duygusal kültürlere karşı tarafsız kültürler, belirli ilişkilere karşı dağınık ilişkiler ve başaran durumuna karşı isnat edilen durumunu kapsar. Trompenaars'ın diğer iki sınıflandırması, zaman algısı ve doğa ile ilişkidir. Trompenaars'a (1993) göre, evrensellik/tikellik boyutu "ilişkilere" karşı "kurallar" ile ilgilidir. Bu boyut farklı kültürlerde kişisel ilişkilerin iş kararlarını etkileme şeklini gösterir. Bireysellik/kolektivizm Hofstede'nin önerisi ile benzerdir. Duygusal/tarafsız kültür boyutu, kişiler arası iletişimde duygu ve hislerin ifade edilme ölçüsünü gösterir. Belirli/dağınık ilişkiler boyutu, hayatın farklı alanlarında hangi seviyelerde ilişkilerin bulunduğuna işaret eder. Diğer bir deyişle, bu boyut boş zaman ve aile hayatının iş hayatından ayrılıp ayrılmadığını araştırır. Başaran/İsnat edilen boyutu ise, toplumda statünün nasıl elde edildiğini gösterir. Trompenaars'ın bulguları bazı kültürlerde başarının statünün temeli olduğunu, bazılarında ise yaş gibi devamlı özelliklerin statü elde etmek için temel teşkil ettiğini göstermiştir.

Zaman algısı boyutu zamana ve zaman planlamasına karşı farklı tutumları gösterir. Doğa ile ilgi boyutu doğal çevreye dair tutum ve inançları ifade eder (Tayeb, 2000).

Singh (2006) "aynı kültüre ait olan kişilerin ortak politik, etnik ya da coğrafi özellikleri paylaştıkları, bu nedenle aslında benzer davranışlar sergileyecekleri fikrinin, bu yaklaşımın arkasındaki ana fikir" olduğunu öne sürmüştür. Tayeb'e (2000) göre, "bir kişi için kültürel yetiştirilme şeklinin izlerinden bağımsız olmak ve kültürel bağlamından ayrılmak olasılıksızdır ve olanaksızdır". Bunun nedeni, insanların diğer insanlarla hayatları boyunca farklı şekillerde sosyal ilişkiye girmeleridir. İnsanlar kendi alıştıkları çevrelerinden farklı şartlarda kabul edilebilir davranışları göstermek ve davranışlarını düzeltmek için ipuçlarını ve imaları toplarlar; olay ve durumlarla baş etmeyi öğrenirler; davranışlarını çoğu durumda çevrelerindeki diğer insanlara göre modellerler ve günlük hayattaki çeşitli sorunlara uygulanabilir çözümler bulurlar.

"Tüm bu yapılan uyumlu, eskiden kalma tercihler, tatlar, inançlar, değerler, kabuller ve anlamlar kültürel arka planı oluşturduğundan" (Tayeb, 2000), insanların kararlarında ve yaşama şekillerinde kültürün etkisinden çıkmaları mümkün değildir.

İletişim kapsamında kültür, dolaylı/yüksek bağlam ve doğrudan/düşük bağlam olmak üzere iki geniş kategoriye ayrılır. Johnson, O'Rourke, Burris ve Owens'e (2002) göre, doğrudan/düşük bağlam kültürlerinde, insanlar iletişimden bir şey öğrenmek için daha isteklidirler. Bu nedenle kelimeleri gerçek anlamları ile daha fazla kullanırlar ve sözsüz iletişimden çok fazla yararlanmazlar. Diğer taraftan, dolaylı/yüksek bağlam kültürlerde, insanlar zaten farkında oldukları bir şeyi iletişim yoluyla öğrenmeye istekli değildirler. Bu kapsamda, sözsüz iletişim daha fazladır ve düşünceler doğrudan/düşük bağlam kültürlerindeki düz ifadelerden daha farklı şekillerde açıklanabilir. Bu noktada, anılan dolaylı/yüksek bağlam kültürleri ile doğrudan/düşük bağlam kültürleri arasındaki iletişim söz konusu olduğunda, yanlış anlaşılmalar meydana gelebilir. Bu nedenle diğer kültürler ile iletişim halinde olan insanlar, farklılıklardan haberdar olmalı ve iletişim sonucunda ortaya çıkabilecek olası yanlış anlaşılmalar ile baş edebilmelidirler.

Kameda (2001), bu kültürler arasındaki farklılıklar konusunda en iyi örneklerden birini vermektedir. Ona göre Japonlar sonuca doğrudan gitmemektedirler. Çünkü onlara göre doğrudan sonuca gitmek, sözlerinin kesin biçimde doğru olduğunu beyan etmektir. Ancak, sözlerinin tamamının mutlak olarak doğru olamayacağına inanmaktadırlar. "Eğer diğer insanlar bizim aklımızda olanla aynı sonuca geliyorlarsa, o zaman sonucu paylaşabilir ve

uyum içinde mutlu olabiliriz... Sonucumuzu diğer insanlara kabul ettirmeyiz. Kendi içimizdeki uyumu sürdürmenin yolu budur" (Kameda, 2001).

Benzer bir ilginç örnek de, Greenberg ve Baron (2007) tarafından verilmiştir. Ancak bu defa konuya dil bakış açısından yaklaşılmıştır. Bu kapsamda yazarlar, "farklı kelimelerin farklı insanlar için farklı şeyler anlamına geldiğini" ifade etmişlerdir. Örneğin, "uzun zamandır kapitalist ekonomilere sahip olan ülkelerin vatandaşı olan insanlar için anlaması zor olsa da, Ruslar kendi dillerinde doğrudan karşılığı bulunmayan verimlilik ve serbest piyasa gibi kelimeleri anlamakta zorluk çekmektedirler". "Büyüdükleri zaman dilimi içinde herhangi bir serbest piyasa ekonomisi görmemiş olan insanlar, bu kavramı anlamada zorluk çekeceklerdir" (Greenberg ve Baron, 2007). Bu noktada Ruslar ile Rusya'da iş yapma girişiminde bulunan Amerikalılar arasında iletişim engelleri bulunduğunu görmenin şaşırtıcı olmadığı söylenebilir.

Farklı kelime dağarcıklarının yanı sıra, Greenberg ve Baron (2007) aynı kelimelerin farklı anlamlara gelebilmesinden dolayı da kültürler arası iletişimin zorlaştığını ifade etmektedirler. Örnek olarak, İbranicede merhaba, hoşça kal ve barış anlamlarındaki "shalom" kelimesinin, İsrailli insanlarla iletişim kurmaya çalışan kişilerde akıl karışıklığı yaratacağı söylenebilir (Greenberg ve Baron, 2007). Benzer şekilde, Amerikalılar ile İngilizler "you" (sen/siz) kelimesini hem resmi (siz), hem de gayri resmi (sen) olarak kullanmaktadırlar. Bu da anılan kültürlerle iletişim kurmak isteyen kişilerde akıl karışıklığına neden olabilmektedir (Greenberg ve Baron, 2007).

Kültürel iletişim farklılıklarına yabancı olmak yanlış yorumlamalara, yanlış anlamalara ve hatta kasıtlı olmayan hakaretlere sebep olabilir. "Aşağıdaki kültürel hususlar uyuşmazlık çözümünü en çok etkileyen faktörlerdir" (Myers ve Filner, 1997):

- "Yanlış iletişime ve yanlış yorumlamalara neden olan dil konuları";
- "Çeşitli kültürler hakkında yanlış kabuller";
- "Başkalarının bizim değerlerimize uyum göstereceğine dair beklentiler";
- "Yabancılara karşı önyargılar";
- "Çatışan değerler, ör. hakim geleneksel Amerikan değerlerinin diğer kültürlerin hakim değerleri ile çatışması".

Bu örneklere benzer şekilde, iş ve arabuluculuk süreçlerinde Japon arabulucuların en sessiz olanlar oldukları ve Amerikalı arabulucuların biraz daha ılımlı oldukları görülmekte iken,

Brezilyalı arabulucular her iki gruba da dâhil değildirler. Görüşmelerin sonlandırılması konusunda, örneğin Meksika'da sarılmak güvenilir bir ilişki kurulduğuna dair sağlam bir mesaj verirken, Alman bir delege sarılmayı uygunsuz bir samimiyet olarak değerlendirebilir. Benzer şekilde, doğrudan karşıdaki görüşmecinin yüzüne bakmak, Brezilya'da ABD'den daha fazla görülür. Japonya'da ise buna çok daha nadir rastlanır (Adler, 2008).

Sonuç olarak, farklı kültürel geçmişlere sahip insanlarla iletişim kuran insanların kültürel normların farkında olmasının önemli olduğu söylenebilir.

2. 11. Kültürün Eş Seçiminde Etkisi

Evrimsel ve sosyoekonomik sebeplere ek olarak tercih edilen eş özellikleri güçlü kültürel etkiler altındadır. Örneğin, gelişmekte olan ya da geleneksel toplumlardaki bireyler sanayileşmiş toplumlara kıyasla bekâret, iyi ev hanımlığı ve ev ve çocuk arzusu gibi özelliklere daha fazla önem vermektedirler (Buss vd., 1990). Yine bireysel kültüre bağlı olarak erkekler ve kadınlar tarafından yapılan eş özellikleri sıralama tercihleri benzer ya da farklı olabilmektedir. Örneğin, eldeki kanıtlar cinsiyetler arasındaki farklılıklar bakımından Asya ve Afrika toplumlarından elde edilen örneklerin Avrupa toplumlarından elde edilen örneklerden daha fazla fark içerdiğini göstermektedir.

Arap toplumları hakkında deneysel araştırmalara dayalı çok kısıtlı veri olmasına rağmen, bazı sosyolojik gözlemler erkekler ve kadınların farklı sosyal alanlara sahip olduğu bu toplumlarda cinsiyet rollerinin çok iyi tanımlandığına işaret etmektedir (Doumato ve Posusney, 2003). Ürdün örneğinde yakın zamanlarda yapılan bazı çalışmalar (Inglehart ve Norris, 2003) kadınlar ve erkekler arasında güçlü cinsiyet rol kalıplarının bulunduğunu belirtmiştir. Örneğin, çeşitli sosyal konularda dünyada baskın tutumları inceleyen bir çalışmada (Inglehart ve Norris, 2003), Ürdün cinsiyet eşitliğine karşı olan tutumlarda 61 ülkenin bulunduğu listenin en son sırasında yer almıştır. Yazarlar bu ve benzeri bulguları, diğer sebeplerin yanı sıra bazı toplumlardaki 'derin biçimde kökleşmiş ortak inanç sistemlerine' bağlamışlardır. Bu toplumlarda erkek ve kadın cinsiyet rollerini sırasıyla 'ekmek kazanan' ve 'bakıcılık eden' şeklinde geleneksel olarak paylaşmıştır. Mensubu oldukları nesilden bağımsız olarak her iki cinsiyet de kadınlar ile erkeklerin toplum içinde birbirinden ayrı sosyal rollere sahip olmasının uygun olduğuna inanmaktadır (Inglehart ve

Norris, 2003). Ürdün örneğinde bu ayrı cinsiyet rollerine olan inanç iş gücünün sadece küçük bir bölümünün (yaklaşık %20) kadınlardan oluşması şeklinde gerçeğe yansımaktadır. Çalışan kadınların çoğu da ilkokul öğretmenliği, sağlık sektörü ya da sosyal işler gibi geleneksel meslekleri icra etmektedir (Tzannatos ve Kaur, 2003).

İnsanların uzun dönem eş seçimleri ilgili en değerli kanıtlar Buss vd. (1990) tarafından yapılan geniş kapsamlı uluslararası çalışma tarafından sağlanmıştır. Ancak, yazarlar tarafından da dikkat çekildiği üzere, her zaman temsil eden örneklemler bulunamamış, bazı hallerde ise örneklemler anlamlı ve geçerli sonuçlara ulaşmak için yeterli büyüklükte olmamıştır. Özellikle, Filistinlilerden oluşan küçük bir örneklem hariç tutulursa, Arap ülkeleri neredeyse bu çalışmada yer almamaktadır. Arap toplumları diğer insan toplumlarını karakterize eden değer ve niteliklerin çoğuna sahip olsa da (Hofstede, 1980; Inglehart ve Norris, 2003), bu toplumların Arap tarihi ve inancı ile yakın bağları olan kendilerine has değer ve gelenekleri de bulunmaktadır. Bu kapsamda sadece Arap kültürüne has belirli davranış veya tercihlerin var olması beklenebilir. Örneğin, erkeklerin erkeklerle, kadınların kadınlarla bir araya gelmesi, anlaşmalı evlilikler ve aileye adanmışlık Arap kültürünün göze çarpan özellikleridir.

Ting-Toomey'in (1994) sonuçları uzun süreli eşler için Amerikan kadınlarının fiziki çekiciliğe, Singapurlu kadınların ise sosyal statüye daha fazla önem verdiğini ortaya çıkarmıştır. Bu sonuçlar, diğer çalışmaların Uzak Doğu kültürlerinde yüzün ve hiyerarşi içindeki konumun yüksek değerde olması (Ting-Toomey, 1994), Çinli kadınların Amerikalı kadınlara kıyasla erkeklerin kaynaklarına daha fazla dikkat etmeleri ve evliliklerine sadık kalmaya istekli olmaları (Yue, Chen ve Zhang, 2005) gibi sonuçlarıyla tutarlıdır.

Çin geçen yirmi beş yıl içinde ekonomik, dini ve cinsel yönlerden çok önemli değişiklikler geçirmiş bir ülkedir. Birçok kültürel değişikliğe rağmen, kadınlar hala erkeklere göre belirgin şekilde kaynaklara ve eşlerin kaynaklara erişme potansiyeline değer vermeye devam etmektedirler. Erkekler ise bir eşte anahtar özellik olarak doğurganlığa, gençliğe ve fiziksel çekiciliğe önem vermektedirler. Kısaca, yirmi beş yıllık bir dönem boyunca bir kültürde yapılan eş tercihleri çalışması evrimsel eşleşme psikolojisi ve kültürel değerlerin evrimleşmesi konularına açılan eşsiz bir pencere sağlamıştır.

2. 12. Müslüman Toplumlarda Kültürün Eş Seçimi Üzerindeki Etkisi

Evlilik aile döngüsünün ilk aşamasıdır ve iyi bir toplum oluşturmak için, iyi bir aile en önemli etkendir. Bu nedenle evlilik önemli bir konudur ve bu kapsamda uygun bir eş seçmek esas altyapıyı teşkil etmektedir (Friedman, 2003). İnsanlar bir eş adayını isteme ya da istememe seçimini yapmaya yetkilidirler ve bunu bazı kriterlere göre yaparlar. Evlilik için doğru bir eş seçmek, uzun süreli sonuçları olan çok önemli bir seçimdir ve bu nedenle bu konuda ihtiyatlı olmak akıllıcadır. Aslında İslam dinine ve Kuran'a göre evlilik o kadar önemlidir ki, bir aile kurmak huzur ve güven duygusu ile sevgi ve şefkatin kaynağı olarak görülür. Bu amaca ulaşmak maksadıyla çiftler eş seçimi yapmak için uygun kriterleri göz önünde bulundurmalıdırlar (Hatami vd., 2005). Gençlik için evliliğin önünde duran en büyük engel doğru eş seçimini yapmaktır. Yani erkekler ve kızlar aslında kriterin ne olduğunu ve uygun bir eş seçiminin nasıl yapılacağını gerçekte bilmemektedirler. Bu konuya dikkat etmedikleri takdirde ise, geri dönülmesi mümkün olmayan kötü sonuçlar meydana gelecektir. Sosyal bilim akademisyenlerinin bakış açısından, toplumlardaki sancılı sorunlardan birisi boşanmadır ve bu eş seçiminin önemini idrak etmemekten ve derin düşünmemekten kaynaklanmaktadır (Mosalanejad ve Karegar, 2007). Geçmişte evlilikler bağımlı bir seçim temelinde yapılmıştır. Yani aileler, ailenin fayda ve menfaatlerine göre uygun bir eş seçme sorumluluğunu almıştır. Ancak toplumun kademeli şekilde evrim geçirmesi ile gereksinim ve beklentiler değişmiş, eski yöntemler işe yaramaz hale gelmiştir. Örneğin İran ve Türkiye'de aileler, bir eş seçme konusunda Batı toplumlarındakilere kıyasla daha önemli bir rol oynarlar. Bu nedenle İranlı ve Türk ailelerin, çocukları için doğru bir eş seçmeyi, kendi görevlerinden biri olarak benimsedikleri söylenebilir. Ancak zamanla, İran ve Türk gençliği eş seçme konusunda daha etkin hale gelmiştir (Sarokhani, 2008).

Evlilik ve bir eş seçimi İran ve Türkiye'de de diğer ülkelerdeki kadar önemlidir ve bu konu ile ilgili çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Hamidzade vd. (2002) tarafından İran'da yapılan bir çalışmada; evlilik için en önemli kriterler zihinsel olgunluk, görünüş, iffet ve nezaket, sosyal statü ve aile statüsü ve sadakat olarak belirlenmiştir.

Haghighizadeh, Kararmi ve Soltani (2001) tarafından yapılan diğer bir İran çalışmasında, çoğu kadın ve erkeğin bakış açısına göre evlilik için en önemli kriterin ahlak olduğu, ancak kadınlar ile erkekler arasında belirgin farklılıkların olduğu ortaya çıkmıştır. Rezaean, Azizinazhad ve Hashemi (2011) İran'daki çalışmalarında bir eş seçimindeki kriterler söz

konusu olduğunda erkek ve kadın öğrencilerin bakış açıları arasında belirgin farklılıklar olduğunu ifade etmişlerdir. Erkekler için biyolojik kriterlerin, kadınlar için ise psiko-sosyal kriterlerin önemli olduğu ortaya çıkmıştır.

Maliki (2009) tarafından yapılan diğer bir İran çalışmasında, öğrencilerin %90'ından daha fazlası doğru eş seçiminde kişisel özelliklerin, üreme gücü ve eğitimin en önemli etkenler olduğunu belirtmiştir. Torkarslan ve Portkoran'ın (2001) çalışmalarında ise çoğu erkek ve kadın öğrenci iyi huylu olmanın önemini vurgulamışlardır.

Parsaei, Refahi ve Zaker (2014) İran'da üniversite öğrencileri arasında yaptıkları çalışmada öğrencilerin karşı cins tercihlerinde güvenlik, açıklık, dürüstlük gibi kişisel faktörlerin ön planda olduklarını bulmuşlardır. Niaki, Ahadi, Bagherzadeh ve Ghorbani'nin (2014) çalışmasında benzer kişisel faktörlerin etkileri bulunmuştur. Yine öğrenciler arasında yaptıkları çalışmada Niaki vd. (2014) bağlılık, sadakat, etik olma gibi faktörlerin öğrencilerin eş seçimlerinde en etkili faktörler olduklarını belirlemişlerdir.

Mahdavi, Moshayedi ve Navabakhsh (2012) yaptıkları çalışma sonucunda İranlı gençlerin eş seçimlerinde yavaş yavaş modern toplumlarla benzerlik göstermeye başladıklarını ancak bununla beraber eş seçim kararlarında ebeveyn etkilerinin hala devam ettiğini bulmuşlardır.

Khoei, Ziaei, Salehi ve Farajzadegan'ın (2013) gençler arasında yaptıkları çalışmanın sonuçları da kayda değerdir. Bu çalışmada yaş ve cinsiyet arasında eş seçimini etkileyen faktörlerin farklılaştığını bulmuşlardır. Buna göre erkekler iyi bir ev hanımı, yemek pişirme kabiliyeti gibi kişisel faktörler üzerinde dururlarken; kadınlar iyi bir finansal gelecek ve eğitim faktörlerinin üzerinde durmuşlardır. Yaş ise her iki cinsiyet için önemli bulunmuştur. Buna göre, erkekler genç kadınları, kadınlar ise yaşlı erkekleri tercih etmişlerdir. Bunun en önemli nedeni doğurganlık oranının yaşlı kadınlarda düşmesi, yaşlı erkeklerin ise evlerine daha bağlı oldukları inancıdır.

Türkiye'de ise evlenilecek kişiyi ailelerin, akrabaların, arkadaşların veya kişinin kendisinin mi seçtiğini belirlemek adına, evlilikler 2 farklı şekilde kategorize edilebilir bunlar; ayarlanmış evlilik (Türkiye'deki adıyla görücüye usulü) veya anlaşarak evliliktir. Görücü usulünde bireylerin başkaları vasıtasıyla tanışması ve bu tanıştırılmanın da asıl amacının evlilik olması, bu sınıflandırmanın en belirgin özelliğidir. Diğer bir ifadeyle, tanıştırılan çift ilk görüşmeyle birlikte birbirlerini evlilik amacıyla tanımaya çalışırken, aynı zamanda

da kendisine karşısındaki insanın nasıl bir eş olacağı ve onunla bir hayatı paylaşmayı isteyip istemediğine dair sorular sormaktadır.

Evliliklerin anlaşarak olmasında ise, bireylerin birbirleri ile okulda, işte veya arkadaş ortamlarında tanışmaları ile başlayan, bazen yalnızca arkadaşlık amaçlı bazen de beğeni temelli olan ilişkilerinin devamında evlilik düşüncesinin doğması söz konusu olmaktadır. Geçmiş zamanlarda ve özellikle kırsal yörelerde daha sıklıkla ortaya çıkan görücü usulünde görücüler, kızlar hakkında onları evlerinde de ziyaret ederek bilgi toplamaktadırlar. Gelin adayları çoğunlukla, hamaratlık, saygı, temizlik, ailenin geçmişi ve sosyo-ekonomik düzey kriterleri dahilinde değerlendirilmektedir. Edinilen bu bilgiler hem oğulları için, hem de kendileri için uygun gelin arayan ailelerle paylaşılmaktadır. Sonuç olarak erkek tarafı da uygun gördükleri gelin adayının ailesine haber vermek suretiyle kızlarına talip olduklarını belirtirler ve bu şekilde tarafların bir araya gelmesi sağlanmış olur (Özgüven, 2001).

Günümüze gelindiğinde ve kent kültürü içerisinde, görücü usulü tam olarak terk edilmiş değildir. Ancak yine de yukarıda anlatıldığı gibi işlediğini söylemek de pek mümkün değildir. Bugünün modern kültürlerinde evlenmek isteyen çiftler, aileleri veya yakın çevreleri tarafından bir araya getirilmektedirler. Bu noktada modernleşme ile ortaya çıkan bazı farklılıklar oluşmaktadır.

Görücü usulü ile evliliklerin temelinde gençlerin doğru karar veremeyeceği varsayımı yatmaktadır (Batabyal, 2001). Bu sebepten dolayı, gençlerin hayat arkadaşlarını bulabilmeleri hususunda anne-babalar, arkadaşlar, akrabalar ve sayıları gitgide artan iyiliksever insanlar onlara yardımcı olma işini üstlenmişlerdir. Her ne kadar geleneksel ve modern kültürlerde eş seçiminde demografik faktörlerin etkisinin araştırıldığı çalışmalar yapılmış olsa da, görücü usulü ve anlaşarak evliliklerde evlilik doyumunun karşılaştırılmasının yapıldığı araştırma sayısı oldukça azdır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma sürecinde izlenilen yöntemler derinlemesine incelenecektir. Araştırmanın modeli, örneklemi, anket soruları, analiz yöntemleri ve araştırma sürecine ilişkin tüm bilgiler bu bölümde ele alınmıştır.

3. 1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın temel amacı karşı cins tercihlerini kültürler arası karşılaştırma yaparak ortaya koymak olarak belirlenmiştir. Bu anlamda İran ve Türkiye karşılaştırmalı çalışma yapılması açısından seçilmiş iki ülkedir. Araştırmanın modeli aşağıdaki gibidir.

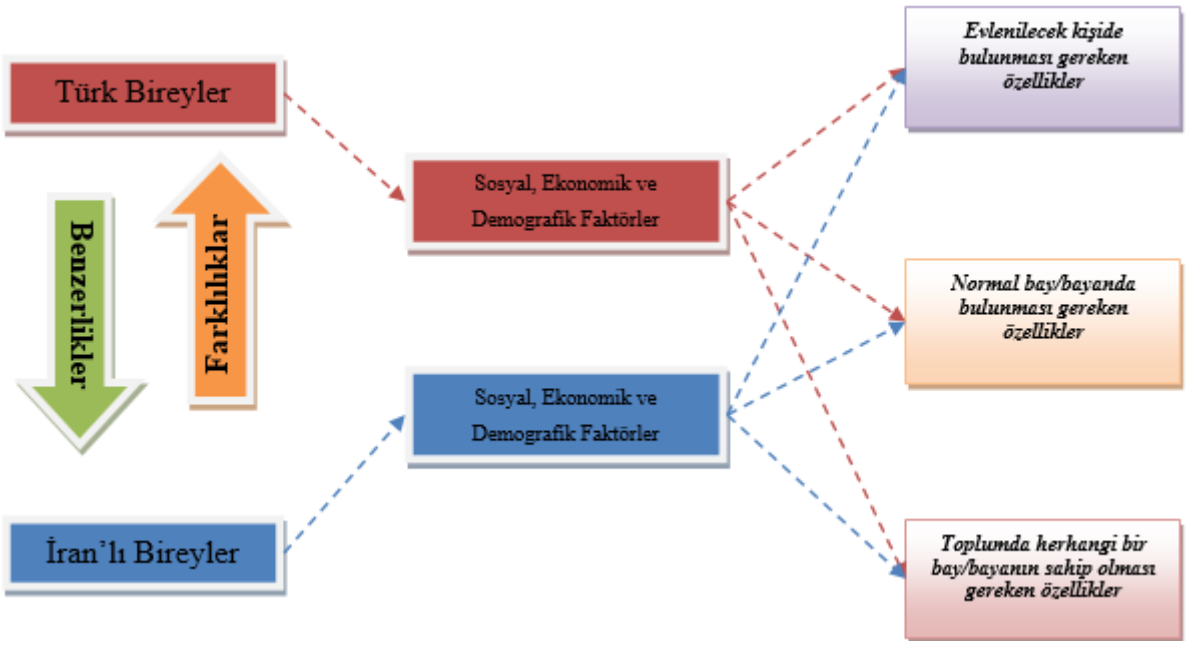

Şekil 1. Araştırmanın modeli

Yukarıdaki şekilden de anlaşılacağı üzere Türk ve İranlı bireyler arasında karşılaştırmalı bir çalışma yapılmıştır. Buna göre Türk ve İranlı bireylerin profil analizi yapılmış ve eş

seçimlerine ilişkin profilleri ortaya konup karşılaştırılmıştır. Profil analizi bir gruba ait karakteristik özellikleri ortaya koymaya yardımcı olan bir analiz şeklidir. Bu analiz şeklinde aynı sayıda iki farklı grubun belli bir konuda ortaya çıkan düşüncelerini bir araya toplamada yardımcı olur. Normal analiz yöntemi pilot noktalar şeklinde olup başka analizler yardımıyla da grup içindeki benzerlikler bir araya toplanıp diğer grup sonuçları ile karşılaştırılabilir (Profile Analysis, 2010).

3. 2. Araştırma Grubu

Bu çalışmada nicel veri toplama yöntemlerinden tarama yöntemi kullanılmıştır. Çalışmaya başlamadan önce 150 Türk ve 150 İranlı bireyin katıldığı bir pilot uygulama yapılmıştır. Bu uygulama Ankara (Türkiye) ve Tebriz (İran) illerinde gerçekleşmiştir.

Asıl araştırmada katılımcılar seçkisiz olmayan örnekleme yöntemiyle seçilmiş olup, 16-69 yaş grubu aralığında 300 Türk birey (150 kadın ve 150 erkek) ve 300 İranlı bireyden (150 kadın ve 150 erkek) oluşmaktadır. Bu 300'er bireyden, 100 birey evli, 100 birey bekar ve 100 birey de boşanmış kişilerden oluşmaktadır. Katılımcıların eğitim düzeyleri ise ilköğretim seviyesinden başlayıp, yüksek lisans seviyesine kadar değişmektedir. Araştırmanın tüm Türkiye ve İran'ı kapsayacak şekilde olması araştırmacının hedefi olsa da alanın ve nüfusun yoğunluğu çalışmanın sınırlanmasını gerektirmektedir. Bu anlamda veri toplama yöntemi uygulaması Ankara (Türkiye) ve Tebriz (İran) illerinde gerçekleşmiştir.

3. 3. Ölçme Araçları

Sosyal bilimlerdeki araştırma yöntemlerine bakıldığında tarama araştırmasının, verilerin toplanması için kullanılan en yaygın yöntemlerden biri olduğu görülmektedir. Bu araştırma şeklinde, kişiler kendileri için hazırlanmış olan soruları yanıtlarlar ve araştırmacılar da bu şekilde ortaya konacak bilginin toplanabilmesi için gerekli yöntemi kullanılmış olmaktadırlar. Bu yöntemin genel anlamdaki seçilme yoğunluğu ve özelde de bu çalışma için seçilmesinin önemi, çok yönlü oluşu, etkin bir şekilde çalışma imkânı sunması ve genellenebilirliğinin olmasıdır (Saunders vd., 2009). Ayrıca, kişisel anlamdaki özelliklerin, olayların gerçeklikle olan ilişkilerini ve bu çalışma için en önemlisi de sosyal olguların ölçülebilmesi açısından etkili bir yöntemdir (Saunders vd., 2009).

Bu araştırmadaki değişkenlere dair veri toplayabilmek amacıyla kullanılarak ölçüm aracı açık uçlu sorulardır. Araştırma için yapılan bu veri toplama yöntemine katılan kişiler, çalışmanın bir parçası olacakları konusunda bilgilendirilmişlerdir. Bu veri toplama yöntemi ile kişilerin eş seçimine dair bakışlarının ölçülmesi amaçlanmıştır. Burada, cinsiyet ve medeni durum ile diğer değişkenler arasındaki ilişki ortaya konacak şekilde çalışma dizayn edilmiştir. Ayrıca, yaş, kriteri de bu çalışma için önemli olacaktır. Sorularda ise kişilerin verdiği yanıtlar, belli yöntemler ışığında toplanarak hangi özelliklerin hangi kültürde daha ağır bastığı ortaya konmuştur. Bu anlamda araştırmada; yaş, cinsiyet, medeni durum, evlilik süresi, ilişki durumu, eğitim durumu, çocuk sayısı, meslek, ikamet yeri ve gelir düzeyi olmak üzere toplam 10 adet sosyal, ekonomik ve demografik durum belirleyici sorular sorulmuştur. Bunu takiben; katılımcıların evlenilecek kişide, normal bir arkadaşta ve yaşanılan toplumda herhangi bir erkek veya kadında istedikleri özellikler sorulmuştur.

3. 4. Ölçüm Güvenirliği

Veri toplama yönteminde yer alan herhangi bir sorunun bir diğerini kapsamamasına ya da birinin diğerinin alt kümesi olmamasına dikkat edilerek; soruların birbirleri ile tutarlı olmasına, veri toplama yönteminin tekrarlanması halinde aynı sonucu vermesine, hata payının olabildiğince düşük olmasına özen gösterilmiştir.

3. 5. Ölçüm Yorumlarının ve Kullanımlarının Geçerliği

Daha önce de belirtildiği üzere, veri toplama yönteminde toplam 10 sosyal, ekonomik ve demografik durum belirleyici soru sorulmuştur. Bu sorular: yaş, cinsiyet, medeni durum, evlilik süresi, ilişki durumu, eğitim durumu, çocuk sayısı, meslek, ikamet yeri ve gelir düzeyidir. Bu soruları takiben 3 adet açık uçlu soru sorulmuş olup bu sorulardan birinde evlenilecek kişi, ikincisinde normal bir arkadaş, üçüncüsünde ise içinde yaşanılan toplumda herhangi bir erkek veya kadının özellikleri istenmiştir. Katılımcılardan bu özelliklerden en az beş tane belirtmeleri istenilmiştir.

3. 6. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada iki veri çeşidi toplanmıştır. Bunlardan ilki, ikincil veridir. İkincil veriler başka çalışmaların amaçları doğrultusunda toplanmış verileridir (Saunders, Lewis ve Thornhill, 2009). Kitaplar, makaleler ve benzeri yayınlar bu tarz verilerin toplanması için var olan kaynaklardır (Saunders vd., 2009). Bu anlamda eş seçimi üzerine yazılmış olan makale ve kitaplar bu çalışma da ikincil veri toplama kaynakları olarak kullanılacaktır. Toplanan ikincil veriler bu çalışmada yazın taraması kısmında kullanılmış olup çalışmanın akademik temelini oluşturmuştur. Bu veriler aynı zamanda çalışmanın bulgularıyla karşılaştırmalı olarak tartışılmıştır. Bu anlamda bu çalışmanın yazına ampirik açıdan da faydalı olması planlanmaktadır.

Bu çalışmada kullanılmış olan ikinci veri çeşidi ise birincil veridir. Birincil veriler eldeki çalışmanın amacı için birincil elden toplanan verilerdir (Saunders vd., 2009). Çalışmanın amacına göre veri toplama yöntemi, yüz yüze görüşme, odak grupları ve benzeri şekillerde toplanabilir (Saunders vd., 2009).

Bu çalışma kantitatif bir çalışma olarak planlanmıştır. Bu anlamda nicel veri toplama yöntemi uygulaması yapılmıştır. Nicel veri toplama yöntemi uygulanmasının bir diğer sebebi de bu yöntemin birçok kişiden toplanacak veriler için en uygun metot olmasıdır. Bu uygulama araştırmacı tarafından yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

3. 7. Veri Analizi

Sonuçlar, SPSS programı ve Excel programı aracılığı ile değerlendirilmiştir. Kültürler arası karşılaştırmanın net bir şekilde ifade edilebilmesi için Excel programı aracılığı ile karşılaştırmalı grafikler oluşturulmuştur. Ülke ile evlenilecek kişi, normal erkek/kadın arkadaş ve toplumda herhangi bir erkek/kadında bulunması gereken özelliklerin cinsiyete ve yaşa göre nasıl farklılaştığı Excel grafikleri ile açıklanmıştır. Evlenilecek kişide bulunması gereken özelliklerin medeni durum ve cinsiyete göre nasıl farklılaştığı da yine bu grafikler ile gösterilmiştir. Ardından katılımcıların diğer demografik özelliklerinin ülkelere göre nasıl farklılaştığının açıklanması için SPSS programında çapraz tablolama (crosstabulation) analizi uygulanmıştır. Bu sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadıklarına bakmak için de yine SPSS programında Ki-Kare Testi uygulanmıştır. Ki-Kare testinde anlamlılık değeri (p değeri) .05 olarak baz alınmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde tarama yöntemi kullanılarak toplanmış olan verilerin analizi gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde Microsoft Office Excel programı kullanılmış olup oluşturulan tablolar araştırma dokümanına aktarılmıştır. Analizde kullanılan Ki-Kare Testi ve çapraz tablolama testleri ise SPSS 16.0 programı kullanılarak yapılmıştır.

4. 1. Evlenilecek Kişide Bulunması Gereken Özellikler – Cinsiyete Göre Dağılım

Aşağıdaki Şekil 2'de, Türkiye ve İran'da kadınlara göre evlenilecek erkekte bulunması gereken özelliklere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

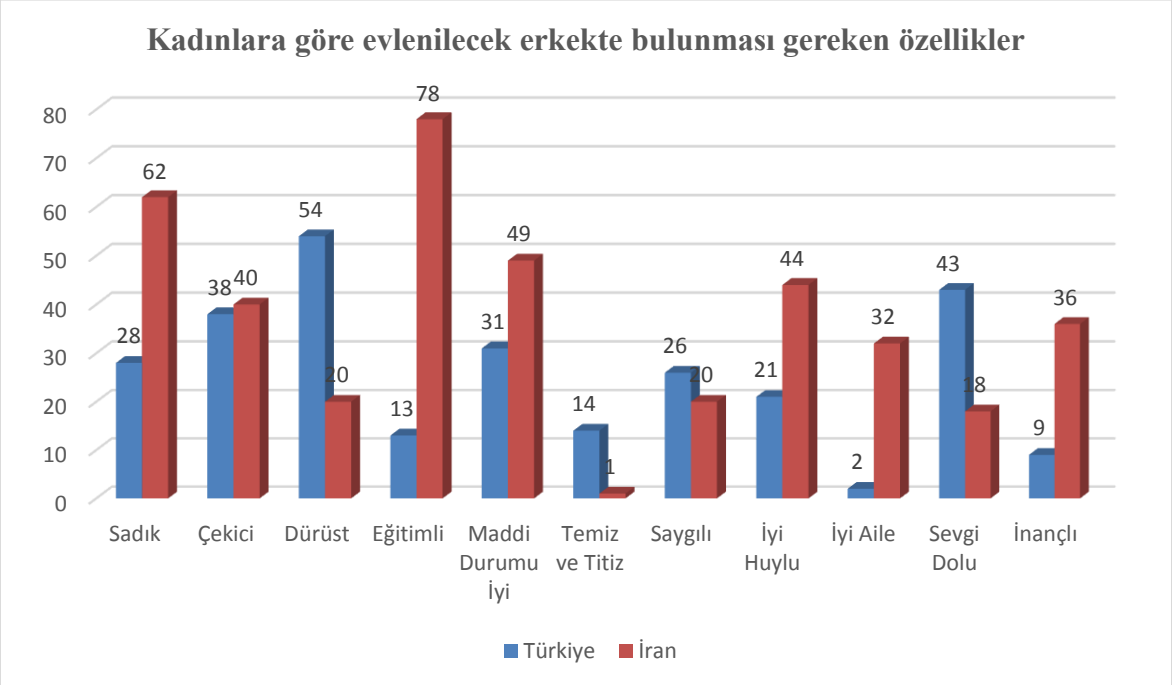

Şekil 2. Kadınlara göre evlenilecek erkekte bulunması gereken özellikler

Aşağıdaki Şekil 3'de, Türkiye ve İran'da erkeklere göre evlenilecek kadında bulunması gereken özelliklere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

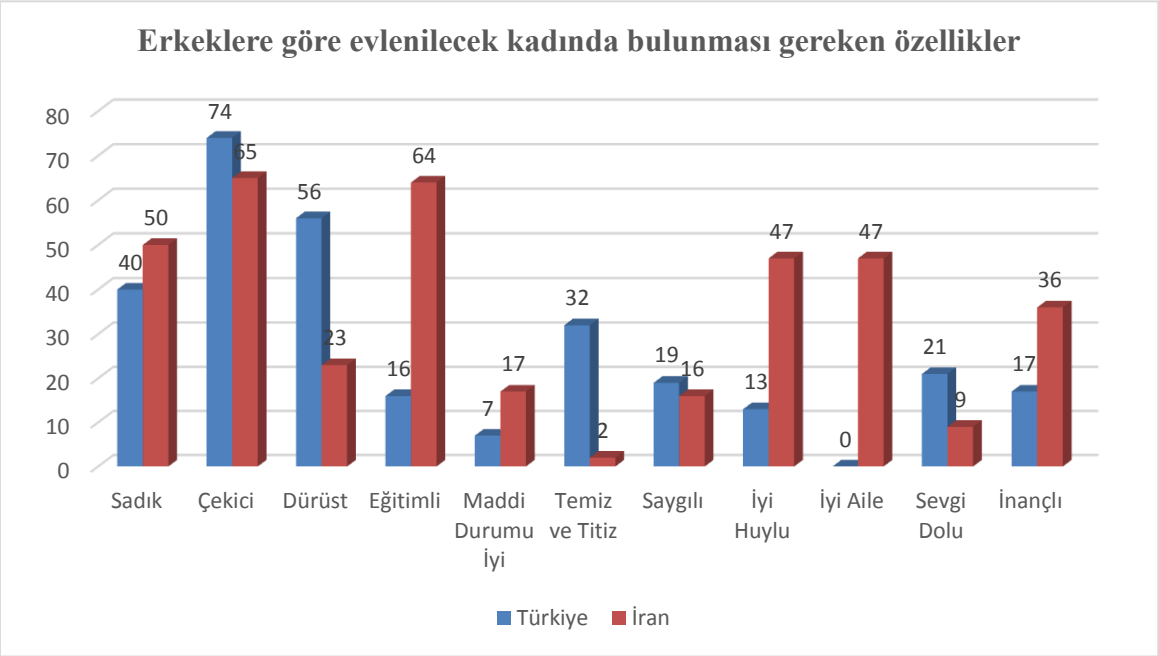

Şekil 3. Erkeklere göre evlenilecek kadında bulunması gereken özellikler

Sonuçlar cinsiyete göre değerlendirildiğinde, bazı noktalarda farklılıklar ortaya çıkmıştır. Türkiye'de sadık olmak, dürüst olmak, eğitimli olmak, saygılı olmak ve iyi huylu olmak gibi faktörler için cinsiyetler arasında önemli bir farklılaşma belirlenmemiştir. Ancak, çekicilik, temizlik, dürüstlük ve inançlı olmak erkekler arasında daha önemli kriterler olarak ön plana çıkmışken; maddi durumu iyi olmak, iyi huylu olmak, sevgi dolu olmak gibi kriterler kadınlar arasında daha önemli kriterler olarak ortaya çıkmıştır.

İran'da ise sadık olmak, dürüst olmak, eğitimli olmak, saygılı olmak, iyi huylu olmak ve inançlı olmak gibi kriterler için cinsiyetler arasında farklar oluşmasa da; erkeklerde çekicilik ve iyi bir aile yapısına sahip olmak kriterleri daha önemliyken, kadınlar arasında maddi durumun iyi olması ve sevgi dolu olunması daha önemli kriterler olarak ortaya çıkmıştır.

Bu anlamda; Türkiye'de kadınlara göre evlenilecek erkekte bulunması gereken en önemli özellikler dürüstlük ve sevgi dolu olunması olurken; İran'da en önemli özelliklerin eğitim, sadık olunması ve maddi durumun iyi olması olduğu anlaşılmaktadır. Türk erkeklerine göre ise evlenilecek kadında bulunması gereken en önemli özellikler çekicilik ve dürüstlük olurken, İranlı erkeklere göre de yine çekicilik en önemli özellik olmuştur. Türk

erkeklerinden farklı olarak kadının eğitimli olması İranlı erkeklerin önem verdiği bir diğer kriter olmuştur. Aşağıda Türkiye ve İran'da erkek ve kadınlara göre evlenilecek kişide bulunması gereken özelliklerin en önemlileri özetlenmiştir.

Türkiye → Erkek : Sadık, Çekici, Dürüst

Türkiye → Kadın : Dürüst, Çekici, Sevgi dolu

İran → Erkek : Çekici, Sadık, Eğitimli

İran → Kadın : Sadık, Eğitimli, Maddi durumu iyi

Aşağıdaki Tablo 1'de, Türkiye ve İran'da kadın ve erkeklere göre evlenilecek kişide bulunması gereken özelliklerin frekans değerleri yer almaktadır.

Tablo 1. Evlenilecek Kişide Bulunması Gereken Özellikler / Cinsiyete Göre Dağılım Tablosu

		Sadık	Çekici	Dürüst	Eğitimli	Maddi durumu iyi	Temiz ve titiz	Saygılı	İyi huylu	İyi aile	Sevgi dolu	İnançlı
		Frekans	Frekans	Frekans	Frekans	Frekans	Frekans	Frekans	Frekans	Frekans	Frekans	Frekans
Kadın	Türkiye	28	38	54	13	31	14	26	21	2	43	9
	İran	62	40	20	78	49	1	20	44	32	18	36
Erkek	Türkiye	40	74	56	16	7	32	19	13	-	21	17
	İran	50	65	23	64	17	2	16	47	47	9	36

Aşağıdaki Tablo 2'de, ülke ile kadın ve erkeklere göre evlenilecek kişide bulunması gereken özellikler arasındaki ilişkinin ki-kare testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 2. Evlenilecek Kişide Bulunması Gereken Özellikler / Cinsiyete Göre Dağılım / Ki-Kare Testi

Ki-Kare Testi				
Cinsiyet		Değer	sd	*p*
Kadın	x^2	20.286	10	**.027**
	Benzerlik Oranı	23.422	10	.009
	Doğrusal İlişki	.034	1	.855
	N	100		
Erkek	x^2	24.010	10	**.008**
	Benzerlik Oranı	29.169	10	.001
	Doğrusal İlişki	2.904	1	.088
	N	100		

Yukarıdaki tabloya göre, ülke ile kadınlara göre evlenilecek erkekte bulunması gereken özellikler arasındaki ilişki, istatistiksel olarak da anlamlıdır (p = .027, <.05). Bununla birlikte, ülke ile erkeklere göre evlenilecek kadında bulunması gereken özellikler arasındaki ilişki de istatistiksel olarak anlamlıdır (p = .000, <.05).

4. 2. Normal Erkek-Kadın Arkadaşta Bulunması Gereken Özellikler – Cinsiyete Göre Dağılım

Aşağıdaki Şekil 4'de, Türkiye ve İran'da kadınlara göre normal erkek arkadaşlarda bulunması gereken özelliklere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

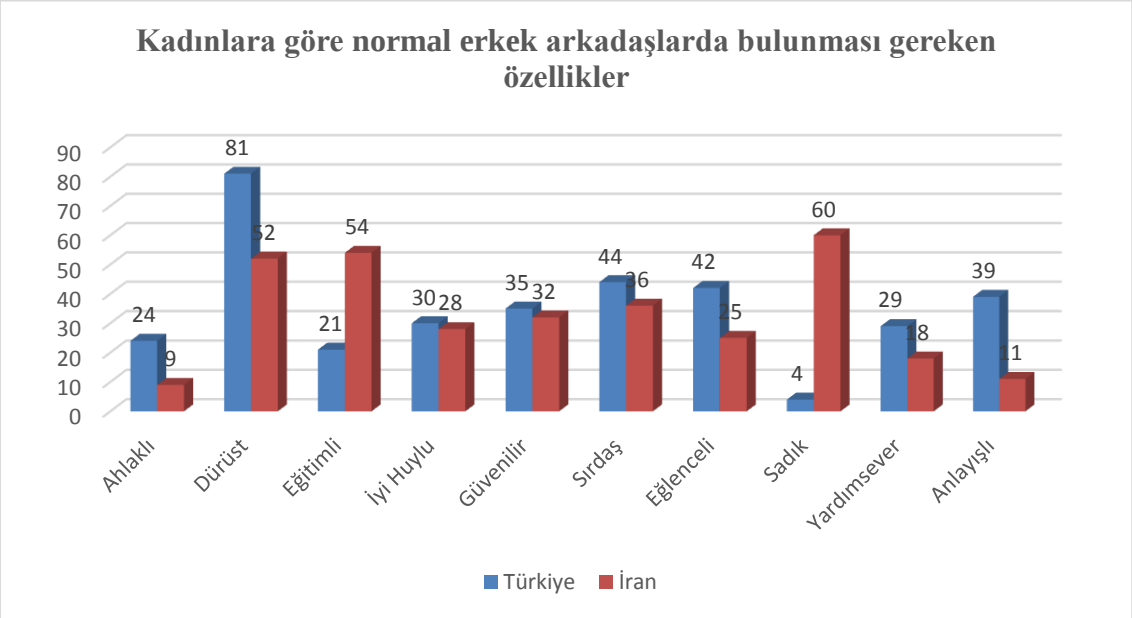

Şekil 4. Kadınlara göre normal erkek arkadaşlarda bulunması gereken özellikler

Aşağıdaki Şekil 5'de, Türkiye ve İran'da erkeklere göre normal kadın arkadaşlarda bulunması gereken özelliklere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

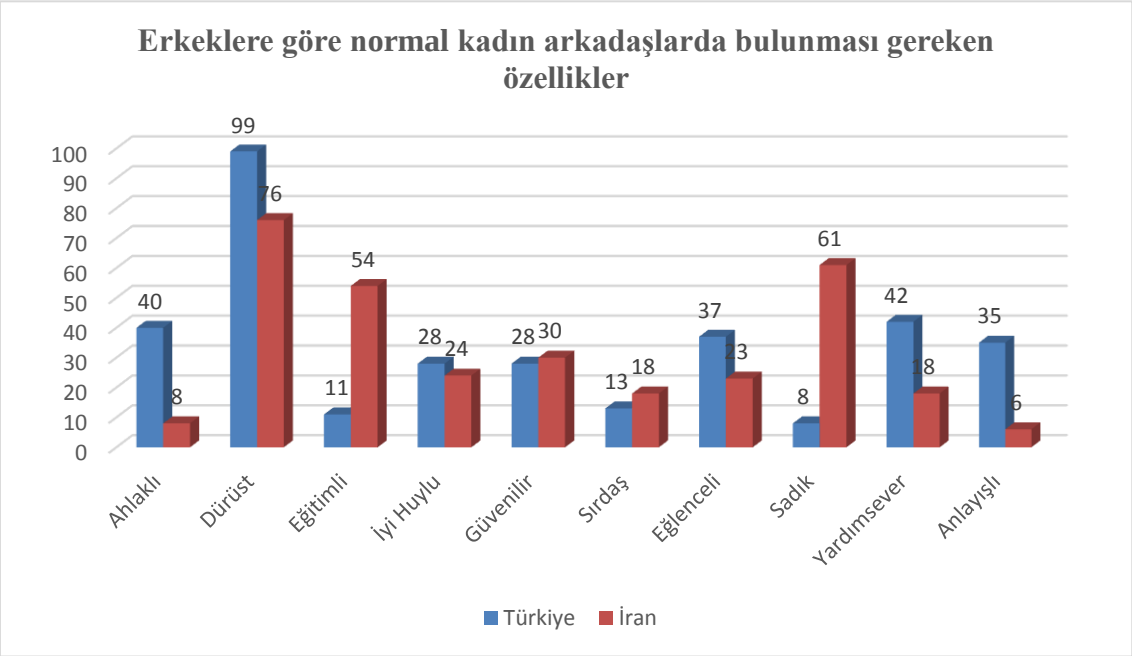

Şekil 5. Erkeklere göre normal kadın arkadaşlarda bulunması gereken özellikler

Normal erkek veya kadın arkadaşlarda bulunması gereken özellikler açısından değerlendirildiğinde ise, cinsiyet bakımından çok da farklı sonuçlar ortaya çıkmamıştır. Bu anlamda farklılıklar sadece birkaç kriter için ortaya çıkmıştır. Örneğin, Türkiye'de ahlaklı olmak, dürüst olmak ve yardımsever olmak gibi kriterler erkekler arasında daha yoğun iken; güvenilir olmak ve sırdaş olmak ise kadınlar arasında daha yoğundur. İran'da ise dürüstlük erkekler arasında daha yoğun iken, anlayışlı olmak kadınlar arasında daha yoğun ortaya çıkan bir kriter olarak belirlenmiştir.

Bu anlamda; Türkiye'de kadınlara göre normal erkek arkadaşlarında bulunması gereken en önemli özellik dürüstlük olurken; İran'da en önemli özelliklerin sadık ve eğitimli olunması olduğu anlaşılmaktadır. Dürüstlük hem Türk erkekleri hem de İranlı erkekler için normal kadın arkadaşlarında bulunması gereken en önemli özellik olmuştur.

Aşağıda Türkiye ve İran'da erkek ve kadınlara göre normal kadın/erkek arkadaşlarında bulunması gereken özelliklerin en önemlileri özetlenmiştir.

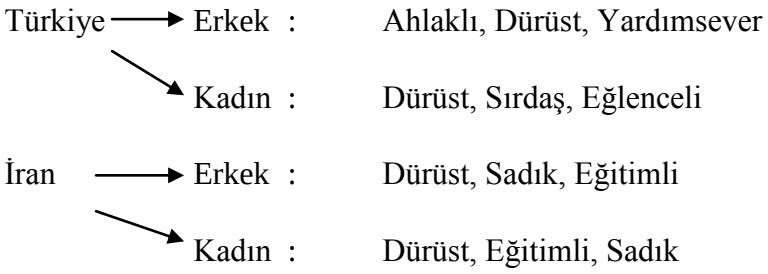

Aşağıdaki Tablo 3'de, ülke ile kadın ve erkeklere göre normal erkek/kadın arkadaşlarında bulunması gereken özelliklerin frekans değerleri yer almaktadır.

Tablo 3. Normal Erkek/Kadın Arkadaşlarda Bulunması Gereken Özellikler / Cinsiyete Göre Dağılım Tablosu

		Ahlaklı	Dürüst	Eğitimli	İyi huylu	Güvenilir	Sırdaş	Eğlenceli	Sadik	Yardımsever	Anlayışlı
		Frekans	Frekans	Frekans	Frekans	Frekans	Frekans	Frekans	Frekans	Frekans	Frekans
Kadın	Türkiye	24	81	21	30	35	44	42	4	29	39
	İran	9	52	54	28	32	36	25	60	18	11
Erkek	Türkiye	40	99	11	28	28	13	37	8	42	35
	İran	8	76	54	24	30	18	23	61	18	6

Aşağıdaki Tablo 4'de, ülke ile kadın ve erkeklere göre normal erkek/kadın arkadaşlarında bulunması gereken özellikler arasındaki ilişkinin ki-kare testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4. Normal Erkek/Kadın Arkadaşlarda Bulunması Gereken Özellikler / Cinsiyete Göre Dağılım / Ki-Kare Testi

Ki-Kare Testi				
Cinsiyet		Değer	sd	*p*
Kadın	x^2	21.348	9	**.011**
	Benzerlik Oranı	27.991	9	.001
	Doğrusal İlişki	.645	1	.422
	N	100		
Erkek	x^2	25.900	9	**.002**
	Benzerlik Oranı	31.729	9	.000
	Doğrusal İlişki	.918	1	.338
	N	100		

Yukarıdaki tabloya göre, ülke ile kadınlara göre normal erkek arkadaşlarda bulunması gereken özellikler arasındaki ilişki, istatistiksel olarak da anlamlıdır (p = 0.011, <0.05). Aynı zamanda, ülke ile erkeklere göre normal kadın arkadaşlarda bulunması gereken özellikler arasındaki ilişki de istatistiksel olarak anlamlıdır (p = 0.002, <0.05).

4. 3. Toplumda Herhangi bir Erkek/Kadında Bulunması Gereken Özellikler – Cinsiyete Göre Dağılım

Aşağıdaki Şekil 6'da, Türkiye ve İran'da kadınlara göre toplumda herhangi bir erkeğin sahip olması gereken özelliklere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

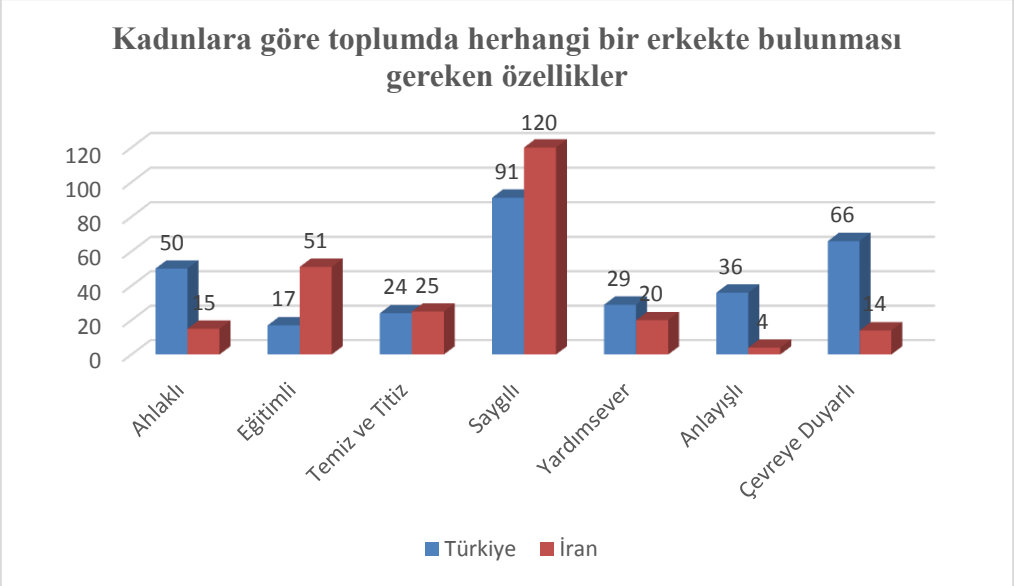

Şekil 6. Kadınlara göre toplumda herhangi bir erkeğin sahip olması gereken özellikler

Aşağıdaki Şekil 7'de, Türkiye ve İran'da erkeklere göre toplumda herhangi bir kadının sahip olması gereken özelliklere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

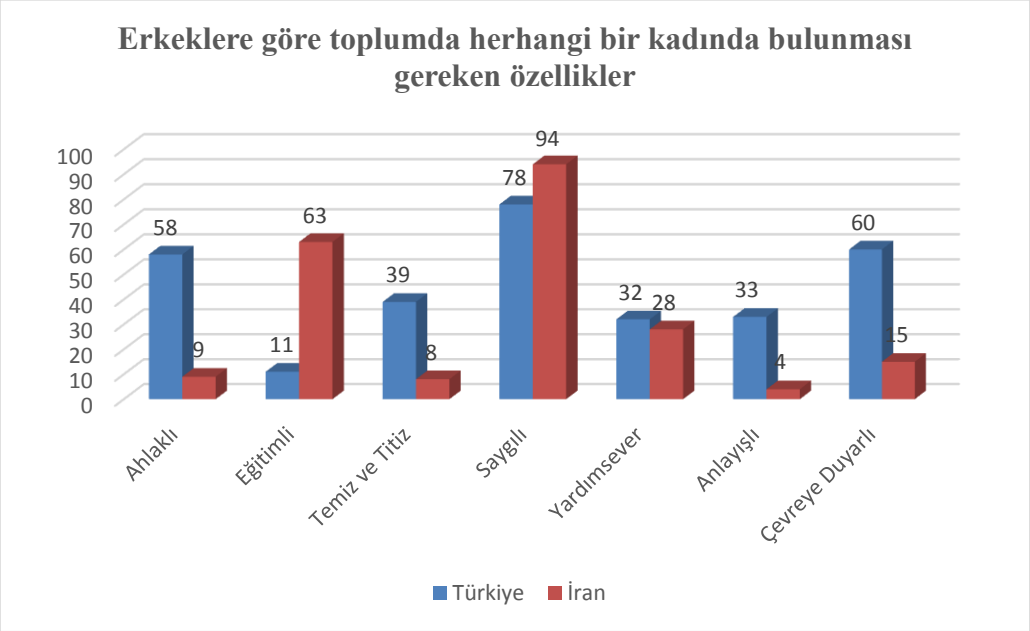

Şekil 7. Erkeklere göre toplumda herhangi bir kadının sahip olması gereken özellikler

Toplumda herhangi bir erkek veya kadının sahip olması gereken özellikler açısından değerlendirildiğinde ise cinsiyet açısından çok da farklı sonuçlar ortaya çıkmamıştır. Bu anlamda farklılıklar sadece birkaç kriter için ortaya çıkmıştır. Örneğin, Türkiye'de ahlaklı olmak, temiz ve titiz olmak erkekler arasında daha ön plana çıkan kriterler iken, saygılı olmak kadınlar arasında daha ön plana çıkan bir kriter olmuştur. İran'da ise ahlaklı ve eğitimli olmak erkekler arasında daha ön plana çıkan kriterler olurken, ahlaklı olmak, temiz ve titiz olmak ve saygılı olmak kadınlar arasında daha fazla ortaya çıkan kriterler olarak belirlenmiştir.

Bu anlamda; hem Türkiye'deki hem de İran'daki kadın ve erkeklere göre toplumda herhangi bir erkek veya kadında bulunması gereken en önemli özellik saygı olmuştur.

Aşağıda Türkiye ve İran'da erkek ve kadınlara göre toplumda herhangi bir kadın/erkekte bulunması gereken özelliklerin en önemlileri özetlenmiştir.

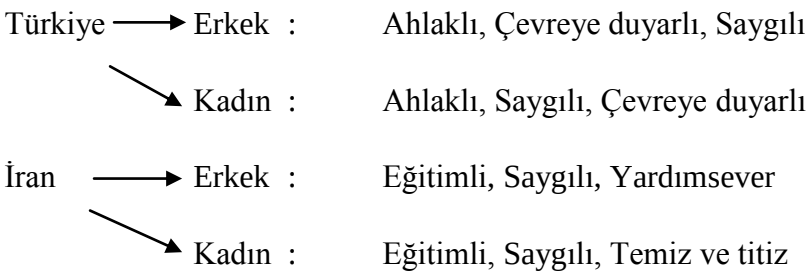

Aşağıdaki Tablo 5'de, ülke ile kadın ve erkeklere göre toplumda herhangi bir erkek/kadının sahip olması gereken özelliklerin frekans değerleri yer almaktadır.

Tablo 5. Toplumda Herhangi Bir Erkek/Kadının Sahip Olması Gereken Özellikler / Cinsiyete Göre Dağılım Tablosu

		Ahlaklı	Eğitimli	Temiz ve titiz	Saygılı	Yardımsever	Anlayışlı	Çevreye duyarlı
		Frekans	Frekans	Frekans	Frekans	Frekans	Frekans	Frekans
Kadın	Türkiye	50	17	24	91	29	36	66
	İran	15	51	25	120	20	4	14
Erkek	Türkiye	58	11	39	78	32	33	60
	İran	9	63	8	94	28	4	15

Aşağıdaki Tablo 6'da, ülke ile kadın ve erkeklere göre toplumda herhangi bir erkek/kadının sahip olması gereken özellikler arasındaki ilişkinin ki-kare testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 6. Toplumda Herhangi Bir Erkek/Kadının Sahip Olması Gereken Özellikler / Cinsiyete Göre Dağılım / Ki-Kare Testi

Ki-Kare Testi				
Cinsiyet		Değer	sd	*p*
Kadın	x^2	26.248	6	**.000**
	Benzerlik Oranı	29.325	6	.000
	Doğrusal İlişki	4.822	1	.028
	N	100		
Erkek	x^2	28.763	6	**.000**
	Benzerlik Oranı	35.648	6	.000
	Doğrusal İlişki	.439	1	.508
	N	100		

Yukarıdaki tabloya göre, ülke ile kadınlara göre toplumda herhangi bir erkeğin sahip olması gereken özellikler arasındaki ilişki, istatistiksel olarak da anlamlıdır (p = 0.000, <0.05). Aynı zamanda, ülke ile erkeklere göre toplumda herhangi bir kadında bulunması gereken özellikler arasındaki ilişki de istatistiksel olarak anlamlıdır (p = 0.000, <0.05).

4. 4. Evlenilecek Kişide Bulunması Gereken Özellikler – Yaşa Göre Dağılım

Aşağıdaki Şekil 8'de, Türkiye ve İran'da kadın ve erkeklere göre evlenilecek kişide bulunması gereken özelliklerin, katılımcıların yaşlarına göre dağılımları yer almaktadır.

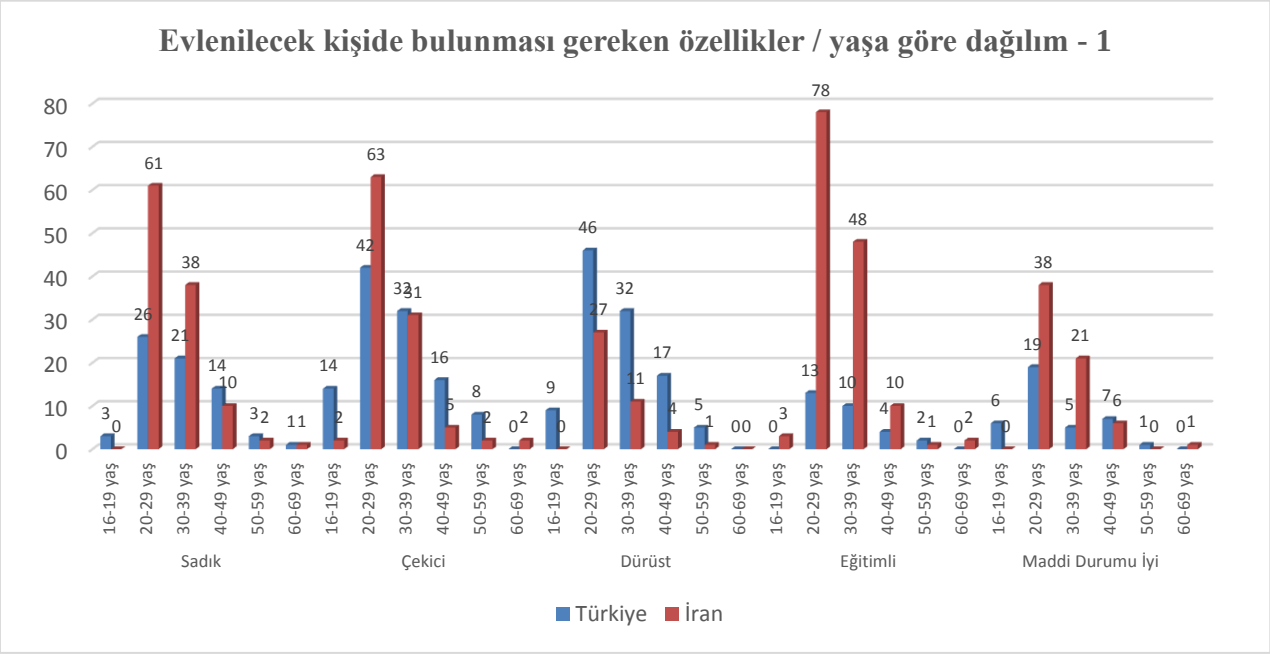

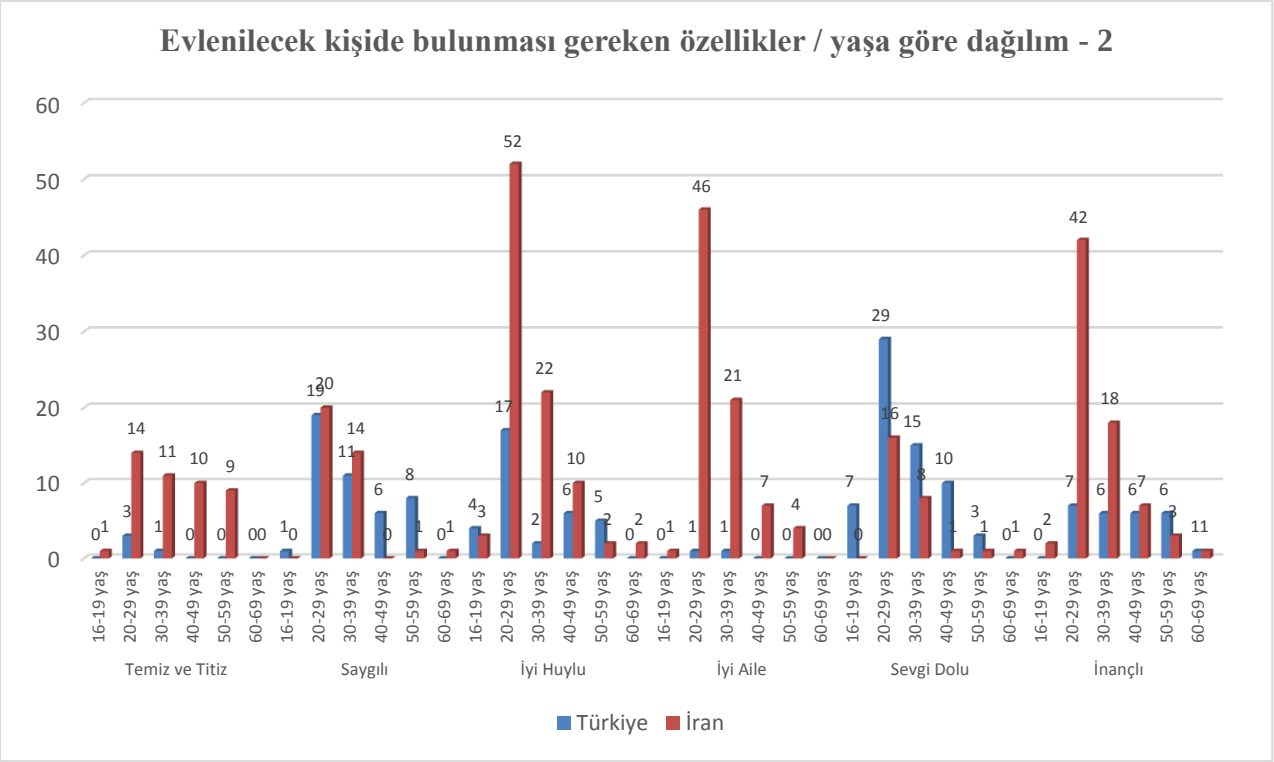

Şekil 8. Evlenilecek kişide bulunması gereken özellikler / yaşa göre dağılım

Yukarıdaki tablolardan da anlaşılacağı üzere, yaş grupları arasında da evlenilecek kişide aranılan kriterler çok da fazla farklılık göstermemektedir. Örneğin; Türkiye'de 19 yaş altı yaş grubunda bulunan gençlerin evlenilecek kişide aradıkları en önemli kriter çekicilik iken, 20-29 yaş grubu aralığında en önemli kriter dürüstlük, 30-39 yaş aralığında en önemli kriter yine çekicilik, 40-49 yaş aralığında en önemli kriter yine dürüstlük, 50-59 yaş aralığında en önemli kriter saygı ve 60-69 yaş aralığında ise en önemli kriter sevgi dolu olmak olarak belirlenmiştir. Bu durum İran'da ise çok büyük farklılıklar ortaya çıkarmamıştır. Gerçekten de 16-19 yaş aralığında evlenilecek kişide aranılan en önemli kriter eğitimli olmak iken, bu kriter 60-69 yaş aralığı da dahil tüm bireyler için aynı bulunmuştur.

Aşağıda Türkiye ve İran'da kadın ve erkeklere göre evlenilecek kişide bulunması gereken özelliklerin yaşlara göre dağılımlarında yer alan özelliklerin en önemlileri özetlenmiştir.

Türkiye ⟶	16-19 yaş	:	Çekici, Dürüst, Sevgi dolu
	20-29 yaş	:	Dürüst, Çekici, Sevgi dolu
	30-39 yaş	:	Dürüst, Çekici, Sadık
	40-49 yaş	:	Dürüst, Çekici, Sadık
	50-59 yaş	:	Saygılı, İnançlı, Çekici
	60-69 yaş	:	Sadık, İnançlı
İran ⟶	16-19 yaş	:	Eğitimli, Çekici, İyi huylu
	20-29 yaş	:	Sadık, Çekici, Eğitimli
	30-39 yaş	:	Sadık, Çekici, Eğitimli
	40-49 yaş	:	Eğitimli, Sadık, Temiz ve titiz, İyi huylu
	50-59 yaş	:	Temi ve titiz, İyi huylu, İnançlı
	60-69 yaş	:	Çekici, İyi huylu, Eğitimli

4. 5. Normal Erkek-Kadın Arkadaşta Bulunması Gereken Özellikler – Yaşa Göre Dağılım

Aşağıdaki Şekil 9'da, Türkiye ve İran'da kadın ve erkeklere göre normal erkek/kadın arkadaşlarda bulunması gereken özelliklerin, katılımcıların yaşlarına göre dağılımları yer almaktadır.

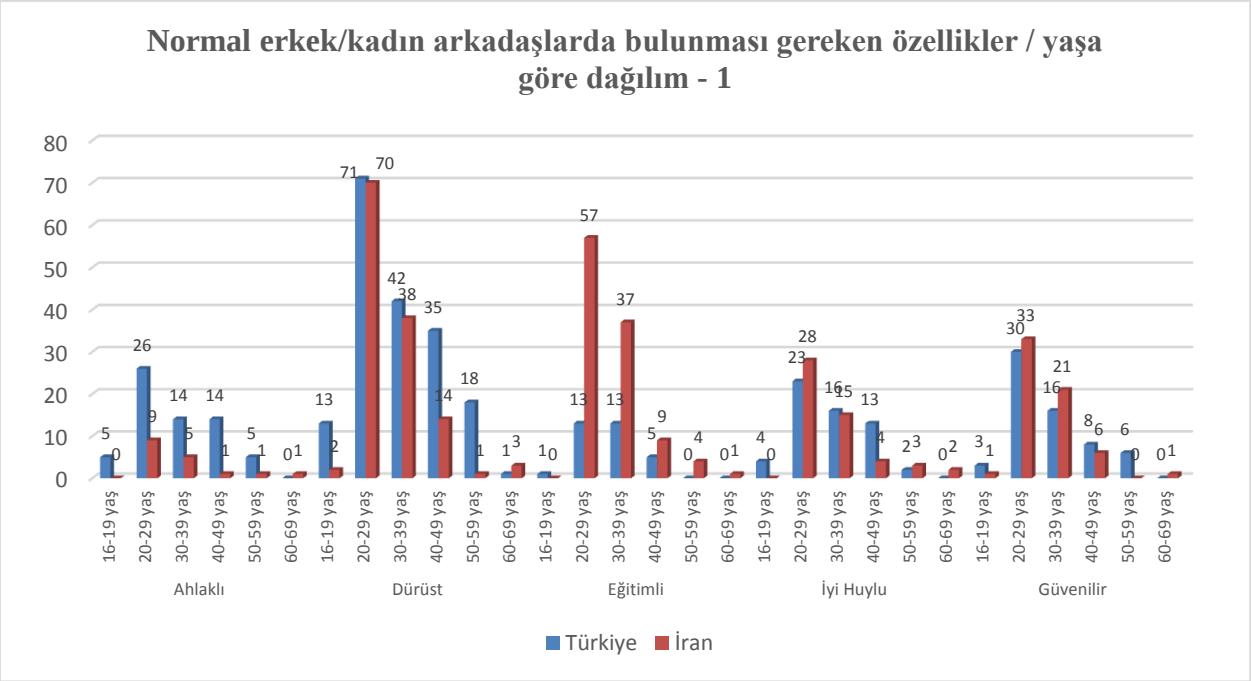

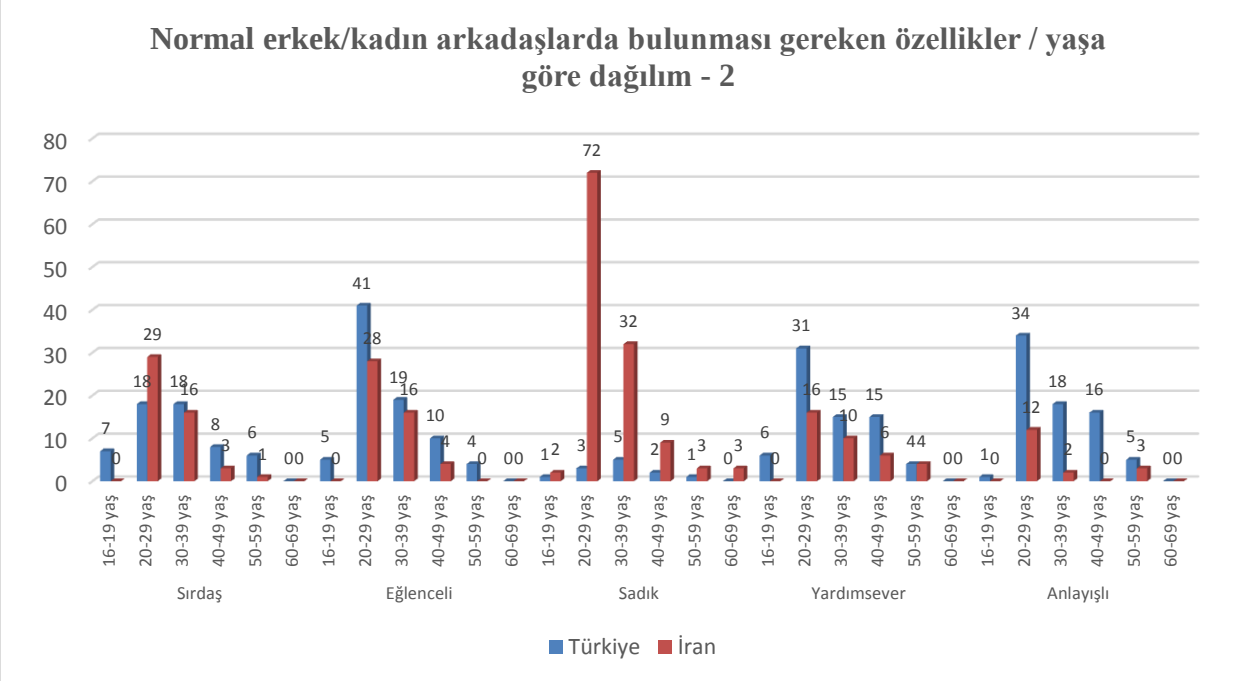

Şekil 9. Normal erkek/kadın arkadaşlarda bulunması gereken özellikler / yaşa göre dağılım

Yukarıdaki tablolardan da anlaşılacağı üzere, yaş grupları arasında normal erkek veya kadın arkadaşta aranılan kriterler çok fazla farklılık göstermemektedir. Örneğin, Türkiye'de 19 yaş altı yaş grubunda bulunan gençlerin normal erkek veya kadın arkadaşlarında aradıkları en önemli özellik dürüstlük iken, bu kriter tüm diğer yaş grupları için de aynı bulunmuştur. İran'da da bu durum başka bir kriter özelinde aynıdır. Gerçekten

de, İran'da sadık olma kriteri normal erkek veya kadın arkadaşta aranılan en önemli kriter olarak tüm yaş gruplarında geçerli çıkmıştır.

Aşağıda Türkiye ve İran'da kadın ve erkeklere göre normal erkek/kadın arkadaşlarda bulunması gereken özelliklerin yaşlara göre dağılımlarında yer alan özelliklerin en önemlileri özetlenmiştir.

Türkiye ⟶	16-19 yaş	:	Dürüst, Yardımsever, Sırdaş
	20-29 yaş	:	Dürüst, Eğlenceli, Anlayışlı
	30-39 yaş	:	Dürüst, Sırdaş, Eğlenceli, Anlayışlı
	40-49 yaş	:	Dürüst, Yardımsever, Anlayışlı
	50-59 yaş	:	Dürüst, Sırdaş, Güvenilir
	60-69 yaş	:	Dürüst
İran ⟶	16-19 yaş	:	Dürüst, Sadık
	20-29 yaş	:	Dürüst, Eğitimli, Sadık
	30-39 yaş	:	Sadık, Dürüst, Eğitimli
	40-49 yaş	:	Sadık, Dürüst, Eğitimli
	50-59 yaş	:	Eğitimli, İyi huylu, Yardımsever
	60-69 yaş	:	Dürüst, İyi huylu

4. 6. Toplumda Herhangi bir Erkek/Kadında Bulunması Gereken Özellikler – Yaşa Göre Dağılım

Aşağıdaki Şekil 10'da, Türkiye ve İran'da kadın ve erkeklere göre toplumda herhangi bir erkek/kadının sahip olması gereken özelliklerin, katılımcıların yaşlarına göre dağılımları yer almaktadır.

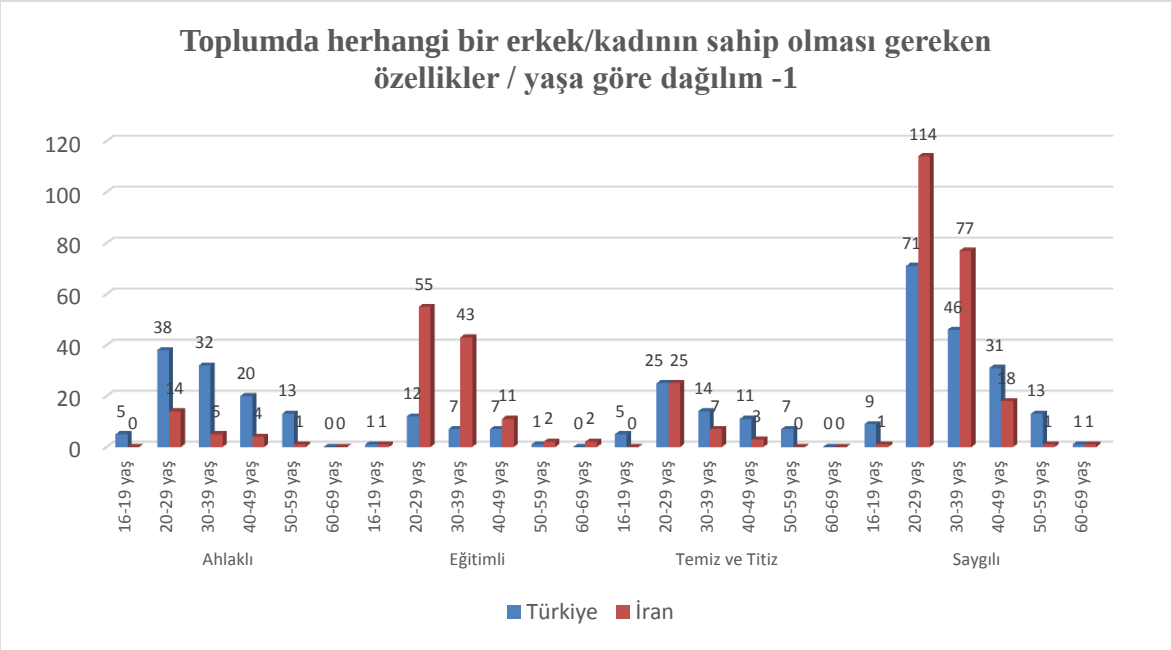

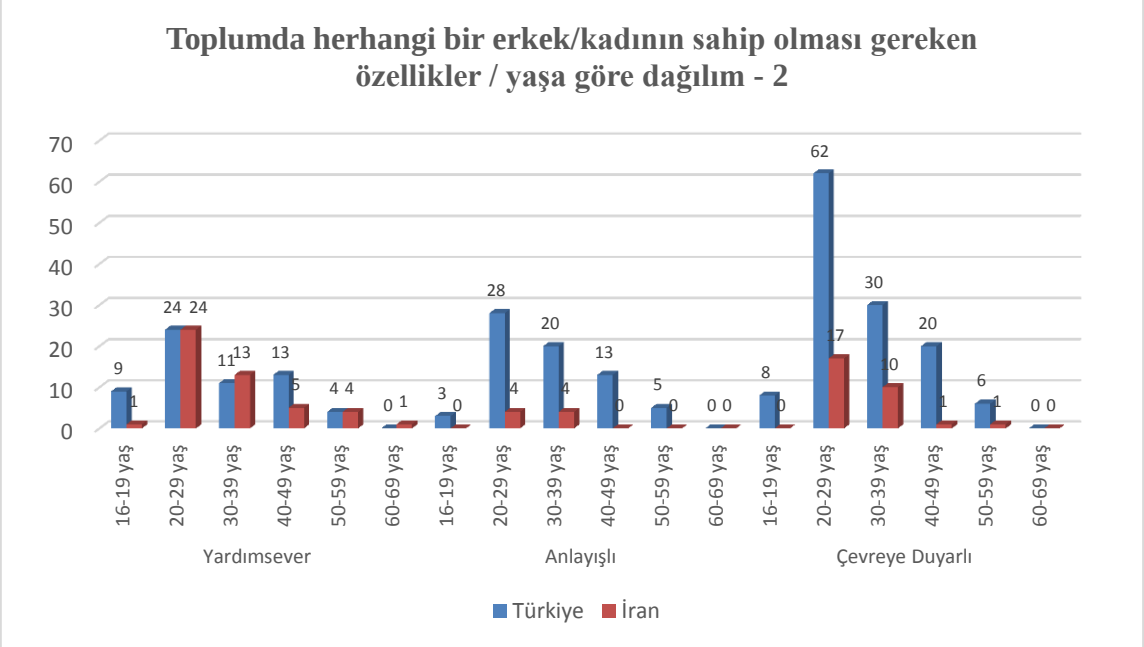

Şekil 10. Toplumda herhangi bir erkek/kadının sahip olması gereken özellikler / yaşa göre dağılım

Yukarıdaki tablolardan da anlaşılacağı üzere, yaş grupları arasında toplumda herhangi bir erkek veya kadının sahip olması gereken özellikler farklılık göstermemiştir. Bu anlamda, hem Türkiye'de hem de İran'da en önemli özellik tüm yaş grupları için saygılı olmak olarak belirlenmiştir.

Aşağıda Türkiye ve İran'da kadın ve erkeklere göre toplumda herhangi bir erkek/kadının sahip olması gereken özelliklerin yaşlara göre dağılımlarında yer alan özelliklerin en önemlileri özetlenmiştir.

Türkiye ⟶	16-19 yaş	:	Saygılı, Yardımsever, Çevreye duyarlı
	20-29 yaş	:	Saygılı, Çevreye duyarlı, Ahlaklı
	30-39 yaş	:	Çevreye duyarlı, Ahlaklı, Saygılı
	40-49 yaş	:	Çevreye duyarlı, Ahlaklı, Saygılı
	50-59 yaş	:	Ahlaklı, Saygılı, Temiz ve titiz
	60-69 yaş	:	Saygılı
İran ⟶	16-19 yaş	:	Saygılı, Eğitimli
	20-29 yaş	:	Saygılı, Eğitimli, Temiz ve titiz
	30-39 yaş	:	Saygılı, Eğitimli, Yardımsever
	40-49 yaş	:	Saygılı, Eğitimli, Yardımsever
	50-59 yaş	:	Eğitimli, Yardımsever
	60-69 yaş	:	Eğitimli

4. 7. Kadınlara Göre Evlenilecek Erkekte Bulunması Gereken Özellikler – Medeni Duruma Göre Dağılım

Kadınlara göre evlenilecek erkekte bulunması gereken özellikler, medeni duruma göre oldukça farklılaşmaktadır.

Aşağıdaki Şekil 11'de, Türkiye ve İran'da evli kadınlara göre evlenilecek erkekte bulunması gereken özelliklere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

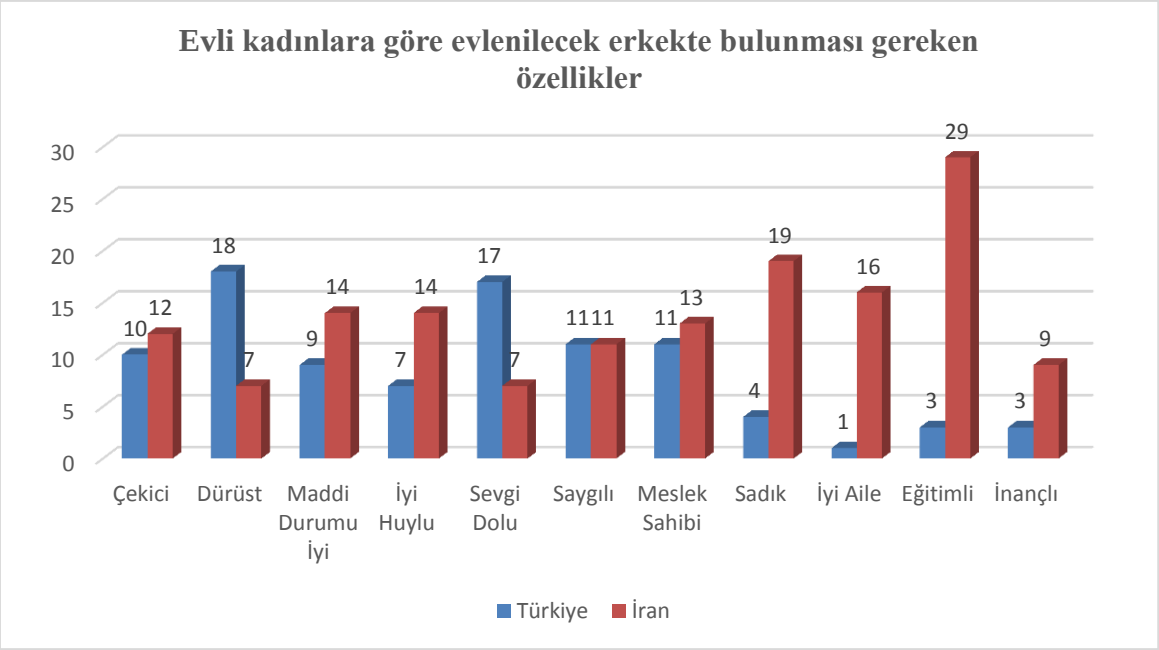

Şekil 11. Evli kadınlara göre evlenilecek erkekte bulunması gereken özellikler

Yukarıdaki grafiğe göre evli kadınlar arasında, Türkiye'de evlenilecek erkekte bulunması gereken en önemli faktör dürüstlük olurken; İran'da ise eğitimli olmak en önemli özellik olmuştur.

Aşağıdaki Şekil 12'de, Türkiye ve İran'da bekar kadınlara göre evlenilecek erkekte bulunması gereken özelliklere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

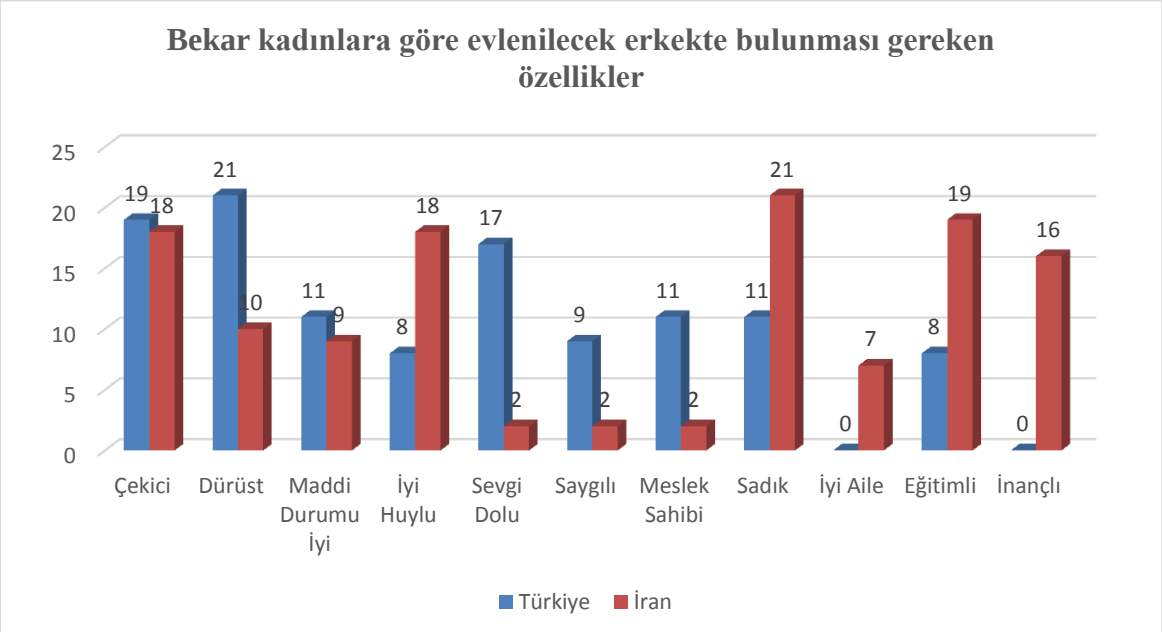

Şekil 12. Bekar kadınlara göre evlenilecek erkekte bulunması gereken özellikler

Yukarıdaki grafiğe göre, çekicilik ve dürüstlük, bekar Türk kadınlar arasında en önemli faktörler olurken; bekar İranlı kadınlar arasında ise eğitimli ve sadık olunması en önemli faktörler olmuştur.

Aşağıdaki Şekil 13'de, Türkiye ve İran'da boşanmış kadınlara göre evlenilecek erkekte bulunması gereken özelliklere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

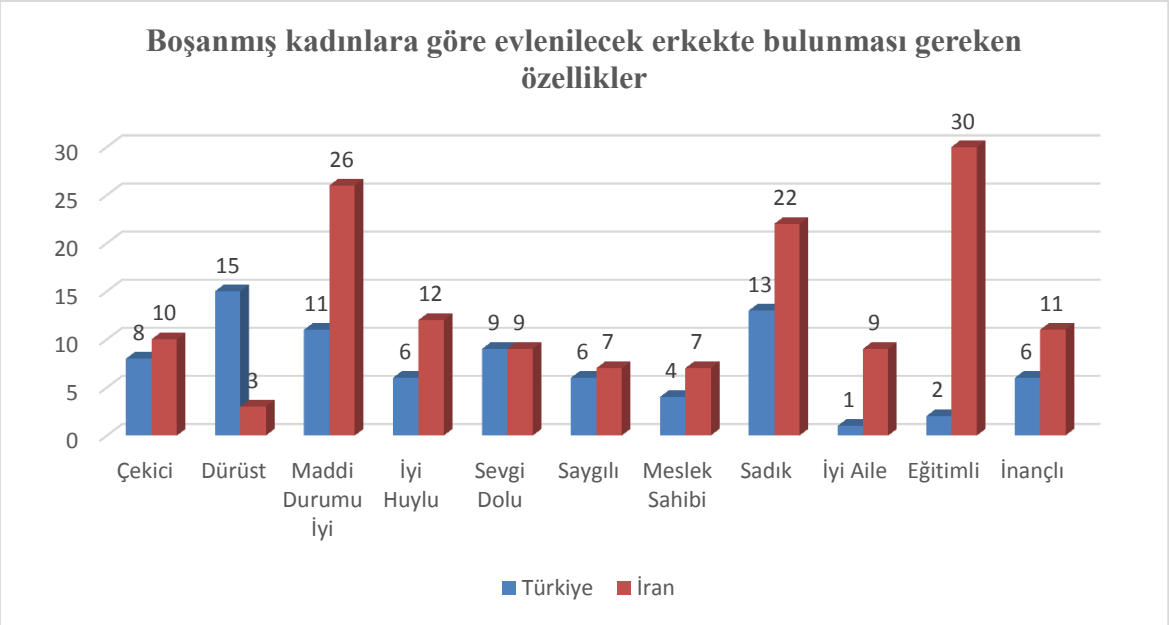

Şekil 13. Boşanmış kadınlara göre evlenilecek erkekte bulunması gereken özellikler

Boşanmış kadınlar arasında ise evlenilecek erkekte bulunması gereken en önemli faktörler İran'da maddi durumun iyi olması ve eğitimli olmak iken; Türkiye'de ise dürüstlük ve sadık olmak en önemli kriterlerdir.

4. 8. Erkeklere Göre Evlenilecek Kadında Bulunması Gereken Özellikler – Medeni Duruma Göre Dağılım

Erkeklere göre ise evlenilecek kadında bulunması gereken özellikler medeni duruma göre çok da fazla farklılaşmamaktadır.

Aşağıdaki Şekil 14'de, Türkiye ve İran'da evli erkeklere göre evlenilecek kadında bulunması gereken özelliklere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

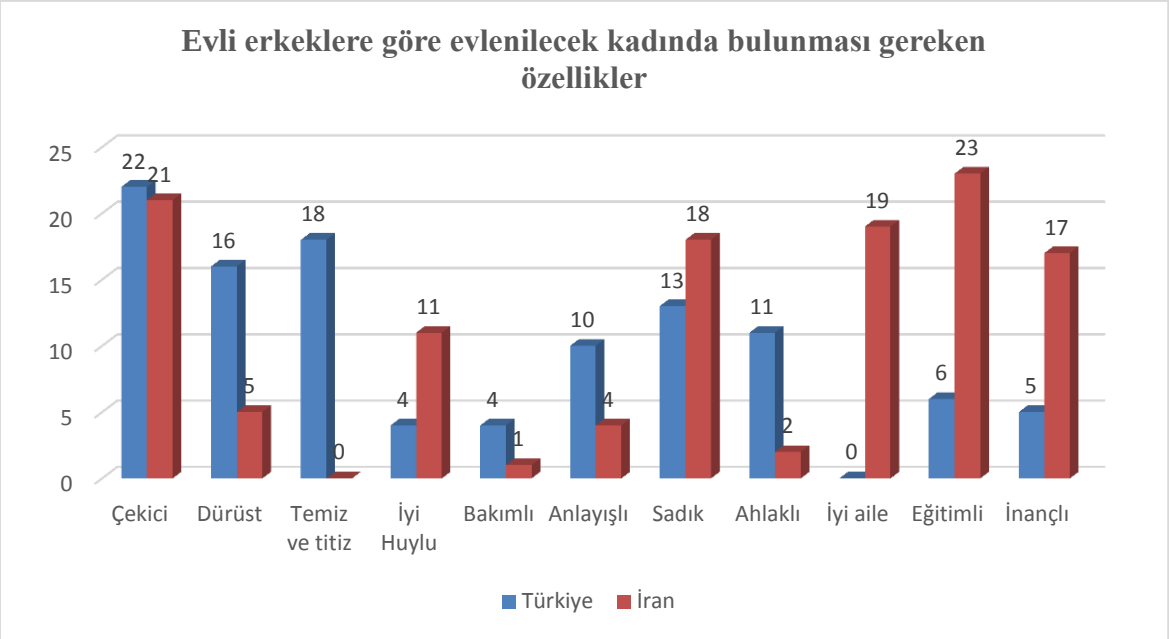

Şekil 14. Evli erkeklere göre evlenilecek kadında bulunması gereken özellikler

Yukarıdaki grafiğe göre, çekicilik hem İran'da hem de Türkiye'de evli erkeklere göre evlenilecek kadında bulunması gereken en önemli faktördür. Temizlik ve titizlik Türkiye'de evli erkekler için önemli faktörler arasında yer alırken, bu özellik İranlı evli erkekler için önemli bir kriter değildir. Buna benzer olarak, iyi bir aileye sahip olunması ve eğitimli olmak İran'da evli erkekler için önemli faktörler arasında yer alırken, bu özellikler Türkiyeli evli erkekler için önemli kriterler olarak yer almamaktadır.

Aşağıdaki Şekil 15'de, Türkiye ve İran'da bekar erkeklere göre evlenilecek kadında bulunması gereken özelliklere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

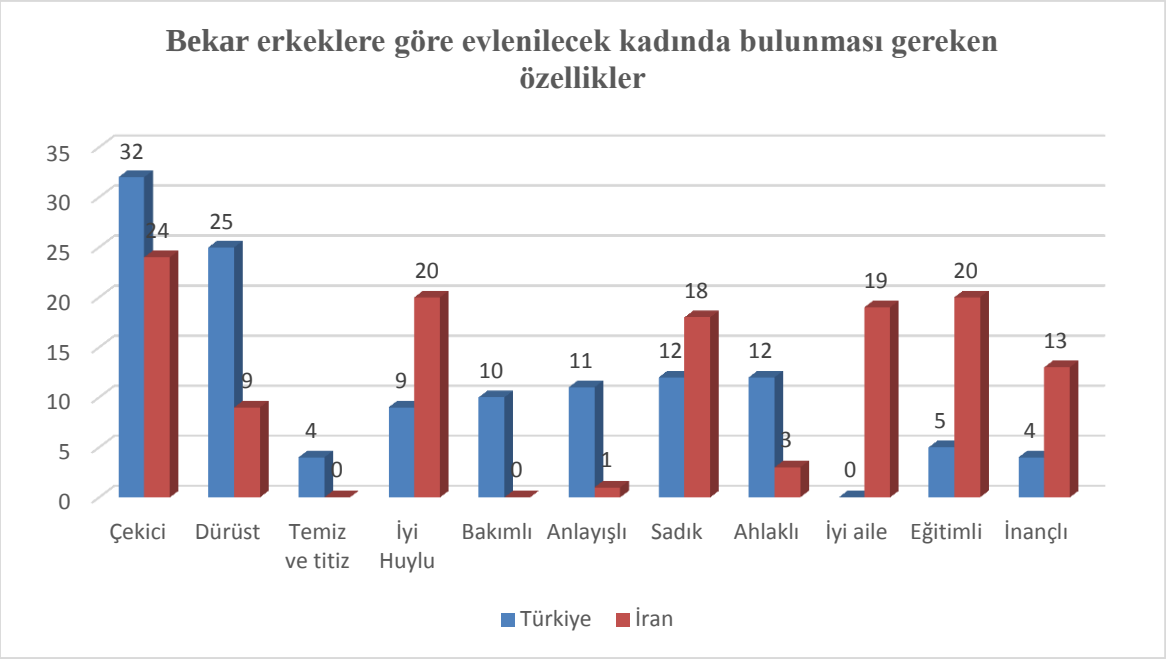

Şekil 15. Bekar erkeklere göre evlenilecek kadında bulunması gereken özellikler

Çekicilik, İran veya Türkiye ayrımı olmaksızın bekar erkekler için evlenilecek kadında bulunması gereken en önemli faktör olarak ortaya çıkmıştır.

Aşağıdaki Şekil 16'da, Türkiye ve İran'da boşanmış erkeklere göre evlenilecek kadında bulunması gereken özelliklere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

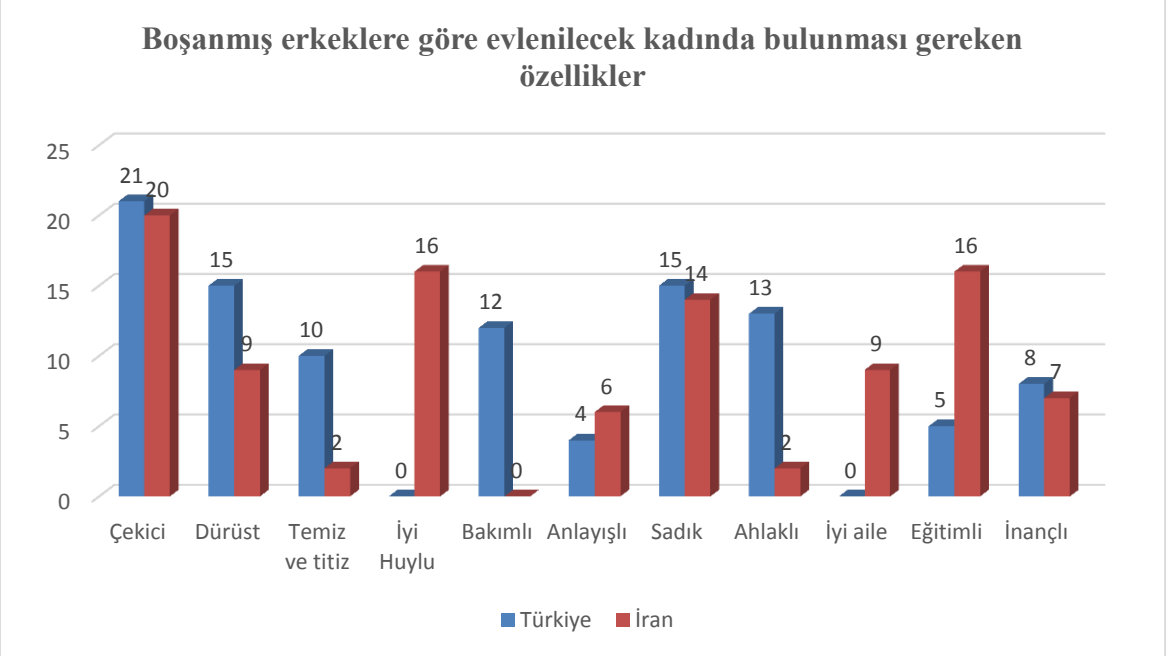

Şekil 16. Boşanmış erkeklere göre evlenilecek kadında bulunması gereken özellikler

Tıpkı bekar erkeklerde olduğu gibi, boşanmış erkekler için de çekicilik, İran veya Türkiye ayrımı olmaksızın evlenilecek kadında bulunması gereken en önemli faktördür.
Aşağıda Türkiye ve İran'da erkek ve kadınlara göre evlenilecek kişide bulunması gereken özelliklerin en önemlileri özetlenmiştir.

Türkiye ⟶ Evli : Erkek : Çekici, Dürüst, Temiz ve titiz

Kadın : Dürüst, Sevgi dolu, Saygılı, Meslek sahibi

Bekar : Erkek : Çekici, Dürüst, Sadık, Ahlaklı

Kadın : Çekici, Dürüst, Sevgi dolu

Boşanmış: Erkek : Çekici, Dürüst, Sadık

Kadın : Dürüst, Maddi durumu iyi, Sadık

İran ⟶ Evli : Erkek : Eğitimli, Çekici, İyi aile

Kadın : Eğitimli, Sadık, İyi aile

Bekar : Erkek : Çekici, İyi huylu, Eğitimli

Kadın : Sadık, Eğitimli, İyi huylu, Çekici

Boşanmış: Erkek : Çekici, İyi huylu, Eğitimli

Kadın : Eğitimli, Maddi durumu iyi, Sadık

4. 9. Katılımcıların Boşanmadan Önceki Evlilik Sürelerine Göre Dağılımı

Aşağıdaki Tablo 7'de boşanmış katılımcıların boşanmadan önceki evlilik sürelerinin ülkelere göre nasıl farklılaştığı görülmektedir.

Tablo 7. Ülke ile Katılımcıların Boşanmadan Önceki Evlilik Süreleri Çapraz Tablosu (Crosstabulation)

Ülke * Boşanmadan Önceki Evlilik Süresi Çapraz Tablo (Crosstabulation)									
			Boşanmadan Önceki Evlilik Süresi						
			6 aydan az	6 ay-1 yıl arası	1-5 yıl arası	6-10 yıl arası	11-20 yıl arası	21 yıl ve daha fazla	Toplam
Ülke	Türkiye	Sıklık	2	10	35	25	20	8	100
		% yüzde Ülke	2.0%	10.0%	35.0%	25.0%	20.0%	8.0%	100.0%
	Iran	Sıklık	7	20	41	20	8	4	100
		% yüzde Ülke	7.0%	20.0%	41.0%	20.0%	8.0%	4.0%	100.0%
Toplam		Sıklık	9	30	76	45	28	12	200
		% yüzde Ülke	4.5%	15.0%	38.0%	22.5%	14.0%	6.0%	100.0%

Tabloya göre, boşanmadan önceki evlilik süreleri Türkiye'de İran'dakinden daha uzundur. Boşanmadan önce 5 yılın üzerinde evlilikleri devam eden çiftlerin oranı Türkiye'de %53 iken, İran'da bu oran %32'dir.

Aşağıdaki Tablo 8'de ise, ülke ile boşanmış katılımcıların boşanmadan önceki evlilik süreleri arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamına ilişkin ki-kare testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 8. Ülke ile Katılımcıların Boşanmadan Önceki Evlilik Süreleri Çapraz Tablosu / Ki-Kare Testi

Ki-Kare Testi			
	Değer	sd	*p*
x^2	13.617[a]	5	**.018**
Benzerlik Oranı	14.043	5	.015
Doğrusal İlişki	12.706	1	.000
N	200		

Yukarıdaki tabloya göre, ülke ile katılımcıların boşanmadan önceki evlilik sürelerinin arasındaki ilişki, istatistiksel olarak da anlamlıdır (p = 0.018, <0.05).

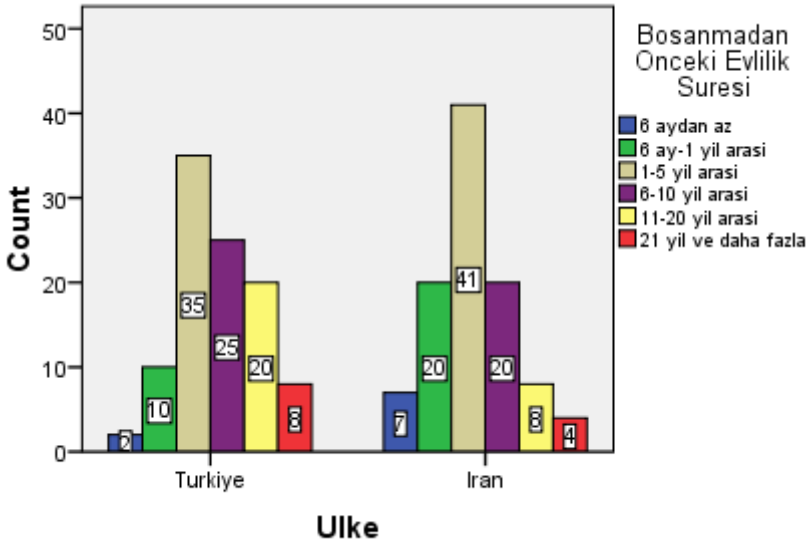

Şekil 17. Ülke ile katılımcıların boşanmadan önceki evlilik süreleri çapraz tablosu (crosstabulation) grafiği

4. 10. Katılımcıların Boşanmadan Sonraki Sürelerine Göre Dağılımı

Aşağıdaki Tablo 9'da, boşanmış katılımcıların boşandıktan sonraki sürelerinin ülkelere göre nasıl farklılaştığı görülmektedir.

Tablo 9. Ülke ile Katılımcıların Boşanmadan Sonraki Süresi Çapraz Tablosu (Crosstabulation)

Ülke * Boşanmadan Sonraki Süre Çapraz Tablo (Crosstabulation)

			Boşanmadan Sonraki Süre						
			6 aydan az	6 ay-1 yıl arası	1-5 yıl arası	6-10 yıl arası	11-20 yıl arası	21 yıl ve daha fazla	Toplam
Ülke	Türkiye	Sıklık	10	25	49	11	4	1	100
		% yüzde Ulke	10.0%	25.0%	49.0%	11.0%	4.0%	1.0%	100.0%
	Iran	Sıklık	10	43	37	7	3	0	100
		% yüzde Ülke	10.0%	43.0%	37.0%	7.0%	3.0%	.0%	100.0%
Toplam		Sıklık	20	68	86	18	7	1	200
		% yüzde Ülke	10.0%	34.0%	43.0%	9.0%	3.5%	.5%	100.0%

Tabloya göre, boşanmadan sonraki süreler İran'da Türkiye'den daha kısadır. Bunun anlamı son bir senede İran'da Türkiye'den fazla sayıda çift boşanmıştır. Aynı zamanda İran'da boşanmayı takiben daha kısa sürede yeni evliliklerin yapıldığı söylenebilir.

Aşağıdaki Tablo 10'da ise, ülke ile boşanmış katılımcıların boşanmadan sonraki süreleri arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamına ilişkin ki-kare testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 10. Ülke ile Katılımcıların Boşanmadan Sonraki Süresi Çapraz Tablosu / Ki-Kare Testi

Ki-Kare Testi			
	Değer	sd	*p*
x^2	8.471[a]	5	**.132**
Benzerlik Oranı	8.928	5	.112
Doğrusal İlişki	4.113	1	.043
N	200		

Yukarıdaki tabloya göre, ülke ile katılımcıların boşandıktan sonraki sürelerinin arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki değildir (p = 0.132, <0.05).

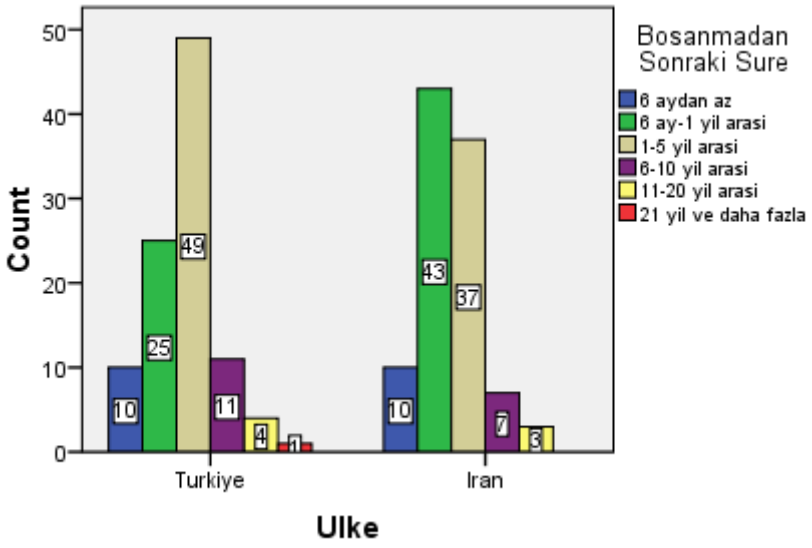

Şekil 18.Ülke ile katılımcıların boşanmadan sonraki süresi çapraz tablosu (crosstabulation) grafiği

4. 11. Katılımcıların Evlilik Sürelerine Göre Dağılımı

Aşağıdaki Tablo 11'de, katılımcıların evlilik sürelerinin ülkelere göre nasıl farklılaştığı görülmektedir.

Tablo 11. Ülke ile Katılımcıların Evlilik Süreleri Çapraz Tablosu (Crosstabulation)

Ulke * Evlilik Süresi Çapraz Tablo (Crosstabulation)									
			Evlilik Süresi						
			6 aydan az	6 ay-1 yıl arası	1-5 yıl arası	6-10 yıl arası	11-20 yıl arası	21 yıl ve daha fazla	Toplam
Ulke	Türkiye	Sıklık	8	17	53	42	39	41	200
		% yüzde Ulke	4.0%	8.5%	26.5%	21.0%	19.5%	20.5%	100.0%
	Iran	Sıklık	16	28	65	48	30	13	200
		% yüzde Ulke	8.0%	14.0%	32.5%	24.0%	15.0%	6.5%	100.0%
Toplam		Sıklık	24	45	118	90	69	54	400
		% yüzde Ulke	6.0%	11.2%	29.5%	22.5%	17.2%	13.5%	100.0%

Tabloya göre, Türkiye'de evlilik sürelerinin İran'dan daha fazla olduğu görülmektedir. Gerçekten de 21 yıl ve üzeri süreli evlilik durumu Türkiye'de İran'dan 3 kat daha fazladır.

Aşağıdaki Tablo 12'de ise, ülke ile katılımcıların evlilik süreleri arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamına ilişkin ki-kare testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 12. Ülke ile Katılımcıların Evlilik Süreleri Çapraz Tablosu / Ki-Kare Testi

Ki-Kare Testi			
	Değer	sd	*p*
x^2	22.668[a]	5	**.000**
Benzerlik Oranı	23.486	5	.000
Doğrusal İlişki	19.536	1	.000
N	400		

Yukarıdaki tabloya göre, ülke ile katılımcıların evlilik sürelerinin arasındaki ilişki, istatistiksel olarak da anlamlıdır (p = 0.000, <0.05).

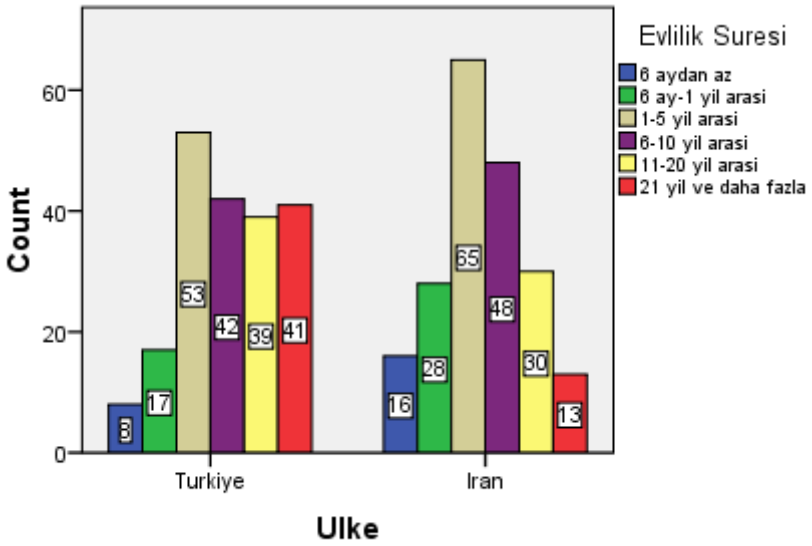

Şekil 19. Ülke ile katılımcıların evlilik süreleri çapraz tablosu (crosstabulation) grafiği

4. 12. Katılımcıların İlişki Durumlarına Göre Dağılımı

Aşağıdaki Tablo 13'de, katılımcıların ilişki durumlarının ülkelere göre nasıl farklılaştığı görülmektedir.

Tablo 13. Ülke ile Katılımcıların İlişki Durumları Çapraz Tablosu (Crosstabulation)

Ülke * İlişki Durumu Çapraz Tablo (Crosstabulation)					
			İlişki Durumu		
			Var	Yok	Toplam
Ülke	Türkiye	Sıklık	156	144	300
		% yüzde Ülke	52.0%	48.0%	100.0%
	Iran	Sıklık	186	114	300
		% yüzde Ülke	62.0%	38.0%	100.0%
Toplam		Sıklık	342	258	600
		% yüzde Ülke	57.0%	43.0%	100.0%

Tabloya göre, İran'da daha çok sayıda kişinin hali hazırda bir ilişkisi bulunmaktadır.

Aşağıdaki Tablo 14'de ise, ülke ile katılımcıların ilişki durumları arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamına ilişkin ki-kare testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 14. Ülke ile Katılımcıların İlişki Durumları Çapraz Tablosu / Ki-Kare Testi

Ki-Kare Testi			
	Değer	sd	*p*
x^2	6.120[a]	1	**.013**
Benzerlik Oranı	6.131	1	.013
Doğrusal İlişki	6.110	1	.013
N	600		

Yukarıdaki tabloya göre, ülke ile katılımcıların ilişki durumları arasındaki ilişki, istatistiksel olarak da anlamlıdır (p = 0.013, <0.05).

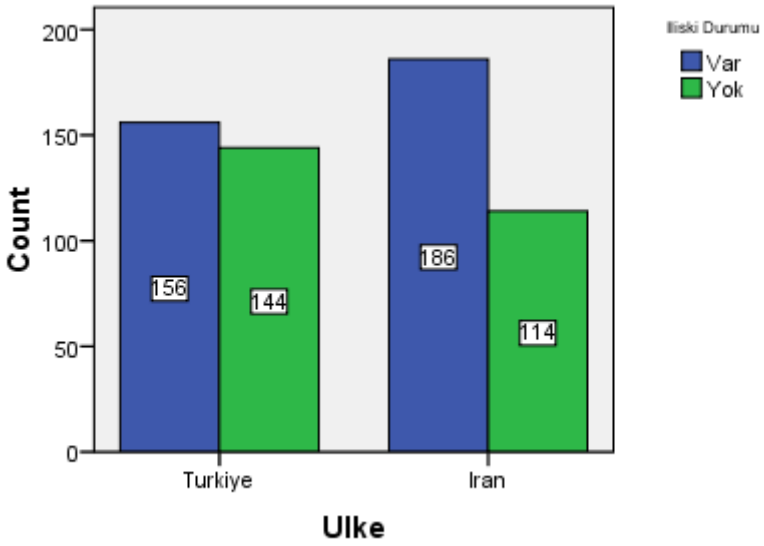

Şekil 20. Ülke ile katılımcıların ilişki durumları çapraz tablosu (crosstabulation) grafiği

4. 13. Katılımcıların İlişki Sürelerine Göre Dağılımı

Aşağıdaki Tablo 15'de, katılımcıların var olan ilişki sürelerinin ülkelere göre nasıl farklılaştığı görülmektedir.

Tablo 15. Ülke ile Katılımcıların İlişki Süreleri Çapraz Tablosu (Crosstabulation)

Ulke * İlişki Süresi Çapraz Tablo (Crosstabulation)									
			İlişki Süresi						
			6 aydan az	6 ay-1 yıl arası	1-5 yıl arası	6-10 yıl arası	11-20 yıl arası	21 yıl ve daha fazla	Toplam
Ülke	Türkiye	Sıklık	29	34	41	13	20	19	156
		% yüzde Ülke	18.6%	21.8%	26.3%	8.3%	12.8%	12.2%	100.0%
	Iran	Sıklık	41	25	55	33	23	9	186
		% yüzde Ülke	22.0%	13.4%	29.6%	17.7%	12.4%	4.8%	100.0%
Toplam		Sıklık	70	59	96	46	43	28	342
		% yüzde Ülke	20.5%	17.3%	28.1%	13.5%	12.6%	8.2%	100.0%

Tabloya göre, Türkiye'de katılımcıların ilişki süreleri İran'a göre daha uzun olarak belirlenmiştir.

Aşağıdaki Tablo 16'da ise, ülke ile katılımcıların ilişki süreleri arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamına ilişkin ki-kare testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 16. Ülke ile Katılımcıların İlişki Süreleri Çapraz Tablosu / Ki-Kare Testi

Ki-Kare Testi			
	Değer	sd	*p*
x^2	15.435[a]	5	.009
Benzerlik Oranı	15.713	5	.008
Doğrusal İlişki	.522	1	.470
N	342		

Yukarıdaki tabloya göre, ülke ile katılımcıların var olan ilişki sürelerinin arasındaki ilişki, istatistiksel olarak da anlamlıdır (p = 0.004, <0.05).

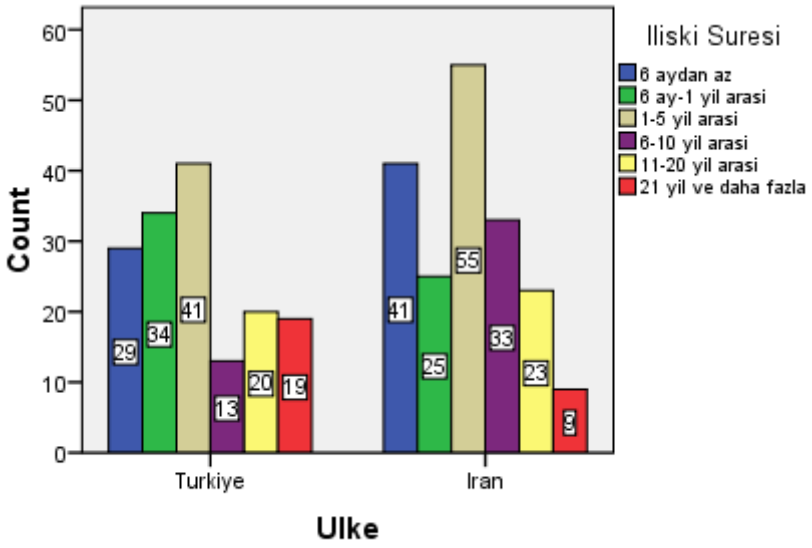

Şekil 21. Ülke ile katılımcıların ilişki süreleri çapraz tablosu (crosstabulation) grafiği

4. 14. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları

Aşağıdaki Tablo 17'de, katılımcıların eğitim durumlarının ülkelere göre nasıl farklılaştığı görülmektedir.

Tablo 17. Ülke ile Katılımcıların Eğitim Durumları Çapraz Tablosu (Crosstabulation)

Ülke * Eğitim Durumu Çapraz Tablo (Crosstabulation)

			Eğitim Durumu					
			İlköğretim	Ortaöğretim	Lise	Üniversite	Yüksek Lisans	Toplam
Ulke	Türkiye	Sıklık	27	40	112	99	22	300
		% yüzde Ulke	9.0%	13.3%	37.3%	33.0%	7.3%	100.0%
	Iran	Sıklık	1	6	51	194	48	300
		% yüzde Ulke	.3%	2.0%	17.0%	64.7%	16.0%	100.0%
Toplam		Sıklık	28	46	163	293	70	600
		% yüzde Ulke	4.7%	7.7%	27.2%	48.8%	11.7%	100.0%

Tabloya göre, katılımcıların eğitim durumları İran'da daha yüksektir.

Aşağıdaki Tablo 18'de ise, ülke ile katılımcıların eğitim durumları arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamına ilişkin ki-kare testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 18. Ülke ile Katılımcıların Eğitim Durumları Çapraz Tablosu / Ki-Kare Testi

Ki-Kare Testi			
	Değer	sd	*p*
x^2	1.126E2[a]	4	**.000**
Benzerlik Oranı	122.986	4	.000
Doğrusal İlişki	98.831	1	.000
N	600		

Yukarıdaki tabloya göre, ülke ile katılımcıların eğitim durumları arasındaki ilişki, istatistiksel olarak da anlamlıdır (p = 0.000, <0.05).

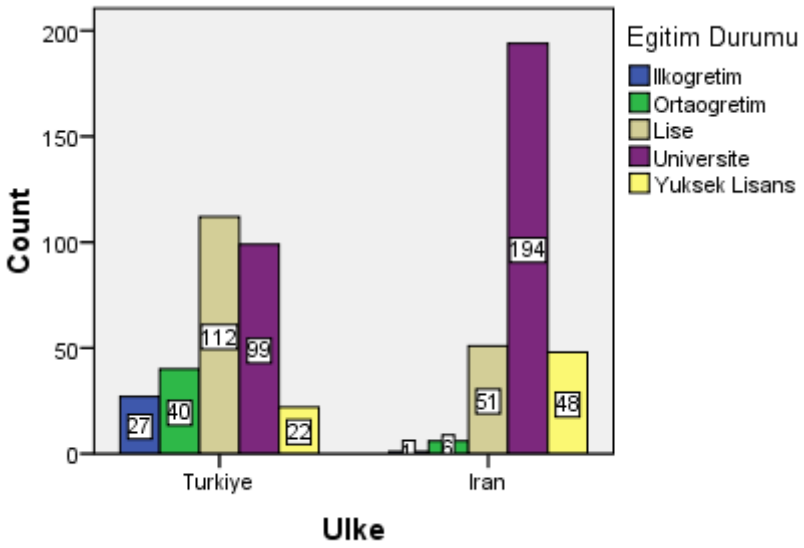

Şekil 22. Ülke ile katılımcıların eğitim durumları çapraz tablosu (crosstabulation) grafiği

4. 15. Katılımcıların Sahip Oldukları Çocuk Sayılarına Göre Dağılımı

Aşağıdaki Tablo 19'da, katılımcıların çocuk sayısının ülkelere göre nasıl farklılaştığı görülmektedir.

Tablo 19. Ülke ile Katılımcıların Çocuk Sayısı Çapraz Tablosu (Crosstabulation)

Ülke * Çocuk Sayısı Çapraz Tablo (Crosstabulation)									
			Çocuk Sayısı						
			Yok	1	2	3	4	5	6 ve 6'dan fazla	Toplam
Ülke	Türkiye	Sıklık	138	51	48	34	16	7	6	300
		% yüzde Ülke	46.0%	17.0%	16.0%	11.3%	5.3%	2.3%	2.0%	100.0%
	Iran	Sıklık	203	53	36	8	0	0	0	300
		% yüzde Ülke	67.7%	17.7%	12.0%	2.7%	.0%	.0%	.0%	100.0%
Toplam		Sıklık	341	104	84	42	16	7	6	600
		% yüzde Ülke	56.8%	17.3%	14.0%	7.0%	2.7%	1.2%	1.0%	100.0%

Tabloya göre, Türk katılımcıların daha fazla çocuk sahibi olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki Tablo 20'de ise, ülke ile katılımcıların çocuk sayısı arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamına ilişkin ki-kare testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 20. Ülke ile Katılımcıların Çocuk Sayısı Çapraz Tablosu / Ki-Kare Testi

Ki-Kare Testi			
	Değer	sd	*p*
x^2	59.238	6	**.000**
Benzerlik Oranı	71.751	6	.000
Doğrusal İlişki	55.605	1	.000
N	600		

Yukarıdaki tabloya göre, ülke ile katılımcıların sahip oldukları çocuk sayısı arasındaki ilişki, istatistiksel olarak da anlamlıdır (p = 0.000, <0.05).

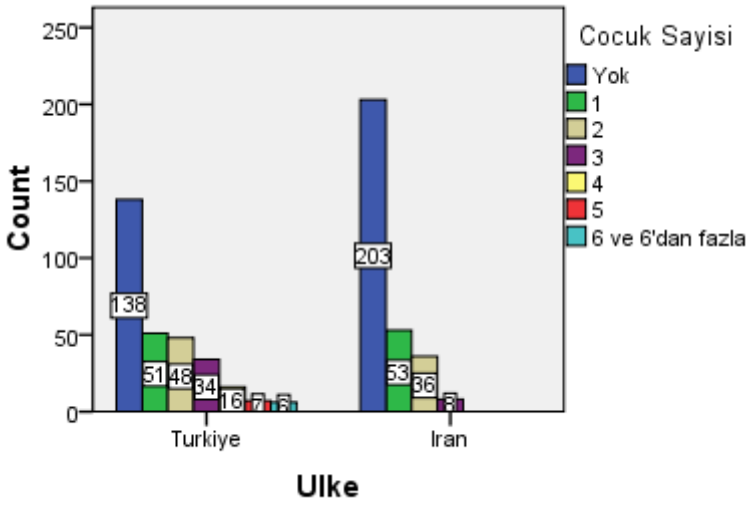

Şekil 23. Ülke ile katılımcıların çocuk sayısı çapraz tablosu (crosstabulation) grafiği

4. 16. Katılımcıların Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

Aşağıdaki Tablo 21'de, katılımcıların çalışma durumlarının ülkelere göre nasıl farklılaştığı görülmektedir.

Tablo 21. Ülke ile Katılımcıların Çalışma Durumları Çapraz Tablosu (Crosstabulation)

Ülke * Çalışma Durumu Çapraz Tablo (Crosstabulation)							
			Çalışma Durumu				
			Çalışan	Çalışmayan	Emekli	Öğrenci	Toplam
Ülke	Türkiye	Sıklık	211	52	11	26	300
		% yüzde Ülke	70.3%	17.3%	3.7%	8.7%	100.0%
	Iran	Sıklık	166	61	3	70	300
		% yüzde Ülke	55.3%	20.3%	1.0%	23.3%	100.0%
Toplam		Sıklık	377	113	14	96	600
		% yüzde Ülke	62.8%	18.8%	2.3%	16.0%	100.0%

Tabloya göre, çalışmayan ve öğrenci sayısının İran'da daha fazla olduğu; emekli sayısının ise Türkiye'de daha çok olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki Tablo 22'de ise, ülke ile katılımcıların çalışma durumları arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamına ilişkin ki-kare testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 22. Ülke ile Katılımcıların Çalışma Durumları Çapraz Tablosu / Ki-Kare Testi

Ki-Kare Testi			
	Değer	sd	*p*
x^2	30.826[a]	3	**.000**
Benzerlik Oranı	31.901	3	.000
Doğrusal İlişki	21.478	1	.000
N	600		

Yukarıdaki tabloya göre, ülke ile katılımcıların çalışma durumları arasındaki ilişki, istatistiksel olarak da anlamlıdır (p = 0.000, <0.05).

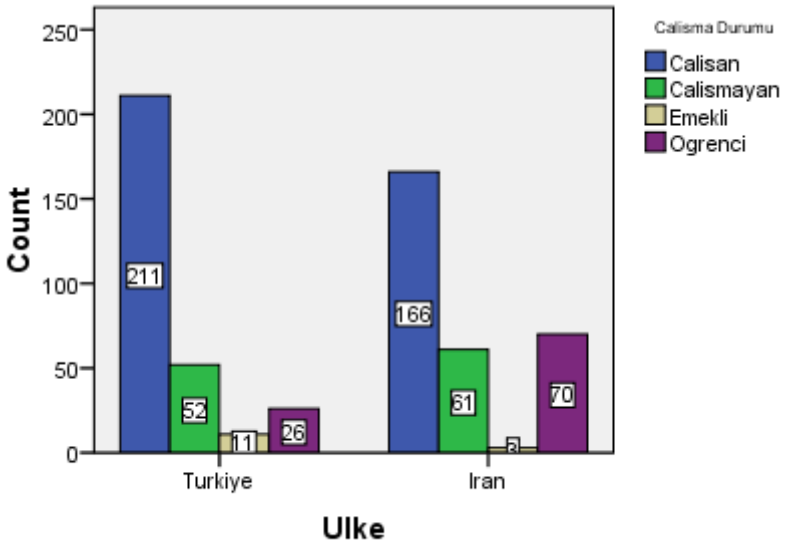

Şekil 24. Ülke ile katılımcıların çalışma durumları çapraz tablosu (crosstabulation) grafiği

4. 17. Katılımcıların İkamet Yerlerine Göre Dağılımı

Aşağıdaki Tablo 23'de, katılımcıların ikamet yerlerinin ülkelere göre nasıl farklılaştığı görülmektedir.

Tablo 23. Ülke ile Katılımcıların İkamet Yeri Çapraz Tablosu (Crosstabulation)

Ülke * İkamet Yeri Crosstabulation						
			İkamet Yeri			
			Kasaba	Şehir	Büyükşehir	Toplam
Ülke	Türkiye	Sıklık	0	6	294	300
		% yüzde Ülke	.0%	2.0%	98.0%	100.0%
	Iran	Sıklık	10	21	268	299
		% yüzde Ülke	3.3%	7.0%	89.6%	100.0%
Toplam		Sıklık	10	27	562	599
		% yüzde Ülke	1.7%	4.5%	93.8%	100.0%

Tabloya göre, her iki katılımcı grubun da büyükşehirlerde yaşadıkları görülmektedir.

Aşağıdaki Tablo 24'de ise, ülke ile katılımcıların ikamet yerleri arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamına ilişkin ki-kare testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 24. Ülke ile Katılımcıların İkamet Yeri Çapraz Tablosu / Ki-Kare Testi

Ki-Kare Testi			
	Değer	sd	*p*
x^2	19.535	2	**.000**
Benzerlik Oranı	23.890	2	.000
Doğrusal İlişki	19.403	1	.000
N	599		

Yukarıdaki tabloya göre, ülke ile katılımcıların ikamet ettikleri yer arasındaki ilişki, istatistiksel olarak da anlamlıdır (p = 0.000, <0.05).

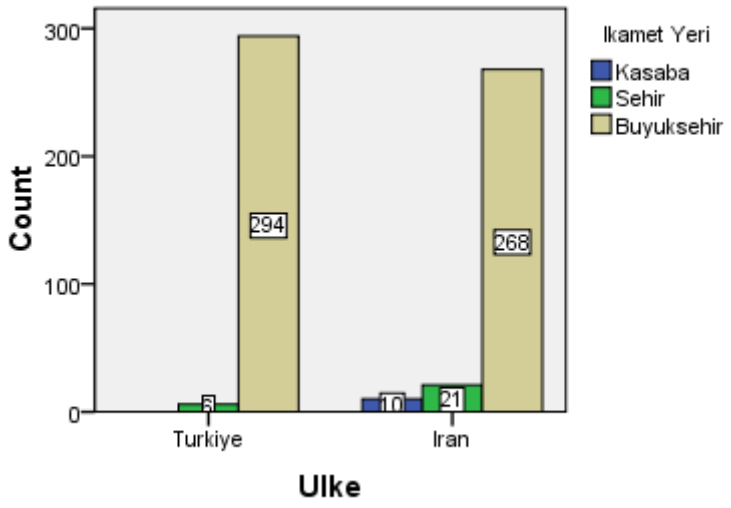

Şekil 25.Ülke ile katılımcıların ikamet yeri çapraz tablosu (crosstabulation) grafiği

4. 18. Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı

Aşağıdaki Tablo 25'de, katılımcıların gelir düzeyi dağılımlarının ülkelere göre nasıl farklılaştığı görülmektedir.

Tablo 25. Ülke ile Katılımcıların Gelir Düzeyleri Çapraz Tablosu (Crosstabulation)

Ulke * Gelir Düzeyi Çapraz Tablo (Crosstabulation)							
			Gelir Düzeyi				
			Kötü	Orta	İyi	Çok iyi	Toplam
Ulke	Türkiye	Sıklık	43	148	85	24	300
		% yüzde Ulke	14.3%	49.3%	28.3%	8.0%	100.0%
	Iran	Sıklık	51	128	109	12	300
		% yüzde Ulke	17.0%	42.7%	36.3%	4.0%	100.0%
Toplam		Sıklık	94	276	194	36	600
		% yüzde Ulke	15.7%	46.0%	32.3%	6.0%	100.0%

Tabloya göre, Türkiye'deki katılımcıların neredeyse yarısının (%49'u) gelir durumu orta seviyedir. İran'da ise, yine katılımcıların çoğunluğunun (%43) gelir düzeyi orta seviyedir. İran'da gelir düzeyi iyi seviyede olan katılımcıların oranı Türkiye'dekinden daha fazladır. Çok iyi düzeyde gelir durumuna sahip olan katılımcıların oranı ise Türkiye'de fazladır.

Aşağıdaki Tablo 26'da ise, ülke ile katılımcıların gelir düzeyleri arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamına ilişkin ki-kare testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 26. Ülke ile Katılımcıların Gelir Düzeyleri Çapraz Tablosu / Ki-Kare Testi

Ki-Kare Testi			
	Değer	sd	*p*
x^2	9.099[a]	3	**.028**
Benzerlik Oranı	9.186	3	.027
Doğrusal İlişki	.167	1	.683
N	600		

Yukarıdaki tabloya göre, ülke ile katılımcıların gelir düzeyleri arasındaki ilişki, istatistiksel olarak da anlamlıdır (p = 0.028, <0.05).

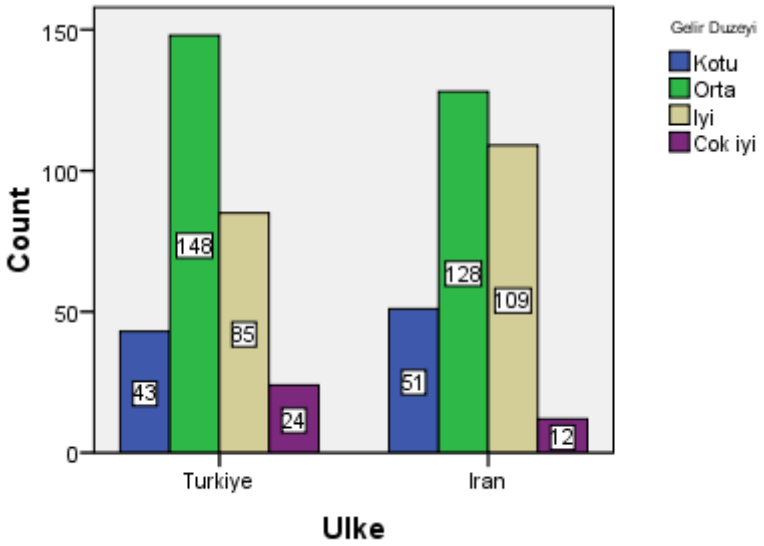

Şekil 26. Ülke ile katılımcıların gelir düzeyleri çapraz tablosu (crosstabulation) grafiği

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Araştırmanın temel amacı, karşı cins tercihlerini kültürler arası karşılaştırma yaparak ortaya koymaktır. Bu bağlamda karşılaştırmalı çalışma yapılması açısından seçilmiş iki ülke olan İran ve Türkiye'de karşı cins tercihlerini belirlemek adına, çalışmada hem eş seçimini etkileyen faktörler, hem normal arkadaşlarda aranan özellikler, hem de toplumda herhangi bir bireyde olması gereken özellikler birlikte incelenmiştir. Bu araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular ışığında, yukarıda belirtilen üç kategori araştırmanın alt sorularına göre teker teker ele alınmıştır.

- Karşı cins tercihlerinde etkili olan faktörler nelerdir?

Bu araştırmanın amacına uygun olarak yapılan yazın taraması göstermiştir ki, insanlar bir eş adayını isteme ya da istememe seçimini yapmaya yetkilidirler ve bunu bazı kriterlere göre yaparlar. Evlilik ve bir eş seçimi İran ve Türkiye'de de diğer ülkelerdeki kadar önemlidir ve bu konu ile ilgili çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Örneğin Hamidzade vd. (2002) tarafından İran'da yapılan bir çalışmada; evlilik için en önemli kriterler zihinsel olgunluk, görünüş, iffet ve nezaket, sosyal statü ve aile statüsü ve sadakat olarak belirlenmiştir. Haghighizadeh, Kararmi ve Soltani (2001) tarafından yapılan diğer bir İran çalışmasında, çoğu kadın ve erkeğin bakış açısına göre evlilik için en önemli kriterin ahlak olduğu, ancak kadınlar ile erkekler arasında belirgin farklılıkların olduğu ortaya çıkmıştır. Türkiye'de ise gelin adayları çoğunlukla, hamaratlık, saygı, temizlik, ailenin geçmişi ve sosyo-ekonomik düzey kriterleri dahilinde değerlendirilmektedir sonucuna ulaşılmıştır (Özgüven, 2001). Damat adaylarının ise değerlendirilme kriteri daha çok sosyoekonomik değerlerle ilgilidir. Damadın iyi bir işinin ve ekonomik gelirinin olması birçok aile ve gelin için tercih sebebi olarak yeterli olabilmektedir (Özgüven, 2001).

Bunun yanı sıra, genel değerlendirme yapıldığında herhangi bir erkek/kadın arkadaşta bulunması gereken özellikler arasında en göze çarpan konu ahlaklı ve dürüst olunmasıdır. Bu durum her iki ülke için de geçerlidir, çünkü her iki toplumun da özünde Müslümanlık bulunmaktadır. Müslüman toplumlarda dürüst olmak bir erdem olarak kabul edilmiş bulunmaktadır. Yalana yer bulunmamaktadır. Yine ahlaklı ve saygılı olma Müslüman toplumlarda beklenen en önemli özellikler arasındadır. Bu sonuçların benzer orta doğu ve Müslüman özellikleri sergileyen iki toplum için de aynı çıkması doğaldır.

Bu araştırma da benzer sonuçlar ortaya koymuştur. Sonuçlar genel olarak incelendiğinde ortaya çıkan tablo göstermektedir ki, dış görünümün iyi olması ve eğitimli olma faktörleri evlenilecek kişide aranan en önemli özelliklerdir. Bunun yanı sıra dürüst olma ve eğitimli olma normal arkadaşta aranan en önemli özellikler olarak karşımıza çıkarken, toplumda herhangi bir bireyde aranan özellik ise saygılı olma olarak karşımıza çıkmaktadır.

Normal erkek veya kadında olması gereken özellikler ve normal arkadaşta olması gereken özellikler açısından ise sosyal rol kuramı ile bağlantılı sonuçlar elde edilmiştir. Bu anlamda sosyal rol kuramına göre, toplum içinde kadın ve erkeğin çocuk yaşlardan itibaren nasıl bir eğitim aldıkları, cinsiyetler ve sınıflar arasındaki eşitsizlikler, sosyalleşme süreci gibi faktörler toplumda herhangi bir erkek/kadının sahip olması gereken özellikler açısından önemlidir (Eagly ve Wood, 1999; Doosje vd., 1999). Bu çalışmada da normal bir erkek veya kadından ve arkadaştan en çok beklenti eğitimli, saygılı ve dürüst olmasıdır. Bu anlamda açıkça eş seçimi normal arkadaş seçiminden oldukça farklı bir olgudur.

- Karşı cins tercihlerini etkileyen faktörler sosyoekonomik ve demografik faktörlere göre değişkenlik göstermekte midir?

Genel olarak sonuçlar incelendiğinde ilişkisel teorinin de sonuçları açıklamada iyi bir yaklaşım olacağı düşünülebilir. İlişkisel teoride iki büyük ve önemli yaklaşımdan söz edilebilir. Bunlar: "Realist (güçlü) ontoloji" vs "tarihsel epistemoloji"dir. Realist yaklaşıma göre iyi bir toplum mutlu ve iyi bir aile birlikteliğinin ortada olması ile mümkündür. Bu mutlu birlikteliklerde eş seçimi oldukça önemlidir. Buna göre kişilerin ekonomik durumları, sosyal statüleri ve benzeri öğeler iyi ve mutlu bir aile kurmanın başlıca temelleridir. Tarihsel yaklaşımda ise eş seçimi kültür ve ülkelerin geçmişleri ile ilgilidir. Buna göre kültürel olarak çeşitli doğmalar vardır ve bireyler buna göre mutlu aile kriterlerini belirlemektedirler.

Gerçekten de bu araştırma sonuçları göstermiştir ki hem bireysel faktörler (örneğin: maddi durumun iyi olması, eğitimli olunması ve dış görünümün iyi olması) hem de tarihsel faktörler (Müslüman toplum olunması ve bu gelenekle yüzyıllardır yasanmış olunması) eş seçiminde etkili faktörler olarak ortaya çıkmıştır. Bu iki yaklaşım (realist ve tarihsel) aynı zamanda hem toplumda herhangi bir erkek/kadın arkadaşta aranılan özellikler açısından hem de toplumda herhangi bir erkek/kadında olması gereken özellikler açısından da etkili faktörler olarak ortaya çıkmıştır.

Sonuçlar incelendiğinde cinsiyetin eş seçiminde oldukça etkili bir faktör olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçlar Buss vd.'nin (1990) sonuçlarıyla uyuşmaktadır. Buss vd. (1990) bireysel kültüre bağlı olarak erkekler ve kadınlar tarafından yapılan eş özellikleri sıralama tercihlerinin farklı olabileceğini belirtmektedir. Gerçekten hem fizyolojik hem de psikolojik olarak kadınlar erkeklerden farklıdır ve bu anlamda eş seçiminde de farklı kriterleri ele alıyor olmaları oldukça normal bir durumdur. Örneğin, her iki ülkede de kadınlar arasında evlenilecek kişide aranılan özellikler arasında eğitimli olmak öne çıkmış bir olgudur. Bu olgunun İran'da daha da ön planda olmasının sebebi ise, araştırmanın örneklemindeki kısıtlılık ile ilintilidir. Araştırmada görüşleri alınan İranlı katılımcıların eğitim seviyeleri oldukça yüksektir. Bu sebepten ötürü eş tercihlerinde eğitimli kimselere daha önem vermeleri sonucunu doğurmuş olabilir. Erkekler arasında ise en önemli olgu dış görünüm olarak göze çarpmaktadır. Bu olgu her iki ülkede de aynıdır. Bunun nededi, her iki ülkede de, erkeklerin aileyi geçindiren ve parayı kazanan esas kişi olmalarından dolayı, karşı cinsin eğitimli ve ekonomik olarak güçlü olmasından çok dış görünüm olarak güzel ve çekici olmasına önem vermeleri olabilmektedir.

Ancak normal bireyde aranılan özellikler açısından tüm bireylerin hemen hemen aynı fikirleri olduğu, arkadaşta aranılan özellikler açısından çok az farklılaşmaların olduğu eş seçiminde ise oldukça farklılaştığı olgusu da bu çalışmayla birlikte ortaya konmuştur. Bu anlamda genel toplum kuralları ve genel arkadaşlık için tüm kültürlerde ortak bir duygu gelişmiş denilebilecekken eş seçimi konusunda kültürün oldukça önemli bir faktör olarak ortaya çıktığı görülmüştür. Bu anlamda cinsiyet ve kültür belirgin bir şekilde eş seçimini etkilemektedir.

Sonuçlara kuramsal olarak bakıldığında her iki ülkenin de eş seçimi faktörlerini en çok evrim teorisinin açıkladığı söylenebilir. Evrim teorisi eş seçiminin, insanoğlunun cinsel (üretkenlik) kapasitesi üzerine kurulduğunu ifade etmiştir. Buna göre üretkenliğin en önemli göstergeleri; erkekler açısından eşin yaşı, fiziksel özellikleri ve sağlık durumudur. Gerçekten de dış görünüm erkeler için Türkiye'de ve İran'da evlenme kriteri olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle bekar ve boşanmış olan Türk ve İranlı erkekler için fiziksel özellikler yani çekicilik evlenme kriteri olarak en başta gelmektedir. Bu sonuçlar evrim teorisi sonuçlarıyla ve literatürde yapılan birçok çalışma ile benzerlik göstermektedir (örn: Symons, 1979, aktaran Yıldırım, 2007).

Walster vd. (1966) ve Sewell ve Lieberman (1966) tarafından yapılan çalışmalar da, bir bireyin fiziksel çekiciliği ile diğer birey arasında bir ilişki kurulması arasında yüksek korelasyonlar tespit etmiştir.

Bu çalışmanın sonuçları erkekler açısından evrim teorisi ile açıklandığı gibi kadınlar açısından da evrim teorisini desteklemektedir. Evrim teorisine göre kadınlar ve erkekler açısından söz konusu göstergeler bazı farklılıklar içermektedir. Buss (1994) de tüm bu çıkarımların ışığında, kadın ve erkeğin evrimsel yaklaşımla uyumlu olarak eş tercihlerindeki kriterlerinin farklı olduğuna dikkat çekmiştir. Erkekler yaş ve dış görünümle daha çok ilgililerken, kadınlar tam tersi, erkeklerdeki üretkenlik kapasitesinin yaşla veya fiziki görünümle ilgili değil, daha çok çocuğuna sağlayacağı ekonomik ve sosyal avantajlarla ilgisi olduğunu düşünmektedirler (Buss ve Barnes, 1986). Kadınların geçmişteki doğal seçim sürecinde tercihlerini, fiziksel özelliklerden çok daha fazla maddi kazanç sağlayacak erkeklerden yana yapmalarının nedeni de budur. Gerçekten de bu çalışma sonuçlarına göre eğitimli olmak yani yüksek gelir sağlayabilecek olmak İran'da evlenilecek erkekte aranılan en büyük özellik olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye'de asgari ücret aylık net 949,07 TL'dir. Bu rakam yaklaşık olarak $360'a karşılık gelmektedir. Dört kişilik bir aile için yoksulluk sınırı ise 4.344 TL'dir ve bu rakam da $1.600'a karşılık gelmektedir. İran'da da durum pek farklı değildir. Asgari ücret $244'dır ve nüfusun %35'inden fazlası yoksulluk sınırının altında gelirle yaşamaktadır. Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda her iki ülke kadınları için de maddi durumun iyi olması olgusunun öne çıkmasının sebebi daha net anlaşılacaktır. Gerçekten de her iki ülkede de maddiyat önemli bir konumda bulunmaktadır. Bu sonuçlar da hem evrim teorisi ile hem de literatürde yapılan birçok çalışma ile tutarlıdır. O'Neil (2006) de eğitimin birçok toplumda

eş seçimi için önemli bir faktör olduğunu açıklamıştır. Yine, eş seçimi anketlerinde kadınlar istikrarlı olarak eşlerinin yüksek statülü bir mesleğe sahip olmasını arzu ettiklerini belirtmektedirler (Buss ve Schmitt, 1993). Bir başka çalışmada da kadınların gelecek vaat eden kariyer istikametine, hırsa ve çalışkanlığa sahip olan erkeklere çok değer verdikleri öne sürülmüştür (Betzig, 1989). Buna göre kadınların işsiz kalan, kariyer motivasyonunu kaybeden ya da tembellik eden erkeklerle ilişkilerini sürdürmeme ihtimali erkeklere göre bariz şekilde daha fazladır (Betzig, 1989).

Yaş ile sonuçlar değerlendirildiğinde ise yine çıkan sonuçların literatür ile örtüştüğü görülmüştür. Aytaç ve Bayram (2001) 20'li yaşlardan sonra kişiliğin oturduğunu ve bu yaştan itibaren eş seçiminde tutarlılık olacağını belirtmişlerdir. Bu durum her iki kültür için de doğrulanmıştır. Belli bir yaşın üzerindeki bireyler için eş seçimini etkileyen faktörler değişmiyor olarak bulunmuştur. Yine boşanmış bireyler için de eski evliliklerinde bulamadıkları özellikleri yeni eşlerinde aradıkları söylenebilir.

- Karşı cins tercihlerinde kültürün bir önemi var mıdır var ise Türk Kültürü ve İran Kültürüne ait bireylerin eş seçimi arasındaki farklılıklar nelerdir?

Kültürler arası bakıldığında ise araştırma sonuçları kadınların, erkeklere nazaran daha fazla farklılaştığı, erkeklerin ise kültürleri farklı olsa da daha benzer kriterleri seçtikleri görülmüştür. Bu sonuçlar Doumato ve Posusney'in (2003) sonuçlarıyla da benzerlik göstermektedir. Doumato ve Posusney (2003) erkekler ve kadınların farklı sosyal alanlara sahip olduğu toplumlarda cinsiyet rollerinin çok iyi tanımlandığına işaret etmişler ve bunun sonucunda eş seçiminde önemli olan faktörlerin farklılaşabileceğini belirtmişlerdir. Gerçekten de orta doğu toplumları diğer insan toplumlarını karakterize eden değer ve niteliklerin çoğuna sahip olsa da (Hofstede, 1980; Inglehart ve Norris, 2003), bu toplumların orta doğu tarihi ve inancı ile yakın bağları olan kendilerine has değer ve gelenekleri de bulunmaktadır. Bu kapsamda sadece orta doğu kültürüne has belirli davranış veya tercihlerin var olması beklenebilir. Örneğin, erkeklerin erkeklerle, kadınların kadınlarla bir araya gelmesi, anlaşmalı evlilikler ve aileye adanmışlık orta doğu kültürünün göze çarpan özellikleridir. Bu araştırmada da benzer sonuçlar ortaya konarak kültürel bazda hem İran ve Türk toplumlarının birbirine benzer yönlerinin olduğu (orta doğu kültürüne bağlı olarak) hem de bazı farklılıklar gösterdikleri belirlenmiştir.

Her ne kadar başlıca sonuçlar aynı olsa da iki kültür arasında eş seçimi faktörleri bazında özellikle kadınlar açısından ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Literatürde de kültürün eş seçiminde farklılaşmalara sebep olduğunu savunan birçok çalışma bulunmaktadır. Örneğin, Ting-Toomey'in (1994) sonuçları uzun süreli eşler için Amerikan kadınlarının fiziki çekiciliğe, Singapurlu kadınların ise sosyal statüye daha fazla önem verdiğini ortaya çıkarmıştır ve böylece kültürün eş seçiminde etkili olduğunu ortaya koymuşlardır.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Araştırmanın temel amacı karşı cins tercihlerini kültürler arası karşılaştırma yaparak ortaya koymak olarak belirlenmiştir. Bu anlamda İran ve Türkiye, karşılaştırmalı çalışma yapılması açısından seçilmiş iki ülkedir. Bu çalışmada nicel veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılar seçkisiz olmayan örnekleme yöntemiyle seçilmiş olup 300 Türk birey ve 300 İranlı birey belirlenmiştir. Veri toplama yönteminde sosyal, ekonomik ve demografik durum belirleyici toplam 10 soru sorulmuştur. Bu sorular: Yaş, Cinsiyet, Medeni Durum, Evlilik Süresi, İlişki Durumu, Eğitim durumu, Çocuk sayısı, Meslek, İkamet Yeri ve Gelir Düzeyidir. Bu soruları takiben 3 adet açık uçlu soru sorulmuş olup bu sorulardan birinde evlenilecek kişi, ikincisinde normal bir arkadaş, üçüncüsünde ise içinde yaşanılan toplumda herhangi bir erkek veya kadının özellikleri istenmiştir. Katılımcılardan bu özelliklerden en az beş tane belirtmeleri istenilmiştir. Sonuçlar SPSS programı ve Excel programı aracılığı ile değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada hem eş seçimini etkileyen faktörler, hem toplumda normal bireyde aranan özellikler, hem de toplumda arkadaşlarda olması gereken özelliklerin birlikte incelenmiş olması yapılan yazın taramasıyla doğru orantılıdır. Buna göre eş seçiminin özel bir seçim olduğu normal arkadaş ve toplumda bulunan bireylerin özelliklerinden farklı olduğu olgusunu ortaya koyabilmek ancak bu şekilde mümkün olabilmiştir.

Sonuçlar cinsiyete göre değerlendirildiğinde, bazı noktalarda farklılıklar ortaya çıkmıştır. Türkiye'de sadık olmak, dürüst olmak, eğitimli olmak, saygılı olmak ve iyi huylu olmak gibi faktörler için cinsiyetler arasında önemli bir farklılaşma belirlenmemiştir. Ancak, çekicilik, temizlik, dürüstlük ve inançlı olmak erkekler arasında daha önemli kriterler olarak ön plana çıkmışken; maddi durumu iyi olmak, iyi huylu olmak, sevgi dolu olmak gibi kriterler kadınlar arasında daha önemli kriterler olarak ortaya çıkmıştır.

İran'da ise sadık olmak, dürüst olmak, eğitimli olmak, saygılı olmak, iyi huylu olmak ve inançlı olmak gibi kriterler için cinsiyetler arasında farklar oluşmasa da; erkeklerde çekicilik ve iyi bir aile yapısına sahip olmak kriterleri daha önemliyken, kadınlar arasında maddi durumun iyi olması ve sevgi dolu olunması daha önemli kriterler olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum Türkiye ile benzerlik göstermektedir. Benzer kültürlere sahip iki ülkede de kadınlardan ekonomik bir beklenti olmamakla birlikte erkeklerin ekonomik olarak iyi durumda olması beklenmektedir. Kadınlardan beklenti ise sadık olması, iyi anne olması, iyi bir ahlaka ve saygıya sahip olması ile sınırlıdır.

Bu anlamda; Türkiye'de kadınlara göre evlenilecek erkekte bulunması gereken en önemli özellikler dürüstlük ve sevgi dolu olunması olurken; İran'da en önemli özelliklerin eğitim, sadık olunması ve maddi durumun iyi olması olduğu anlaşılmaktadır. Türk erkeklerine göre ise evlenilecek kadında bulunması gereken en önemli özellikler çekicilik ve dürüstlük olurken, İranlı erkeklere göre de yine çekicilik en önemli özellik olmuştur. Türk erkeklerinden farklı olarak kadının eğitimli olması İranlı erkeklerin önem verdiği bir diğer kriter olmuştur.

Bu noktada cinsiyet açısından bakıldığında kültürler arasında kadınlar açısından fark varken, erkekler açısından çok da fazla bir fark ortaya çıkmamıştır. Bu sonuçlar aynı zamanda istatistiksel olarak da anlamlı bulunmuştur.

Normal erkek veya kadın arkadaşlarda bulunması gereken özellikler açısından değerlendirildiğinde ise, cinsiyet bakımından çok da farklı sonuçlar ortaya çıkmamıştır. Bu anlamda farklılıklar sadece birkaç kriter için ortaya çıkmıştır. Örneğin, Türkiye'de ahlaklı olmak, dürüst olmak ve yardımsever olmak gibi kriterler erkekler arasında daha yoğun iken; güvenilir olmak ve sırdaş olmak ise kadınlar arasında daha yoğundur. İran'da ise dürüstlük erkekler arasında daha yoğun iken, anlayışlı olmak kadınlar arasında daha yoğun ortaya çıkan bir kriter olarak belirlenmiştir.

Bu anlamda; Türkiye'de kadınlara göre normal erkek arkadaşlarında bulunması gereken en önemli özellik dürüstlük olurken; İran'da en önemli özelliklerin sadık ve eğitimli olunması olduğu anlaşılmaktadır. Dürüstlük, hem Türk erkekleri hem de İranlı erkekler için normal kadın arkadaşlarında bulunması gereken en önemli özellik olmuştur. Bir önceki sonuca benzer bir şekilde normal erkek veya kadın arkadaşlarda bulunması gereken özellikler açısından değerlendirildiğinde kültürler arasında kadınlar açısından fark varken, erkekler

açısından çok da fazla bir fark ortaya çıkmamıştır. Bu sonuçlar aynı zamanda istatistiksel olarak da anlamlı bulunmuştur.

Toplumda herhangi bir erkek veya kadının sahip olması gereken özellikler açısından değerlendirildiğinde ise, cinsiyet açısından çok da farklı sonuçlar ortaya çıkmamıştır. Bu anlamda farklılıklar sadece birkaç kriter için ortaya çıkmıştır. Örneğin, Türkiye'de ahlaklı olmak, temiz ve titiz olmak erkekler arasında daha ön plana çıkan kriterler iken, saygılı olmak kadınlar arasında daha ön plana çıkan bir kriter olmuştur. İran'da ise ahlaklı ve eğitimli olmak erkekler arasında daha ön plana çıkan kriterler olurken, ahlaklı olmak, temiz ve titiz olmak ve saygılı olmak kadınlar arasında daha fazla ortaya çıkan kriterler olarak belirlenmiştir. Bu anlamda; hem Türkiye'deki hem de İran'daki kadın ve erkeklere göre toplumda herhangi bir erkek veya kadında bulunması gereken en önemli özellikler ahlaklı (erkekler) ve saygı (kadınlar) olmuştur. Bir önceki sonuca benzer bir şekilde normal erkek veya kadın arkadaşlarda bulunması gereken özellikler açısından değerlendirildiğinde, kültürel karşılaştırmada kadınlar arasında da erkekler arasında da farklılıklar görülmemiştir. Bu sonuçlar aynı zamanda istatistiksel olarak da anlamlı bulunmuştur. Yaş grupları arasında da evlenilecek kişide aranılan kriterler çok da fazla farklılık göstermemektedir. Örneğin; Türkiye'de 19 yaş altı yaş grubunda bulunan gençlerin evlenilecek kişide aradıkları en önemli kriter çekicilik iken, 20-29 yaş grubu aralığında en önemli kriter dürüstlük, 30-39 yaş aralığında en önemli kriter yine çekicilik, 40-49 yaş aralığında en önemli kriter yine dürüstlük, 50-59 yaş aralığında en önemli kriter saygı ve 60-69 yaş aralığında ise en önemli kriter sevgi dolu olmak olarak belirlenmiştir. Bu durum İran'da ise çok büyük farklılıklar ortaya çıkarmamıştır. Gerçekten de 16-19 yaş aralığında evlenilecek kişide aranılan en önemli kriter eğitimli olmak iken, bu kriter 60-69 yaş aralığı da dahil tüm bireyler için aynı bulunmuştur. Yaş grupları açısından kültürel değerlendirme yapıldığında sonuçların farklılaştığı açıktır.

Yaş grupları arasında normal erkek veya kadın arkadaşta aranılan kriterler çok fazla farklılık göstermemektedir. Örneğin, Türkiye'de 19 yaş altı yaş grubunda bulunan gençlerin normal erkek veya kadın arkadaşlarında aradıkları en önemli özellik dürüstlük iken, bu kriter tüm diğer yaş grupları için de aynı bulunmuştur. İran'da da bu durum başka bir kriter özelinde aynıdır. Gerçekten de, İran'da sadık olma kriteri normal erkek veya kadın arkadaşta aranılan en önemli kriter olarak tüm yaş gruplarında geçerli çıkmıştır. Yaş grupları açısından kültürel değerlendirme yapıldığında sonuçların farklılaştığı açıktır.

Yaş grupları arasında toplumda herhangi bir erkek veya kadının sahip olması gereken özellikler farklılık göstermemiştir. Bu anlamda, hem Türkiye'de hem de İran'da en önemli özellik tüm yaş grupları için saygılı olmak olarak belirlenmiştir. Yaş grupları açısından kültürel değerlendirme yapıldığında sonuçların farklılaşmadığı açıktır. Belli bir yaşın üzerindeki bireyler için eş seçimini etkileyen faktörler değişmiyor olarak bulunmuştur. Medeni duruma göre değerlendirildiğinde evli kadınlar arasında, Türkiye'de evlenilecek erkekte bulunması gereken en önemli faktör dürüstlük olurken; İran'da ise eğitimli olmak en önemli özellik olmuştur. Medeni duruma göre kültürler arası farklılaşma olduğu açıktır. Çekicilik ve dürüstlük, bekar Türk kadınlar arasında en önemli faktörler olurken; bekar İranlı kadınlar arasında ise eğitimli ve sadık olunması en önemli faktörler olmuştur. Yine, medeni duruma göre kültürler arası farklılaşma olduğu açıktır.

Boşanmış kadınlar arasında ise evlenilecek erkekte bulunması gereken en önemli faktörler İran'da maddi durumun iyi olması ve eğitimli olmak iken; Türkiye'de ise dürüstlük ve sadık olmak en önemli kriterlerdir. Yine, medeni duruma göre kültürler arası farklılaşma olduğu açıktır.

Erkekler açısından değerlendirme yapıldığında ise çekicilik hem İran'da hem de Türkiye'de evli erkeklere göre evlenilecek kadında bulunması gereken en önemli faktör olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlamda erkekler açısından medeni duruma göre kültürler arası farklılaşma yoktur.

Çekicilik, İran veya Türkiye ayrımı olmaksızın bekar erkekler için evlenilecek kadında bulunması gereken en önemli faktör olarak ortaya çıkmıştır. Tıpkı bekar erkeklerde olduğu gibi, boşanmış erkekler için de çekicilik, İran veya Türkiye ayrımı olmaksızın evlenilecek kadında bulunması gereken en önemli faktördür. Bu anlamda erkekler açısından medeni duruma göre kültürler arası farklılaşma yoktur.

Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde görülmektedir ki, kadınların evlenmeden önce ve evlendikten sonraki görüşleri birbirlerinden farklıdır. Erkeklerde ise bu durum daha az değişkendir. Maddi durum, eğitimli olmak gibi faktörler kadınlar için evlenmeden önce önemliyken evlendikten sonra yaşanılan sorunlarla bağlantılı olarak değiştiği görülmektedir. Erkekler için de saygılı olmanın öne çıktığı görülmüştür. Evlilik süreçlerinde saygının en önemli faktör olduğu olgusunun erkekler için öne çıktığı açıktır.

Öneriler

Çalışmanın sonuçlarına göre çeşitli önerilerde bulunulabilir. Bu anlamda kuramsal açıdan bakıldığında, eş seçimi konusunda yapılacak olan çalışmaların evrim teorisini baz alarak yapılmasını önermek olacaktır. Gerçekten de evrim teorisi hem kadınlar hem de erkekler açısından eş seçimi tercihlerini tespit edebilmekte ve eş seçimi faktörlerini belirlemede oldukça önemli bir rol oynamaktadır.

Eğitimli olma, ahlaklı olma ve benzeri öğelerin arkadaşlar için ve toplumda yer alan bireyler için önemli faktörler olduğu göz önünde tutulduğunda, eğitime ve karakter eğitime toplum tarafından önem verilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu verilecek önem hem Türkiye hem de İran için daha sağlıklı toplumlar oluşturma süreçlerinde etkin rol oynayacaktır. Yine ailelere eğitimin önemi anlatılmalı ve bireyler eğitime teşvik edilmelidirler. Ailelere verilecek ücretsiz psikolog destekleri de hem eş seçimi konusunda gençlere önerilerde bulunabilecek hem de evli çiftlere ilişkilerini daha sağlıklı götürebilmeleri açısından önemli rol oynayacaktır. Bu kapsamda medyada etkin olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Her iki toplumun da kültürel yapılarının orta doğuya dayandığı ve ailelerin eş seçiminde oldukça önemli rol oynadıkları açıktır. Bu anlamda daha sağlıklı eş seçimi ve evlilikler yapılabilmesi adına aileler de bilinçlendirilmedir. Bu anlamda yine devletler tarafından aile psikologları oluşturulmalı ve ebeveynlerin eş seçiminde nasıl davranmaları gerektiği bu şekilde anlatılmalıdır. Böylece aileler eş seçimi sürecinde nasıl davranmaları gerektiği konusunda bilinçlenecek ve daha sağlıklı evlilikler kurulabilecektir.

Aile ve evlilik danışmanlığı açısından ise kültürler arası farklılıkların olduğunun göz önünde tutulması gerekliliği önerilecektir. Bu anlamda danışmanlar eşler ile ilgili uygulamalar yaptıklarında hem onların cinsiyetlerini hem de onların kültürel farklılıklarını göz önünde bulundurarak yorumlamalar ve çıkarımlar yapmalıdırlar. Yine aynı şekilde evlilikten önce ve sonra olan beklentiler iyi bir şekilde kişilere anlatılmalı ve evlendikten sonra önemi ortaya çıkan saygı, eğitim ve benzeri olguların önemi ortaya konmalıdır. Bu şekilde daha sağlıklı aileler ortaya çıkabilecek ve toplum sağlığı iyileşecektir. Gerçekten de eş seçimini etkileyen en önemli faktörlerden biri olarak ortaya çıkan maddi durumun iyi olması olgusunun yerini saygıya ve eğitime bıraktığı bu çalışmayla ortaya konmuştur. Bu anlamda her şeyin maddiyat olmadığı evlilikte saygı, sevgi, anlayış ve eğitimin de bir

evliliğin yürütülmesi için oldukça önemli etkenler olduğu fikri kişilere verilmelidir. Bu anlamda kişilerin evlilik süreçlerine bakış açıları etkilenerek kişisel tercihlerinde daha doğru kararlar vermeleri sağlanabilir.

Her ne kadar evrim teorisi hem kadınlar hem de erkekler açısından eş seçimi tercihlerini tespit edebilmekte ve eş seçimi faktörlerini belirlemede oldukça önemli bir rol oynuyor olsa da, sosyal kuramların da eş seçimini açıklama konusunda katkı sağlıyacağı düşünülerek araştırmalar yapılmalıdır. Gerçekten de, eğitim, kültür ve benzeri gibi sosyal olgularda eş seçiminde etkili faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda gelecek araştırmalar için de başka ülkeler arasında çalışmalar yapılması tavsiye edilecektir. Böylece kültür farklılıkları daha net bir şekilde ortaya konabilecek ve eksik yazına yardımcı olunabilecektir. Çünkü bu çalışma sadece İran ve Türkiye karşılaştırılmasıyla sınırlıdır.

KAYNAKLAR

Abna (2014). İslam açısından eş seçme kuralları. *EhliBeyt HaBer Ajansı EBHA*, 17 Kasım 2014tarihindehttp://www.abna.ir/turkish/service/important/archive/2014/07/16/624331/story.html#_ftn6 sayfasından erişilmiştir.

Adler, N. (2008). *International dimensions of organizational behavior*. 5th Ed. Cincinnati: South-Western College Publishing.

Aytaç, S., & Bayram, N. (2001). Üniversite gençliğinin iş ve eş seçimindeki etkin kriterlerinin analitik hiyerarşi süreci (Ahp) ile analizi. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, *3*(1), 92-95.

Baltus, R.K. (1983). *Personal psychology for life and wor*k, 2. The United States of America: Mc Graw-Hill Publications.

Bardi, A., & Schwartz, S.H. (2003). Values and behaviour: strength and structure of relations. *Personality Social Psychology Bulleting, 29*, 1207-1220.

Batabyal, A.A. (2001). On the likelihood of finding the right partner in an arranged marriage. *Journal of Socio-economics, 33*, 273-280.

Betzig, L. (1989). Causes of Conjugal Dissolution. *Current Anthropology, 30*, 654-676.

Bolaji, S. I. (1984). *Yoruba Living Heritage*. Ibadan: Omoleye Publishing Company.

Brassington, F., & Pettitt, S. (2006). *Principle of marketing*. 4th Ed. Harlow: Prentice Hall.

Buss, D. M. (1989). Sex differences in human mate preferences: Evolutionary hypotheses tested in 37 cultures. *Behavioral and Brain Sciences, 12*, 1-49.

Buss, D. M., & Barnes, M. (1986). Preferences in human mate selection. *Journal of Personality and Social Psychology, 50*, 559-570.

Buss, D.M. (1994). The strategies of human mating. *American Scientist, 82*, 238-249.

Buss, D.M., & Schmitt, D.P. (1993). Sexual Strategies Theory: An Evolutionary Perspective on Human Mating. *Psychological Inventory, 6*, 1-30.

Buss, D.M., Abbott, M., Angleitner, A., Asherian, A., Biaggio, A., & Blanco-Villasenor, A. (1990). International preferences in selecting mates: A study of 37 cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 21*, 5-47.

Carlton, E. (1995). *Values and the social sciences*. Trowbridge: Redwood Books.

Cevizci, A. (2002). *Paradigma felsefe sözlügü*. 5. Baskı. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Chang, L., & Chuang, H. (2005). The study of consumer behaviour: an example of Taiwanese University students' consumption culture. *Journal of American Academy of Business, 7*(2), 258-264.

Chisnall, P.M. (1985). *Marketing: A behavioral analysis*. London: McGraw-Hill.

Christie, P.M.J., Kwon, I.W.G., Stoeberl, P.A., & Baumhart, R. (2003). A cross-cultural comparison of ethical attitudes of business managers: India, Korea and the United States. *Journal of Business Ethics, 46*, 263-287.

Coombs, R.H., & Kenkel, W.F. (1966). Sex differences in dating aspiration and satisfaction with computer-selected partners. *Journal of Marriage and the Family, 28*, 62-66.

Cozzolino, P.J., Staples, A.D., Meyers, L.S., & Samboceti, J. (2004). Greed, death, and values: from terror management to transcendence management theory. *Personal Social Psychology Bulletin, 30*, 278-292.

Çimen, Ş.E. (2007). *Görücü usulü ve anlaşarak evlenen bireylerin çeşitli sosyal psikolojik faktörler yönünden karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Daly, M., & Wilson, M. (1990). Is parent offspring conflict sex-linked? Freudian and Darwinian models. *Journal of Personality, 58*, 163-189.

Darwin, C. (1871). *The descent of man and selection in relation to sex*. London: Murray.

Devos, T., Spini, D., & Schwartz, S.H. (2002). Conflicts among human values and trust in institutions. *British Journal of Social Psychology, 41*, 481-494.

Doğan, İ. (2000). *Sosyoloji kavramlar ve sorunlar*. (3. Baskı). İstanbul: Sistem

Doosje, B., Rojahn, K., & Fischer, A. (1999). Partner preferences as a function of gender, age, political orientation and level of education. *Sex Roles, 40*, 45-60.

Doumato, E.A., & Posusney, M.P. (2003). *Women and globalization in the Arab Middle East*. Boulder: Rienner.

Dökmen, Ü. (2004). *Evrenle uyumlaşma sürecinde varolmak gelişmek uzlaşmak*. (13. Baskı). İstanbul: Sistem

Eagly, A.H., & Wood, W. (1999). The origins of sex differences in human behavior. *American Psychologist*, *54*, 408-423.

Eagly, A.H., Beall, A., & Sternberg, R.S. (Eds.), *The psychology of gender*. (2nd Ed). New York: Guilford.

Eagly, A.H., Wood, W., & Johannesen-Schmidt, M.C. (2004). Social role theory of sex differences and similarities: Implications for the partner preferences of women and men. A. H. Eagly, A. Beall, & R. S. Sternberg (Eds.), *The psychology of gender* (pp. 269-295), (2nd Ed.). New York: Guilford Press.

Feinberg, D. (1980). *A study of parental identification as a function of parent-child and familial relation-ships*. Unpublished doctoral dissertation, University of Kentucky.

Feingold, A. (1991). Sex differences in the effects of similarity and physical attractiveness on opposite-sex attraction. *Basic and Applied Social Psychology*, *12*, 357-367.

Feingold, A. (1992). Gender differences in mate selection preferences: A test of the parental investment model. *Psychological Bulletin*, *112*(1), 125-139.

Fichter, J. (2002). *Sosyoloji nedir?*. (N. Çelebi, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Freedman, J. L., Sears, D.O., & Carlsmith, J.M. (1998) *Sosyal psikoloji*. Ankara: İmge.

Freud, S. (1927). Some psychological consequences of the anatomical distinction be-tween the sexes. J. Strachey (Ed.), Standard edition. London: Hogarth Press.

Friedman, M. (2003). *Family nursing research theory and practice*. New Jersey: Pearson Education.

Gage, J. (2014).Where is the money honey?:The socioeconomic effects of mate choice (revised).*miamioh.edu*.12Kasım2014tarihindehttp://jrscience.wcp.miamioh.edu/humannature00/FinalArticles/WhereistheMoneyHoney.TheS.htmlsayfasından erişilmiştir.

Goode, W. (1964). *The Family*. New York: Prentice Hall.

Greenberg, J., & Baron, R.A. (2007). *Behaviour in organisations*. 9th Ed. Upper Saddle River: Prentice Hall.

Guffey, M.E. (2008). *Business communication: process and product*. 6th Ed. New York: Thomson South-Western.

Güngör, E. (2000). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.

Haghighizadeh, M., Kararmi, K., & Soltani, T. (2001). The criteria of spouse choosing in viewpoint of Ahwaz Jundishapur University of Medical Sciences students. *Q J Health Sci, 2* (2), 44-54.

Hamidzadeh Arbabi, Y., Ahmadi, B., Ghaderi, R., Talee, P., & Jafari, R., (Eds). (2002). *Evaluation of medical students' views about marriage, its Necessity and criterias in 2002*. Second Congress Research, Ardebil University of medical sciences.

Hançerlioğlu, O. (1999). *Felsefe sözlüğü*. 13. Baskı. İstanbul: Remzi

Hatami, H., Razavi, M., Eftekhar Ardebili. H., Majlesi. F., Seyednozadi. M., & Parizad, M. (2005). *Fundamentals of public health*. Afrang.

Hatfield, E., & Rapson, R.L. (1996). *Love and sex: Cross cultural perspective*. Mass: Simon and Schuster.

Hofstede, G. (1980). *Cultures consequences*. California: Sage Publications.

Hofstede, G. (1984). *Culture's consequences international differences in work-related values*. California: Sage Publications.

Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: comparing values*. 2nd Ed. Thousand Oaks: Sage Publications.

Hogben, M., & Byrne, D. (1998). Using social learning theory to explain individual differences in human sexuality. *The Journal of Sex Research, 35*, 58-71.

House, R.J., Hanges, P.J., Javidan, M., Dorfman, P., & Gupta, V. (2004). *GLOBE cultures, leadership, and organizations: GLOBE Study of 62 Societies*. Newberry Park: Sage Publications.

Inglehart, R., & Norris, P. (2003). *Rising tide: Gender equality and cultural change around the world*. Oxford: Oxford University Press.

Johnson, T.P., O'Rourke, D., Burris, J., & Owens, L. (2002). Culture and survey nonresponse. Groves, R.M., Dillman, D.A., Eltinge, J.L., & Little, R.J.A. (Eds.), *Survey nonresponse* (pp. 55-69). New York: Jon Wiley & Sons.

Kalkan, M., & Epli Koç, H. (2010). Romantik ilişkilerde gelecek zaman yönelimine ebeveynlik stillerinin etkisi: Geçici ilişkilere karşılık uzun dönemli bağlanım. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, *7*(2), 946-959.

Kalmijn, M. (2001). Assortative meeting and mating: Unintended consequences of organized setting for partner choices. *Social Forces*, *79*(4), 1289-1312.

Kameda, N. (2001). The implication of language style in business communication: focus on English versus Japanese. *Corporate Communications: An International Journal*, *6*(3), 144-149.

Kasser, T., Koestner, R., & Lekes, N. (2002). Early family experiences and adult values: a 26-year, prospective longitudinal study. *Personal Social Psychology Bulletin*, *28*, 826-835.

Keneş, H.Ç. (2014). Yeni ırkçılığın bileşeni olarak cinsiyetçilik: Irkçılığın cinsiyetçilikle eklemlenmesi. *Fe Dergi*, *6*(2), 62-80.

Kenrick, D.T., Groth, G.E., Trost, M.R., & Sadalla, E.K. (1993). Integrating evolutionary and social exchange perspectives on relation- ship: Effects of gender, self-appraisal, and involvement level on mate selection criteria. *Journal of Personality and Social Psychology*, *64*, 951-969.

Khoei, E.M., Ziaei, T., Salehi, M., & Farajzadegan, Z. (2013). Comprehensive View of the Human Mating Process Among Young Couples in Isfahan-Iran: An Explanatory Mixed-Method Study. *Iranian Red Crescent Medical Journal*, *15*(12), 1-13.

Koehler, N. (2005). Characteristics and Impression formation in marriage choice. *Journal of Social Psychology*, *72*, 730-738.

Langhorne, M.C., & Secord, P.F. (1955). Variations in marital needs with age, sex, marital status and regional composition. *Journal of Social Psychology*, *41*, 19-37.

Larson, J.H. (1992). You're my one and only: Premarital counseling for unrealistic beliefs about mate selection. *American Journal of Family Therapy*, *20*, 242-253.

Laumann, E.O., Paik, A., Glasser, D.B., Kang, J.H., Wang, T.F., Levinson, B., Moreira, E.D., Nicolosi, A., & Gingell, C.A. (2006). Cross-national study of subjective sexual well-being among older women and men: findings from the global study of sexual attitudes and behaviors. *Archives of Sexual Behavior*, *35*, 145-161.

Leung, K., Bhagat, R.S., Buchan, N.R., Erez, M., & Gibson, C.B. (2005). Culture and international business: recent advances and their implications for future research. *Journal of International Business Studies*, *36*(4), 357-378.

Levi-Strauss, C. (2006). Historical Trends and Variations in educational homogamy. *Journal of Marriage and Family*, *333*, 83-95.

Lyons, S., Duxbury, L., & Higgins, C. (2005). Are gender differences in basic human values generational phenomenon?. *Sex Roles*, 53 (9/10), 763-778.

Mahdavi, M.S., Moshayedi, S. & Navabakhsh, F. (2012). Mate Selection Youth Development Criteria to Distinguish the Origin of Their Parents to Class. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, *2*(3), 2728-2732.

Maliki, A.E. (2009). Determinants of mate selection choice among university students in South-South Zone of Nigeria. *Edo Journal of Counselling*, *2*(2), 165-174.

Malka, A., & Chatman, J.A. (2003). Intrinsic and extrinsic work orientations as moderators of the effect of annual income on subjective well-being: a longitudinal study. *Personal Social Psychology Bulletin*, *29*(6), 737-746.

Markoviç, M. (1998). *Hümanizm ve ahlak felsefesi*. 2. Baskı. (A. Ünlü, Çev.). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

Maslow, A. (2001). *İnsan olmanın psikolojisi*. (O. Gündüz Çev.). İstanbul: Kuraldışı Yayınları.

McDonald, G. (1977). Parental identification by the adolescent: A social power approach. *Journal of Marriage and the Family*, *39*, 705-719.

McIntyre, R.P., Meloche, M.S., & Lewis, S.L. (1993). National culture as macro tool for environmental sensitivity segmentation. Cravens, D. W., & Dickson P.R. (Eds.) *AMA Summer Educators' Conference Proceedings.* (içinde s. 153-152). Chicago: American Marketing Association.

Moorefield, B.S., & Lindsey, E.W. (2005). Intergenerational effects of parental personality and relationship traits on mate choice among gay male and lesbian offspring. *Journal of Homosexuality, 49*(1), 123-143.

Mosalanejad, L., & Karegar, M. (2007). The criteria of spouse choosing in viewpoint of Jahrom University of Medical Sciences students. *J Teb Tazkieh, 15*, 23-37.

Murstein, B.I. (1970). Stimulus-value-role: a theory of marital choice. *Journal of Marriage and the Family, 32*, 465-481.

Myers, S., & Filner, B. (1997). *Conflict resolution across cultures: From talking it out to third party mediation*. Amherst: Diversity Resources, Inc.

Nakata, C.C., & Huang, Y. (2014). Culture theory in global marketing research: an assessment from the literature. *Creating and Delivering Value in Marketing*, 94.

Niaki, M.A:, Ahadi, F., Bagherzadeh, A., & Ghorbani, R. (2014). The Criteria of Choosing a Right Partner From the Point of View of Unmarried Students of Semnan University of Medical Sciences. *Middle East Journal of Rehabilitation and Health, 1*(2), 1-7.

O'Neil, D. (2006). *Sex and marriage: an introduction to the cultural rules regulating sexual access and marriage. Overview: Part I. California*. California: Behavioral Sciences Department, Palomar College.

Ogunjuyigbe; P.O., & Adeyemi, E. O. (2003). Mate selection and marital fertiliy: The case of the Yorubas in the rural areas. *Anthropologist, 5*(1), 9-15.

Oishi, S., Diener, E.F., Lucas R.E., & Suh, E.M. (1999). Cross-cultural variations in predictors of life satisfaction: perspectives from needs and values. *Personality and Social Psychology Bulletin, 25*(8), 980-990.

Özdoğan, F. (2009). Evlilikte eş seçiminin önemi ve medya. *Diyanet Aylık Dergi*, Mart, 21 Kasım 2014 tarihinde http://mustafahoca66.blogcu.com/evlilikte-es-seciminin-onemi-ve-medya/5296294 sayfasından erişilmiştir.

Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara: PDREM.

Özkul, A.S. (2007). *Yaşam ve çalışma değerlerini etkileyen faktörler SDÜ ögrencileri üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Parsaei, M.K., Refahi, Z., & Zaker, B.S. (2014). Predicted mate selection on the basis of personality characteristic and attachment styles. *Journal of Novel Applied Sciences*, *3*(9), 1077-1081.

Peter, J.P., Olson, J.C., & Grunert, K.G. (1999). *Consumer behaviour and marketing strategy.* European Ed. London: McGraw-Hill.

Powers, E. A. (1971). Thirty years of research on ideal mate characteristics: What do we know?. *International Journal of Sociology of the Family, 1*, 207-215.

Price, R. A., & Vandenberg, S. G. (1980). Spouse similarity in American and Swedish couples. *Behavior Genetics*, *10*, 59-71.

Profile Analysis (2010). Profile Analysis: Introduction. *sfsu.edu*. 26 Ocak 2015 tarihinde http://userwww.sfsu.edu/efc/classes/biol710/manova/Profile-Analysis.pdf sayfasından erişilmiştir.

Regan, P.C. (2008) *The mating game: a primer on love, sex, and marriage*. 2nd Ed. London: Sage Publications.

Rezaean, L. R., Azizinazhad, M., & Hashemi, M. (2011) The investigation of biological and psychological of marriage criteria from the view points of Iranian University students with that of their parents. *Procedia Soc Behav Sci*, *28*, 406-410.

Rice, C. (1993). *Consumer behavior: behavioral aspect of marketing*. London: Butterworth-Heinemann.

Roccas, S., Sagiv, L., Schwartz, S.H., & Knafo, A. (2002). The big five personality factors and personal values. *Personal Social Psychology Bulletin, 28* (6), 789-801.

Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: The Free Press.

Ros, M., Schwartz, S.H., & Surkiss, S. (1999). Basic individual values, work values and the meaning of work. *Applied Psychology: An International Review*, *48*(1), 49-71.

Roscoe, B., Diana, M. S., & Brooks, R. H. (1987). Early, middle, and late adolescents' views on dating and factors influencing partner selection. *Adolescence*, *85*, 59-68.

Sagiv, L., & Schwartz, S.H. (2000). Value priorities and subjective well-being: direct relations and congruity effects. *European Journal of Social Psychology*, *30*, 177-198.

Sandhya, S.J. (2013). Socio-economic status and physical attractiveness in mate selection choice. *International Journal of Scientific and Research Publications, 3* (10), 1-4.

Sargut, A.S. (2001). *Kültürler arası farklılaşma ve yönetim*. 2. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.

Sarokhani, B. (2008). *Family studies for introduction*. Tehran: Sorosh Press.

Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2009). *Research methods for business students*. 5th ed. Harlow: FT/Prentice Hall.

Schwartz, S.H. (1999). A theory of cultural values and some implications for work. *Applied Psychology: An International Review, 48*(1), 23-47.

Schwartz, S.H. (2006). Basic human values: theory, methods, and application. *Revue française de sociologie*, *47*(4), 1-51.

Sewell, J.B., & Lieberman, S. (1966). Study of physical attractiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, *28*, 188-189.

Simon, W., & Gagnon, J.H. (1986). Sexual scripts: Permanence and change. *Archives of Sexual Behavior, 15*, 97-120.

Singh, S. (2006). Cultural differences in and influences on, consumers' propensity to adopt innovations. *International Marketing Review*, *23*(2), 173-191.

Stephens, N., & Day, H. (1979). Sex-role identity, parental identification, and self-concept of adolescent daughters from mother-absent, father-absent, and intact families. *Journal of Psychology*, *103*, 193-202.

Struch, N., Schwartz, S.H., & Kloot, W.A. (2002). Meanings of basic values for women and men: a cross-cultural analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *28*.

Symons, D. (1979). *The evolution of human sexuality*. Oxford: Oxford University Press.

Tayeb, M. (2000). *International business: theories, policies and practices*. London: FT-Prentice Hall.

Taylor, S.E., Klein, L.C., Lewis, B.P., Gruenewald, T.L., Gurung, R.A.R., & Updegraff, J. A. (2000). Biobehavioral responses to stress in females: Tend-and-befriend, not fight-or-flight. *Psychological Review, 107*(3), 411-429.

Thiessen, D. D., & Gregg, B. (1980). Human assortative mating and genetic equilibrium: An evolutionary perspective. *Ethology and Sociobiology, 1*, 111-140.

Ting-Toomey, S. (1994). Face and facework: An introduction. S. Ting-Toomey (Ed.), *The challenge of facework: Cross-cultural and interpersonal issues* (pp. 1-14). New York: State University of New York-Albany Press.

Todosejvic, B., Ljubinkovic, S., & Arancic, A. (2003). Mate selection criteria: A trait desirability assessment study of sex differences in Serbia. *Evolutionary Psychology*, *1*, 116-126.

Torkarslan, N., & Portkoran, S. (2001). The last year student Idea related to Marriage in Franian governmental and turkey private universities. *Javanan J*.

Townsend, J.M. (1989). Mate selection criteria: A pilot study. *Ethology and Sociobiology*, *10*, 241-253.

Townsend, J.M., & Levy, G.D. (1990). Effects of potential partners' physical attractiveness and socioeconomic status on sexuality and partner selection. *Archives of Sexual Behavior*, *19*, 149-164.

Trivers, R. (1985). *Social evolution*. Menlo Park: Benjamin/Cummings.

Tzannatos, Z., & Kaur, I. (2003). Women in the MENA labor market: an eclectic survey. Doumato, E.A., & Posusney, M.P. (Eds.), *Women and globalization in the Arab Middle East* (p. 55-72). Boulder: Rienner.

Walster, E., Aronson, V., Abrahams, A., & Rottaman, L. (1966). Importance of physical attractiveness in dating behaviour. *Journal of Personality and Social Psychology*, *4*, 508-516.

Walster, E., Walster, G.W., & Berscheid, E. (1978). *Equity: theory and research*. Boston: Allyn & Bacon.

Weber, M. (1995) *Toplumsal ve ekonomik örgütlenme kuramı*. (Çev. Özer Ozankaya). Ankara: İmge Kitabevi.

Westman, A.F. (1999). Within and between – Sex variation in human mate choices: An evolutionary perspective. *Dissertation Abstract International*, *59*, 3526.

Widmer, E.D., Treas, J., & Newcomb, R. (1998). Attitudes toward non-marital sex in 24 countries. *Journal of Sex Research, 35*, 349-358.

Winch, P. (1958). *The idea of a social science*. London: Routledge.

Yaprak, A. (2008). Culture study in international marketing: a critical review and suggestions for future research. *International Marketing Review*, *25*(2), 215-229.

Yıldırım, I. (2007). Üniversite öğrencilerinin eş seçme kriterleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *3*(27), 15-26.

Yue, G., Chen, H., & Zhang, Y. (2005). Verification of evolutionary hypothesis on human mate selection mechanism in cross-culture context. *Acta Psychologica Sinica*, *37*(4), 561-568.

EKLER

EK 1. Anket

Yaş:……

Cinsiyet: Kadın ⬭ Erkek ⬭ Evlilik Süresi……

Medeni Durum: Evli ⬭ Bekâr ⬭ Boşanmış ⬭

Evlilik Süresi:…….. Boşanmadan Sonraki Süre…….

İlişki Durumu: Var ⬭ Süresi…..…… Yok ⬭

Eğitim durumu: Y. Lisans ⬭ Üniversite ⬭ Lise ⬭ Orta O. ⬭ İlk O. ⬭

Çocuk sayısı:…….

Meslek: ……

İkamet Yeri:……..

Gelir Düzeyi: Kötü ⬭ Orta ⬭ İyi ⬭ Çok İyi ⬭

AÇIKLAMA

Aşağıda üç adet soru mevcuttur. Bu soruların birinde evleneceğimiz kişi, ikincisinde normal bir arkadaşınızın, üçüncüsünde ise içinde yaşadığınız toplumda herhangi bir erkek veya kadının özellikleri istenmektedir. Bu özelliklerden en az beş tane belirtiniz.

SORULAR;

1. Sizin için evlenilecek kişide bulunması gereken özellikler nelerdir?

……..

2. Normal erkek/kadın arkadaşlarınızda bulunması gereken özellikler nelerdir?

……..

3. Toplumda herhangi bir erkek/kadının sahip olması gereken özellikler nelerdir?

……..

GAZİ GELECEKTİR...